

NARUČITELJ:
OPĆINA BISKUPIJA

**STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM
OPĆINE BISKUPIJA
ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA**

STRUČNI IZRAĐIVAĆ:
URBOS d.o.o. Split

Split, travanj 2017.

NAZIV ELABORATA:

STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM OPĆINE BISKUPIJA

NARUČITELJ: OPĆINA BISKUPIJA

IZRAĐIVAČ: **URBOS** d.o.o Split
biro za prostorno planiranje, urbanizam i zaštitu okoliša

TEHNIČKI DIREKTOR: *Maja Madiraca, dipl.oec.*

*dr.sc. Zoran Radman, mag.polit.
znanstveni suradnik – voditelj izrade
Maja Madiraca, dipl.oec.
Gordana Radman, dipl.ing.arh.
Ivana Bubić, univ.spec.oec.
Mislav Madiraca, st.oec.*

Split, travanj 2017. godine

SADRŽAJ

UVODNE POSTAVKE I METODOLOŠKI OKVIR ZA IZRADU STRATEŠKOG RAZVOJNOG PROGRAMA	1
1 ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA	7
1.1 PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI PROSTORA	7
1.1.1 Prirodna obilježja	7
1.1.2 Izgrađenost prostora	13
1.1.3 Promet i komunalna infrastruktura	16
1.1.4 Vodno gospodarstvo	20
1.1.5 Stanje okoliša, prirodna i kulturna baština	27
1.2 GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA	31
1.2.1 Glavne gospodarske djelatnosti	31
1.2.2 Stanje gospodarstva	37
1.2.3 Tržište radne snage	37
1.2.4 Ključni gospodarski sektori	40
1.3 LOKALNA ZAJEDNICA, DRUŠTVENE I KOMUNALNE DJELATNOSTI	45
1.3.1 Stanovništvo	45
1.3.2 Stanovanje	53
1.3.3 Naselja i središnje funkcije	55
1.3.4 Društvene djelatnosti	57
1.3.5 Komunalne djelatnosti i druge javne službe	60
1.3.6 Stupanj razvijenosti općine	62
1.4 INSTITUCIJE RAZVOJNOG UPRAVLJANJA	64
1.4.1 Institucije državne razine	64
1.4.2 Institucije područne (regionalne) - županijske razine	66
1.4.3 Institucije lokalne razine	67
1.4.4 LEADER pristup	68
1.4.5 Ostali institucionalni aspekti značajni za lokalni razvoj	69
1.4.6 Prostorno uređenje i zaštita okoliša na lokalnoj razini	70
2 SWOT ANALIZA	73
3 VIZIJA RAZVOJA I STRATEŠKI CILJEVI OPĆINE BISKUPIJA ZA RAZDOBLJE 2017.-2020.	80
4 PRIORITETI I MJERE STRATEŠKOG RAZVOJNOG PROGRAMA OPĆINE BISKUPIJA	81
5 USKLAĐENOST S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	87
6 FINANCIRANJE I PROVEDBA STRATEGIJE	90
6.1 Financijski okvir	90
6.1.1 Proračun Općine Biskupija	90
6.1.2 Financiranje razvojnih projekata kreditima financijskih institucija	92
6.1.3 Financiranje razvojnih projekata izdavanjem dugoročnih vrijednosnih papira (municipalne obveznice)	92
6.1.4 Financiranje razvojnih projekata modelom javno-privatnog partnerstva	94
6.1.5 Proračunski i izvanproračunski izvori županije	94
6.1.6 Proračunski i izvanproračunski izvori Republike Hrvatske.	95
6.1.7 Financiranje iz EU fondova	99

6.2	Provedba strategije	114
6.2.1	Organizacijska struktura za provedbu Strategije	114
6.2.2	Akcijski plan provedbe	116
6.2.3	Praćenje i evaluacija provedbe strategije, kriteriji i indikatori za ocjenu uspješnosti i učinkovitosti	121
7	PRILOZI	125

UVODNE POSTAVKE I METODOLOŠKI OKVIR ZA IZRADU STRATEŠKOG RAZVOJNOG PROGRAMA

Pristup strateškom planiranju

Strateško planiranje u Hrvatskoj dobiva veću pozornost u novije vrijeme. Ono je još značajnije, kada se iz odgovarajućih strateških dokumenta trebaju derivirati programi i projekti za koje je nužno osigurati javna sredstva. Strateško planiranje shvaćamo kao kontinuiran proces odlučivanja o namjeravanim budućim posljedicama (rezultatima, ishodima), kako ih ostvariti i kako mjeriti.

U našem zakonodavstvu je na lokalnoj razini, odnosno u Zakonu o regionalnom razvoju predviđena je izrada *Strategija razvoja jedinica lokalne samouprave*.

Izrada strategije razvoja podrazumijeva koncepciju upravljanja dugoročnim razvojnim programima Općine. Strategija se odnosi na osnovna rješenja kojom će se usmjeriti pravac, obujam i brzina razvoja. Ona je usmjeren, dugoročni plan akcija koje definiraju zadatke kroz određivanje ciljeva i mjera za njihovo postizanje.

Povezivanjem ekonomskih i prostornih prijedloga, strategija integrira prostorno i sektorsko planiranje, javne i privatne inicijative te poboljšava implementaciju. Strategija predstavlja okvir za aktivnost brojnih institucija koje su uključene u unapređenje i razvoj lokalne zajednice te predstavlja okvir koji međusobno usklađuje i integrira razvojne projekte.

Pristupanje Hrvatske u EU otvorilo je mogućnost korištenja pomoći iz EU fondova (kohezijski i strukturni). Da bi se sredstva fondova mogli koristiti, potrebno je provoditi postupak programiranja koji jasno utvrđuje, ciljeve, prioritete i mjere, te konkretnе projekte za realizaciju pojedinih mjera i ostvarivanje zacrtanih ciljeva.

U hrvatskim tijelima državne uprave projektni pristup upotrebljava se za alociranje i predviđanje korištenja fondova Europske unije (EU). Ovdje valja naglasiti da je projektni pristup prihvativ za realizaciju razvojnih strategija pojedinog područja, za čiju se realizaciju mogu koristiti sredstva iz raznih izvora.

Prema "Smjernicama za upravljanje projektnim ciklusom" Projekt je niz aktivnosti čiji je cilj ostvarenje jasno određenih ciljeva unutar određenog vremenskog roka i s određenim proračunom¹. Projekt bi trebao imati:

- jasno utvrđene dionike, uključujući glavnu ciljnju skupinu i krajnje korisnike;
- jasno određene strukture koordinacije, upravljanja i financiranja;

¹ U kontekstu logičke matrice, projekt se definira u smislu hijerarhije ciljeva (unosa, aktivnosti, rezultata, svrhe i općih ciljeva) uz niz definiranih prepostavki i okvir za nadzor i evaluaciju postignuća projekta (pokazatelji i izvori provjere). *Project Cycle Management Guidelines, European Commission –EuropeAid Cooperation Office, 2004. Bruxelles*.

- sustav nadzora i evaluacije (kao podršku upravljanju na osnovi rezultata) i
- odgovarajuću razinu finansijske i ekonomske analize, koja ukazuje na to da će koristi projekta biti veće od troškova.

Razvojni projekti su način na koji se jasno definira i upravlja investicijama i procesima promjene. Razvojni projekti trebaju biti vertikalno i horizontalno usklađeni. Vertikalna usklađenost podrazumijeva da projekti trebaju biti usklađeni sa programima i prioritetima lokalne i regionalne razine, a ovi trebaju biti usklađeni sa nacionalnim i sektorskim politikama, koje u slučaju financiranja iz EU fondova trebaju biti usklađeni sa europskim politikama.

Kod horizontalne usklađenosti projekti, mjere i aktivnosti na ogovarajućoj razini moraju biti međusobno usklađeni i doprinositi postizanju razvojnih ciljeva lokalne zajednice, te usklađeni sa drugim upravljačkim instrumentima (dokumentima prostornog uređenja, regulatornim odlukama i sl.).

Projektni ciklus slijedi tijek projekta od početne ideje sve do njezine provedbe. On daje okvir koji osigurava konzultacije sa svim dionicima, te definira ključne odluke, zahtjeve za informacijama i odgovornostima, kako bi u svakoj fazi projekta bilo moguće donijeti odgovarajuće odluke.

Plan razvojnih projekata je razvojni program kojim se definiraju ključni projekti, i koji iskazuje planirane rashode vezane za provođenje investicija, davanja kapitalnih pomoći i donacija.

Partnerstvo, vlasništvo nad razvojnim procesima od strane ciljanog stanovništva je izuzetno značajno za legitimizaciju procesa programiranja i prihvatljivost razvojnih projekata, što ima pozitivni učinak na njihovu implementaciju. Stoga je participacija koja se temelji na opredjeljenju "da svatko ima pravo sudjelovati u oblikovanju uvjeta vlastita života" uzima kao jedno od temeljnih načela planiranja i programiranja razvoja.

Projekt se provodi s ciljem da se riješi određeni problem za čije će se rješenje dodijeliti novac. Dakle, prva je zadaća identificirati problem i utvrditi dijagnozu. To je prva i neizbjegljiva faza razvoja projekta. Načelno govoreći, projekt mora biti relevantan za društvo i pridonijeti uspješnosti Programa. Uz to, projekt se mora baviti nekom identificiranim potrebom.

Obzirom da se projekti ne mogu redati samostalno i nekonzistentno, oni trebaju proizići iz odgovarajuće cjelovite Razvojne strategije općine.

Strateški razvojni program – metodologija i faze izrade

Strategija lokalnog razvoja za Općinu Biskupija radi se kao dokument pod nazivom „Strateški razvojni program Općine Biskupija“ za razdoblje 2016. – 2020. godine (SRP). SRP predstavlja temeljni, krovni dokument kojim se definiraju smjerovi društvenog i gospodarskog razvoja na lokalnoj razini.

SRP identificira glavne smjerove razvoja Općine, koji će omogućiti da se na temelju njih pripremaju konkretni projekti. Razdoblje koje SRP obuhvaća primarno je usklađeno s trenutno dominantnim vremenskim okvirom za strateško planiranje/programiranje u Republici Hrvatskoj, odnosno u Europskoj uniji, kako bi se na taj način osigurala što je moguće veća povezanost i usuglašenost sa strateškim/programske dokumentima hijerarhijski viših razina. SRP sadrži viziju, ciljeve i prioritete razvoja prepoznate od strane ključnih dionika na lokalnoj razini. Također obuhvaća konkretne korake k ostvarenju vizije i strateških ciljeva operacionaliziranih u obliku razvojnih mjera i projekata.

Metodološki okvir, koji je korišten za izradu SRP-a nastojao je obuhvatiti većinu uvriježenih načela kvalitetnog strateškog planiranja. Stoga je izrada obuhvatila 4 (četiri) osnovna koraka:

I. Izrada analize situacije

Prvi korak obuhvaća provođenje osnovne analize postojećeg stanja na temelju primarnih i sekundarnih izvora podatka. Rezultat je ove analize identificiranje ključnih obilježja Općine te određenih trendova koji su se mogli uočiti u zadnjoj dekadi razvoja Općine. Za potrebe osnovne analize razvojna područja Općine strukturirana su na sljedeći način:

- ❖ Prirodni i izgrađeni resursi prostora
- ❖ Gospodarske značajke područja
- ❖ Lokalna zajednica, društvene i komunalne djelatnosti
- ❖ Institucije razvojnog upravljanja

II. SWOT analiza

Nakon osnovne analize postojećeg stanja izradit će se detaljna SWOT analiza Općine Biskupija po ključnim područjima razvoja. U kontekstu ovog dokumenta, pod SWOT analizom podrazumijeva se tehnika strateškog planiranja koja daje procjenu ključnih snaga i slabosti s jedne strane te procjenu prilika i prijetnji s druge strane, koje su pak bitne i relevantne za daljnje unapređenje pojedinih razvojnih područja Općine, odnosno za razvoj Općine u cjelini:

- snage (engleski Strengths) resursi su i kapaciteti unutar Općine, na koje se ona može osloniti u svom razvoju, i to s najvećim mogućnostima za dodatni uspjeh,
- slabosti (engleski Weaknesses) ukazuju koji resursi i kapaciteti unutar općine ograničavaju ili onemogućuju njezin daljnji razvoj,

- prilike (engleski Opportunities) resursi su i kapaciteti izvan utjecaja Općine (u vanjskom okruženju Općine), koje bi ona mogla iskoristiti za svoj razvoj, tj. povećati snage i/ili smanjiti slabosti,
- prijetnje (engleski Threats) resursi su i kapaciteti izvan utjecaja Općine (u vanjskom okruženju Općine), koji mogu ograničiti njezin razvoj, tj. smanjiti snage i/ili povećati slabosti.

III. Definiranje vizije i glavnih strateških ciljeva

Nalazi SWOT analize predstavljati će polazište za definiranje vizije Općine Biskupija; izjave koja definira idealno buduće stanje u Općini, koje se želi ostvariti do 2020. godine (godina završetka ovog ciklusa strateškog planiranja), te glavne strateške ciljeve za razdoblje 2016.-2020. godine – sažete izjave o glavnim razvojnim pravcima Općine Biskupija za razdoblje obuhvaćeno Strategijom, pri čemu se, u mjeri u kojoj je to moguće, vodi računa i o njihovoj usklađenosti sa strateškim ciljevima navedenim u strateškim dokumentima hijerarhijski viših razina (Šibensko kninske županije, odnosno relevantnim strategijama Vlade Republike Hrvatske i Europske unije).

IV. Definiranje prioriteta, mjera i kreiranje baze projekata

Završni korak predstavlja daljnja razrada glavnih strateških ciljeva u formi prioriteta za svaki od tih ciljeva te mjera za provedbu strateških ciljeva. Na temelju ciljeva, prioriteta i mjera definira se okvir za izradu baze projekata, koji će vrednovati temeljem definiranih kriterija. Baza projekta ostaje otvorena.

Kod definiranja projekata treba nastojati što je moguće preciznije odrediti sljedeće elemente svakog projekta: nositelja projekta, opis projekta, ciljeve projekta, ciljne skupine projekta, svrhu projekta, razdoblje provedbe projekta, vrijednost projekta, očekivane izvore financiranja, indikativne pokazatelje, odnosno rezultate projekta na temelju kojih će se mjeriti ostvarivanje projekta.

U postupku formuliranja Strategije, kao ključne faze javno-političkog (policy) procesa, osigurana je mogućnost aktivnog sudjelovanja dionika u procesu donošenja odluka s njihovim snažnim utjecajem na temeljne elemente Strategije (SWOT analiza, problemi, strateške smjernice i ciljevi). Organizirani su seminari – radionice i rad sa fokus grupama. Radionice i fokus grupe pripremane su i moderirane od strane stručnog izrađivača, uz pomoć Općine Biskupija.

Sudionici u izradi Strateškog razvojnog programa (partnerska skupina)

Da bi se projekti i mjere iz ovog SRP-a proveli, potrebno je uključiti razvojne sudionike u gospodarstvu, društvenim djelatnostima, zaštiti okoliša, općinskoj samoupravi i državnoj upravi, te javnim poduzećima. Oni će Strategiju smatrati svojim, samo ako mogu doprinijeti identificiraju razvojnih smjerova i žarišta, i ako mogu učinkovito sudjelovati u raspravi o potrebnim mjerama za svladavanje zapreka uspješnom razvoju.

U izradi ovog SRP-a primijenjena je participativna metoda, polazeći od pretpostavke:

- da građani mogu učinkovito sudjelovati u izradi Strategije razvoja;
- da je konstruktivna rasprava o različitim, često suprotstavljenim, razvojnim interesima potrebna i moguća i
- da ciljevi u budućem dugoročnom razvoju odražavaju konsenzus različitih interesa i potreba te, stoga, ni u kom slučaju nisu najbolje, već najoptimalnije i izvedivo rješenje.

Stoga je ovaj SRP pripremljen uz intenzivno sudjelovanje sudionika razvoja općine Biskupija. U procesu izrade SRP sudjelovat će prvenstveno:

- Predstavnici Općine Biskupija
- Predstavnici svih dijelova društva Općine Biskupija, odnosno zainteresirani dionici
- Predstavnici tvrtke URBOS kao moderatori

Izрадa Strategije temelji se na uvažavanju i primjeni osnovnog pristupa i načela u Europskoj Uniji koja se koriste pri izradi razvojnih programa i projekata:

- lokalno vlasništvo nad Strategijom;
- posvećenost svih zainteresiranih strana pripremanju i izradi Strategije;
- transparentnost tijekom pripreme i izrade Strategije;
- uključenost svih značajnih lokalnih partnera i zainteresiranih strana (načelo participativnosti).

U procesu izrade Strategije zadatak prve faze bio je prikupljanje svih bitnih informacija, analiza, planova i programa, drugih strateških razvojnih dokumenata i raspoloživih ocjena koje se odnose na gospodarski i društveni razvoj Općine Biskupija. Prethodni materijali poslužili su kao osnova za rasprave u nizu održanih radionica i izdvojenih sastanaka sa predstvincima Općine Biskupija, te je utvrđena osnovna ocjena stanja sa SWOT analizom, identificirani su ključni razvojni problemi, potrebe i resursi u gospodarskom i društvenom razvitku Općine Biskupija.

U slijedećoj fazi izrade održat će se radionica na kojoj će se raspraviti i utvrđeni razvojni ciljevi i prioriteti Općine Biskupija.

Provest će se i anketno istraživanje kojem će se provjeriti razvojna ograničenja, problemi i ciljevi.

Daljnji korak u procesu izrade čini prikupljanje prijedloga razvojnih projekata te izrada baze projekata. U sklopu ovog koraka analiziran je odnos između razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera koje su utvrđene i usuglašene na nivou Općine i razvojnih aktivnosti koje se sada provode ili se planiraju provesti u Županiji.

Posebna se pažnja će se posvetiti povezanosti i usklađenosti ciljeva lokalnog razvoja sa županijskim razvojnim ciljevima i mjerama, nacionalnim razvojnim ciljevima te razvojnim ciljevima EU, poglavito onih u okviru programskog razdoblja za 2014-2020.

1 ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

1.1 PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI PROSTORA

1.1.1 Prirodna obilježja

1.1.1.1 Veličina i položaj Općine

Općina Biskupija ima površinu od 133,4 km², što čini 4,4% teritorija Šibensko – kninske županije. Gustoća naseljenosti danas iznosi 12,74 stanovnika/km². Obuhvaća 8 statističkih naselja, i to: Biskupija, Markovac, Orlić, Ramljane, Riđane, Uzdolje, Vrbnik i Zvjerinac.

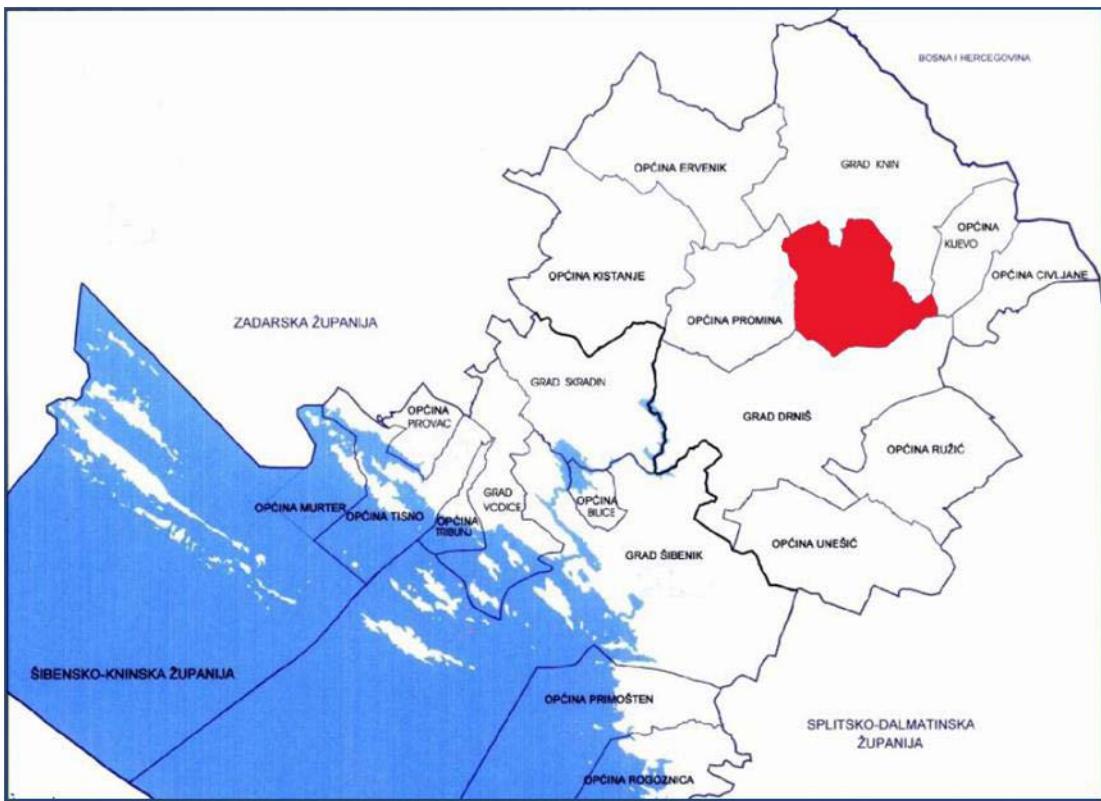
Tablica 1. Površina naselja, stanovništvo i gustoća naseljenosti

NASELJA	Površina (km ²)	Stanovnici 2011.		Gustoća naseljenosti (st/km ²)
		Broj	%	
Biskupija	21,1	406	23,9	19,2
Markovac	9,9	63	3,7	6,4
Orlić	15,5	302	17,8	19,5
Ramljane	15,2	118	6,9	7,8
Riđane	20,8	67	3,9	3,2
Uzdolje	24,9	226	13,3	9,4
Vrbnik	20,7	447	26,3	21,6
Zvjerinac	5,3	70	4,2	13,2
UKUPNO	133,4	1699	100	12,7

Položaj općine Biskupija determiniran je položajem u Šibensko - kninskoj županiji i Kninskom gravitacijskom području.

Šibensko kninska županije (u sklopu njega i širo prostor grada Knina) pripada prostornoj cjelini županija jadranske Hrvatske. Prirodne šume biološke raznolikosti (biljne životinjske zajednice), nezagađena tla planinsko brdskih predjela, prirodni krajobraz i rezerve pitke vode čine temeljne prirodne resurse. Općina Biskupija je dio Dalmatinske zagore. Smještena na sjevernom kopnenom dijelu Šibensko -kninske županije u neposrednoj blizini Knina, drugog grada po veličini unutar Županije. Pruža se u središnjem dijelu Dalmacije, na njezinom spoju sa Likom. Na tom području najviše se približavaju planinski lanci i grebeni Velebita i Plješivice sa sjeverozapada, te Dinare, Svilaje s Kozjakom i Promine sa jugoistoka utječući da se na tom širem prostoru nalazi složeno hidrografsko čvorište.

Kartogram 1. Geografski položaj općine Biskupija

Izvor: *Plan gospodarenja otpadom za razdoblje 2014. – 2020. godine*

U okviru Šibensko - kninske županije općina Biskupija smjestila se na prostoru Kosovog Polja južno od Knina. Na zapadu graniči sa općinom Promina, na jugu sa gradom Drnišem, na istoku sa općinom Kijevo i na sjeveru sa gradom Kninom. Općina ima površinu od 133,45 m², što čini 4,4% teritorija Županije².

U prostorno - razvojnoj strukturi Županije područje općine Biskupija pripada Kninskom razvojnom težištu koje se oslanja na poprečni razvojni pravac prema unutrašnjosti (Šibenik – Drniš - Knin) u zahvatu značajnih cestovnih i željezničkih razvojnih pravaca.

Prometni i geografski položaj Knina uvjetovao je gradnju željeznice, prvo do Splita i Šibenika (1888. god.), a potom do Zagreba preko Like (1925. god.) i dolinom Une (1948. god.) a kasnije do Zadra (1967. god.). Prometno je povezan s velikim hrvatskim jadranskim – županijskim središtima i pomorskim lukama Splitom (100 km), Šibenikom (56 km) i Zadrom (91 km). Također, međunarodne zračne luke Split i Zadar nalaze se samo na sat vožnje od Knina. Prometno-turističku pogodnost ovoga područja povećava i blizina nacionalnih parkova (Krka, Kornati, Paklenica i Plitvice) kao i parka prirode (Velebit) te ornitološkog rezervata (Vransko jezero).

² Plan gospodarenja otpadom za razdoblje 2014. – 2020. godine

Knin je povezan i s autocestom Zagreb - Split priključkom kod Šibenika, udaljenim od Knina 40 minuta vožnje.

Strategijom prostornog uređenja RH istaknuta su područja s ograničenjima u razvoju koja zahtijevaju posebne mjere i primjerene planske koncepte razvoja u cilju svekolike revitalizacije područja. Kao problemske cjeline, relevantne za budući razvitak područja općine Biskupija, utvrđene su:

- ratom zahvaćena područja
- područja uz državnu granicu
- ruralni prostor i selo
- brdsko – gorsko ruralno područje

Prostor općine Biskupija, svojom prirodnom raznolikostima i bogatom krajobraznom osnovom, te istaknutim vrijednostima graditeljske baštine, može se svrstati u vrijedan prostor RH uz primjenu dalnjih mjera zaštite i unapređivanje temeljnih vrijednosti.

Prostor općina Biskupija pripada Kninskom gravitacijskom području koje predstavlja područje od posebnog državnog interesa.

Ono što bitno obilježava posebnost područja općine Biskupija je činjenica da je taj prostor bilo u samom središtu okupacijskog područja koje je obuhvaćeno ratnim djelovanjima i migracijama u oba smjera.

Ratna zbivanja na području općine Biskupija uzrokovala su manje materijalnih šteta u odnosu na ostala područja ali su gospodarsko-društvene promjene uzrokovane ratom u tolikoj mjeri uticale na život da je prostor proglašen potpomognutim područjem.

Područje nije demografski stabilizirano i moguće su, u budućnosti, znatnije izmjene broja stanovnika.

Svi razvojni procesi i trendovi, naročito oni u pogledu kretanja i struktura stanovništva jednostavno su prekinuti. Ovakvo stanje još uvijek otežava, odnosno onemogućava bilo kakve prognoze razvoja stanovništva kao glede kretanja tako i njegovih struktura.

1.1.1.2 Reljef i geološki sastav

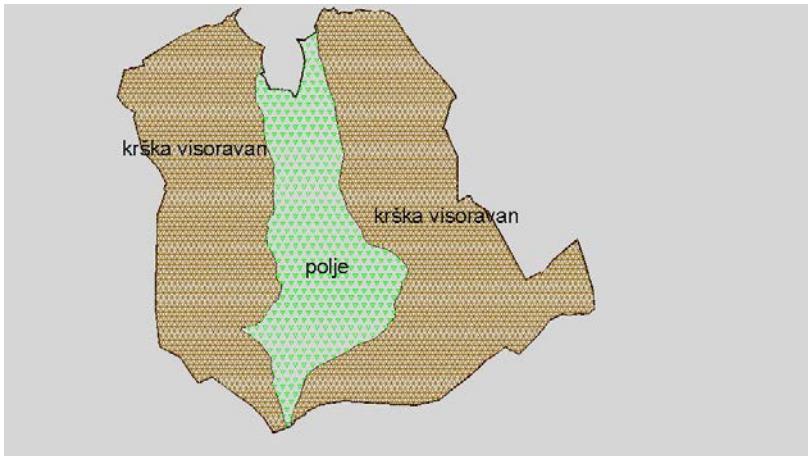
Područje općine Biskupija obuhvaća izdvojene reljefne cjeline koje su posljedica raznovrsnog geološkog sastava i različite morfogeneze:

- a) zapadna i istočna kraška visoravan,
- b) Kosovo polje

Izdvojene cjeline u reljefu kraja razlikuju se sastavom stijena i po gospodarskom značaju ali sa složenim geološkim osobinama.

Kraške visoravni pretežito vapnenačke građe sa zapadne i istočne strane zatvaraju Kosovo polje. Na zapadnoj visoravni ističe se Velika Promina, Vrbničko krše, Ljutinje i Konj, a na istočnoj visoravni Krš, Pliskovo, Pakovo Brdo, Crna Glava, zapadni dio Kozjaka, Gradina i Raosko brdo. Vapnenasta građa i klimatski uvjeti odredili su i sastav vegetacijskog pokrivača.

Kartogram 2. Osnova podjela reljefa

Izloženost vjetrovima i drugim klimatskim utjecajima te oskudnost zemljišnog pokrivača rezultirali su slabo nastanjivanje tih prostora.

Kosovo polje dugo je 13,5 km s prosječnom širinom oko 4km. Jednostavne je građe i sastoji se od rudistih vapnenaca i uske zone eocenskih breča i konglomerata. Blago je nagnuto prema sjeveru, a s poljskog dna diže se niz glavica koje mu daju karakterističan izgled. Ovdje se eksploatira gips za potrebe građevinarstva. U samom reljefu polja izdvaja se aluvijalna ravan - rijeka Kosovčica, pleistocensi nanosi (zauzimaju manja prostranstva), glavice Potkonjska, Vrbnička, Kupreška, Lopuška, Ćulum, Kosovska i Gipsna), gipsani izdanci, vapnenački dolomiti grebeni, rubni vapnenački strmci.

Na širem području rasprostranjene su mineralne sirovine boksiit i gips, zatim ugljena i željeza te šljunka i pjeska. Ima pojava kaolina i fosforita. Nalazišta boksita su uglavnom izvan granica općine , a važnija nalazišta gipsa su u i Kosovom polju.

1.1.1.3 Pedološka obilježja

U središnjem dijelu polja, uz glavni tok Kosovčice i dijelova većih pritoka prevladava aluvijalno, mjestimično zamočvareno tlo. Na površini se nalazi ilovača, a u dubljem horizontu sivomodrikasta zbijena glina. Na ocijedenim dijelovima aluvijalne ravni tlo je plavljeni kraće vrijeme pa mu nanoseći mulj povećava plodnost. Na sušnim površinama u južnom dijelu polja razvijeno je smeđežučkasto tlo s malo organskih sastojaka. Ta su tla bogata vapnom. Ta se tla nalaze na šest izdvojenih predjela: između sela Rada i Uzdolja; Kosovčice i Markovca, od Kosova do Kaldrme i podno Vrbnika.

U rubnom pojusu poljske ravnih gdje su ispiranje i erozija intenzivniji nalazi ocjeditije šljunkovito-glinasto tlo. Na području „glavica“ tla su manje vrijedna, uglavnom plitka i skeletna. Na visoravnima su polja također manje plitka i manje vrijedna.

1.1.1.4 Klimatska obilježja

Područje općine Biskupija obilježavaju submediteranske klimatske karakteristike s modificiranim mediteranskim utjecajem u kontinentalnom prostoru. Prevladava prijelazni etezijski tip klime sa slabijim maritimnim i jačim kontinentalnim utjecajem. Najviši dijelovi Dinare imaju izraženu planinsku klimu.

Ističu se relativno visoke ljetne (srednja temperatura srpnja iznosi 23,5°C) i niske zimske temperature zraka (srednja temperatura siječnja 5,1°C), izrazito mediteranski režim padalina (prosječno godišnje padne 1262 mm oborina) sa zimskim maksimumom i ljetnim minimumom, tako da vladaju ljetne žege i suše, te vlažne, hladne i vjetrovite zime (hladna bura i vlažno jugo). Snijeg se gotovo redovito javlja, a kad ga nema, bura predstavlja problem i stvara poteškoće u odvijanju redovnog i sigurnog prometa.

Najbolji indikator takvih klimatskih obilježja je submediteranska listopadna vegetacija (hrast medunac, crni grab, ali i crni i alepski bor), degradiranog oblika u nižim predjelima, te brdska i gorska vegetacija (hrast kitnjak, obični grab, šuma bukve i jele) i predplaninska i planinska vegetacija (šuma bukve i klekovina bora) na višim padinama Dinare. Agrarne površine s kulturama se nalaze na plodnim površinama Kninskog polja.

1.1.1.5 Hidrografske značajke

Šire područje općine Biskupija obilježavaju brojni hidrografski fenomeni. Područje je izrazito bogato vodama, gdje su nepropusne naslage u dnu Kosova polja uvjetovale istjecanje podzemne vode iz karbonatnog zaleđa na niz izvora. U slivu rijeke Krke, kao najznačajnijem vodotoku,javljaju se brojni vodotoci i bujice. Rijeka Krka je recipijent značajnijih vodnih tokova, općinom prolazi rijeka Kosovčica koja prolazi Kosovskim polje i na području općine Grada Knina se ulijeva u Krku. Kosovčica ne presušuje ali znatno oscilira (0,25 ljeti do 4 m³/sec. zimi). Kosovčica inače sabire vodu iz brojnih vrela sa zapadne (6 nestalnih vrela) i istočne strane polja (7 vrela od kojih su neka stalna). Pored Kosovčice Kosovim poljem ima ide rječica – potok Mijanovac, potok Potok te brojni manji vodotoci. Posebno se ističu izvori Lopuško vrelo, izvor Kosovčice i Begovac.

1.1.1.6 Vegetacija i životinjski svijet

Prostor općine nalazi se u pojusu perimediteranske kraške vegetacije, u kojem se izdvajaju:

- *ograde* – obzidani, privatni posjedi u blizini naselja pod šumom hrasta i jasena te bijelog graba;

- *gajevi* – su umjetno zasađene sastojine crnog bora podignute na padinama ugroženim od erozije i ispiranja (obronci Promine i Svilaje). Gajevima se nazivaju i izolirane šumske površine s potpuno razvijenom šumom hrasta i graba;
 - *šikare* – pokrivaju znatna prostranstva u kršu, u samom Kosovu polju nisu zastupljene;
 - *kamenjari* – su zastupljeni na okolnim zaravnima gdje nalazimo degradirane sastojine drača, gloga, kupine, kadulje i sličnih vrsta. Goleti su rasprostranjeni i izraziti između Ramljana i Vrbnika te Uzdolja i Tepljuha na zapadnom i između Orlića i Markovca na istočnom dijelu vapnenačkih okvira;
 - *obradive površine* – nalazimo u polju gdje je prirodni biljni pokrov nestao, odnosno nalazimo ga u degradacijskom obliku i na izdvojenim neobrađenim dijelovima vapnenačkog ruba. U samom polju nalazimo čitavu lepezu od samoniklog i uzbudljivog livadnog bilja do njegovanih prehrabbenih vrsta.
-
- *Raznovrsnost prirodnih čimbenika (klimatskih, hidroloških, orografskih, pedoloških i vegetacijskih) s vrijednim prostornim resursima, značajni potencijal vrijednog poljoprivrednog tla i ekološki očuvanog okoliša, hidrološki potencijal (izvori čiste vode) dostatan za osiguranje potreba poljoprivredne proizvodnje, pružaju povoljne uvjete za razvoj poljoprivrede i seoskog turizma.*

1.1.2 Izgrađenost prostora

Prema podacima iz važećeg dokumenta prostornog uređenja izgrađeno građevinsko područje naselja veličine je 465,19 ha, koje čini 3,48% površine općine, sa gustoćom od 8,6 stan/ha.

Tablica 2. Iskaz prostornih pokazatelja iz PPUO Općine

Red. broj	OPĆINA BISKUPIJA	Oznaka	Ukupno ha	% od površine općine	stan/ha ha/stan*
ISKAZ PROSTORNIH POKAZATELJA ZA NAMJENU POVRŠINA					
1.1.	Gradjevinska područja	ukupno	GP	574,23	4,29
	Izgrađeni dio GP	ukupno	GP	465,19	3,48
1.2.	Izgradene strukture van građevinskog područja	ukupno		428,65	3,20
	- gospodarska namjena	I		22,09	0,17
	- eksploatacijeko polje	E		367,50	2,75
	- poslovna namjena	K		9,17	0,07
	- poslovna namjena	T		11,46	0,09
	- šport i rekreacija	R		18,43	0,14
1.3.	Poljoprivredne površine	ukupno	P	3317,80	24,81
	- osobito vrijedno obradivo tlo	P1		1515,90	11,33
	- vrijedno obradivo tlo	P2		1061,00	7,93
	- ostala obradiva tla	P3		740,90	5,54
1.4.	Šumske površine	ukupno	S	5661,80	42,33
	- zaštitne	S1		5661,80	42,33
	- posebne namjene	S2			0,00
1.5.	Ostale poljoprivredne i šumske površine	ukupno	PS	3747,23	28,02
1.6.	Vodne površine	ukupno	V	2,82	0,02
1.7.	Ostale površine	ukupno		9,57	0,07
	infrastrukturni sustavi	IS		1,39	0,01
	posebna namjena	N		9,25	
	grobija	G		8,18	0,06
	UKUPNO OPĆINA	ukupno		13374,60	100,00

Izvor: Izmjene i dopune PPU Općine Biskupija (2015.)

U ukupnoj površini općine Biskupija izgrađene strukture (izgrađena građevinska područja naselja – pretežito stanovanje i ostale izgrađene strukture i/u izvan naselja) sudjeluju u 3,48%, što je znatno niže od prosjeka za Županiju (6,65%). Indeks gustoće (odnos broja stanovnika i ukupne površine

građevinskog područja) je nešto niži od županijskog i iznosi 6,97 (Županija 8,84). Najveći broj naselja formiran od niza zaseoka s vrlo niskim gustoćama stanovanja (ruralni tip stanovanja).

Od ukupne površine Općine u veličini od 13340,1 ha, na građevinska područja namijenjena razvoju i širenju naselja otpada 4,30%, na izgrađene strukture van građevinskog područja naselja 3,2% površine, na površine za eksploataciju otpada 2,75% površina, ukupne poljoprivredne površine čine 24,8% površine, na površine zaštitnih šuma otpada 42,33%, na ostalo poljoprivredni i šumsko zemljište 28,02% te na ostale površine (posebna namjena, površine infrastrukturnih sustava, vodene površine i groblja) otpada 0,07% površine općine Biskupija.

Tablica 3. Namjene površina za grdanju prema PPUO biskupija

Planirana namjena	ha	%
Površine za razvoj i uređenje naselja (mješovita namjena)	565,19	4,23
Poslovna namjena	18,21*	0,14
Društvena namjena (veleučilište)	12,6	0,094
Proizvodna namjena	22,09	0,17
Turističko ugostiteljska	11,46	0,09
Površine za eksploataciju	367,5	2,75
Športsko-rekreacijska namjena	18,43	0,14
Ostale površine (vode, infrastrukturni sustavi i groblja)	12,39	0,09
UKUPNO	13.374,60	100

* Iskazana poslovna namjena obuvača planirane površine unutar naselja 9,02 ha i 9,17ha izvan naselja.

Površina namijenjenog građevinskog područja za razvoj naselja odraz je potreba za širenjem građevinskog područja naselja pretežito za potrebe stanovanja po pojedinim područjima i za razvoj seoskih koji se ogledaju u postojanju i širenju seoskih gospodarstva (uz kuću na okućnici postoje staje, skladišta poljoprivrednih proizvoda, peradarnici i sl.), kao i specifičnih obilježja naselja (raštrkanost naselja u brojne i često vrlo udaljene dijelove).

- *Izgrađena i planirana građevinska područja za izgradnju omogućavaju daljnji razvoj naselja i funkcije stanovanja.*
- *Izrazita disperziranost izgradnje s blagom koncentracijom uz prometne koridore, koja otežava, poskupljuje komunalno opremanje.*

1.1.2.1 Površina za razvoj gospodarskih i drugih djelatnosti

Dokumentima prostornog uređenja, odnosno prostornim planom uređenja općine Biskupija planirane su površine za razvoj i uređenje područja za razvoj gospodarskih i društvenih djelatnosti i to:

U naseljima su planirane zone mješovite namjene u kojim je moguće graditi građevine u uređivati prostora za proizvodne, poslovne, turističke i druge gospodarske djelatnostima, kao i za društvene djelatnosti. Isto tako su planirane i zasebne zona za:

- gospodarski namjena, i to - poslovnu (pretežno uslužno-trgovačka)
- društvenu i javna namjena (visoko učilište).

Na površinama izvan naselja Izmjenama i dopunama planiraju se površine za razvoj i uređenje izvan naselja koje obuhvaćaju:

izgrađene površine izvan naselja (izdvojene zone) obuhvaćaju slijedeće zone:

- gospodarska namjena:
 - proizvodna (pretežito industrijska),
 - proizvodna (pretežito zanatska),
 - poslovna (pretežno komunalna)
 - ugostiteljsko turistička (turističko naselje i kamp)
 - eksploatacija mineralnih sirovina
- športsko - rekreacijska namjena.

Za razvoj djelatnosti na području općine Biskupija planirano je cca. 450 ha od čega su 367,5 ha eksploatacijska polje gipsa, koje danas eksploatira tvornica KNAUF doo. Za razvoj gospodarskih djelatnosti planirano je 51,76 ha, te za športsko rekreacijsku namjeno 18,43 ha.

Planirana namjena	ha
Proizvodna namjena	22,09
Poslovna namjena	18,21*
Društvena namjena (veleučilište)	12,6
Turističko ugostiteljska	11,46
Športsko-rekreacijska namjena	18,43
Površine za eksploataciju	367,5

* Iskazana poslovna namjena obuvača planirane površine unutar naselja 9,02 ha i 9,17ha izvan naselja.

Planiranim sadržajima stvara se potiče se razvoj gospodarstva osloncem na prirodne datosti ovog područja i osloncem na poljoprivrednu proizvodnju općine Biskupija. U turističkim zonama ovog ruralnog kraja izgradnja smještanih kapaciteta ne bi bila dominirajuća već bi turističke zone bile osnovne logističke baze i nosioci razvoja turizma na ovom području, zajedno sa komplementarnim sadržajima turizma na seoskim gospodarstvima.

- *Gradjevinska područja naselja i izdvojena gradjevinska područja izvan naselja pružaju mogućnost razvoja funkcija stanovanja i razvoja gospodarskih i drugih djelatnosti.*

1.1.3 Promet i komunalna infrastruktura

1.1.3.1 Promet

Položaj općine Biskupija u prometnom sustavu pripadajuće županije determiniran je svojim položajem u blizini prometnog čvorišta Knina.

Državne ceste

Stratešku okosnicu cestovnog prometnog sustava čine glavni državni cestovni pravci:

- D1 Zagreb - Gračac - Knin - Sinj - Split, značajni poprečni cestovni smjer kojim se povezuje primorski obalni prostor s unutrašnjošću. Dužina dionice koja prolazi prostorom Općine iznosi 7,5km;
- D33 Knin - Drniš - Šibenik, u dužini od 14,5 km na prostoru Općine;

Ukupno državne ceste kroz Biskupiju – 22 km.

Županijske i lokalne ceste

Županijske i lokalne ceste na području Općine su sljedeće:

- županijska cesta Ž6056, dionica se nalazi na području Općine Biskupija (D33 Vrnik - Ž 6055 Oklaj);
- županijska cesta Ž6058, ukupna trasa nalazi se na području Općine Biskupija (D1 - D33);
- županijska cesta Ž6079, ukupna trasa nalazi se na području Općine Biskupija (D33 - 6058);
- županijska cesta Ž6247, ukupna trasa nalazi se na području Općine Biskupija (D33 - L65015 Uzdolje);
- lokalna cesta L65015, ukupna trasa nalazi se na području Općine Biskupija (Ž6056 - Vrnik - L6247 Uzdolje).

Ukupno županijskih cesta u Biskupiji ima 22,2 km (asfaltirano 18 km), a lokalnih cesta ima 11,7 km.

Ostale (nerazvrstane) ceste

Najrazgranatija cestovna mreža na području Općine kojom se osigurava dostupnost svim planiranim dijelovima naselja. Dužina nerazvrstanih cesta na području Biskupije iznosi cca. 94 km.

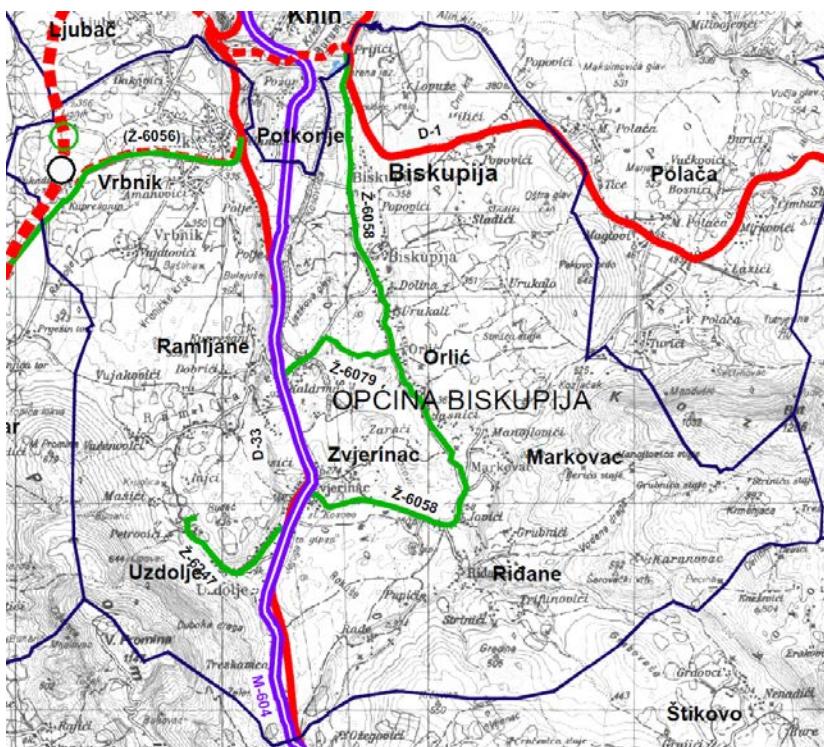
Prostornim planom je predviđena gradnja novih dionica javnih razvrstanih cesta, nerazvrstanih cesta i ulica u naselju te rekonstrukcija postojeće cestovne mreže u skladu sa planskim značajem pojedinih cestovnih pravaca.

- *Razvijenost važnijih cestovnih prometnica pruža povoljnije mogućnosti za razvoj.*
- *Nedovoljno su uređene nerazvrstane prometnice na području općine.*

1.1.3.2 Željeznički promet

Unutar granica općine prolazi željeznička pruga od značaja za međunarodni promet Oštarije-Gospić-Knin-Split (M 604), priključak na ogrank "Koridora RH2". Dužina željezničke pruge koja ide kroz Biskupiju iznosi 13 km.

Kartogram 3. Prometna mreža na području Općine Biskupija

Izvor: PPŠKŽ

1.1.3.3 Pošta i telekomunikacije

Prostori za izgradnju poštanskih središta i ureda planirani su u područjima naselja. Sada nema poštanskih ureda na području općine Biskupija. Prostornim planom se predviđa poštanski centar u mjestu Biskupija i jedinica poštanske mreže u naselju Zvjerinac/Zvjerinac.

Na prostoru Općine se nalaze dvije bazne postaje. Nalaze se na dvije različite lokacije koje su po tipu instalacije izvedene kao samostojeći antenski stupovi.

Javna telefonska govornica nalazi se u četiri naselja Biskupiji, Orliću, Uzdolju i Vrbniku, dok su naselja Markovac, Ramljane, Riđane i Zvjerinac bez javne telefonske govornice.

Brzim internetom pokriveno je cca. 80% područja. Signal interneta je osrednje jakosti, dok je signal mobilne telefonije i RTV signal dobar.

- *Infrastruktura sustava pošta na području općine nije funkcionalna, dok telekomunikacijska infrastruktura zadovoljava.*

1.1.3.4 Elektroenergetika

Na području općine Biskupija u distribucijskom sustavu Prostornim planom su naznačeni sljedeći objekti:

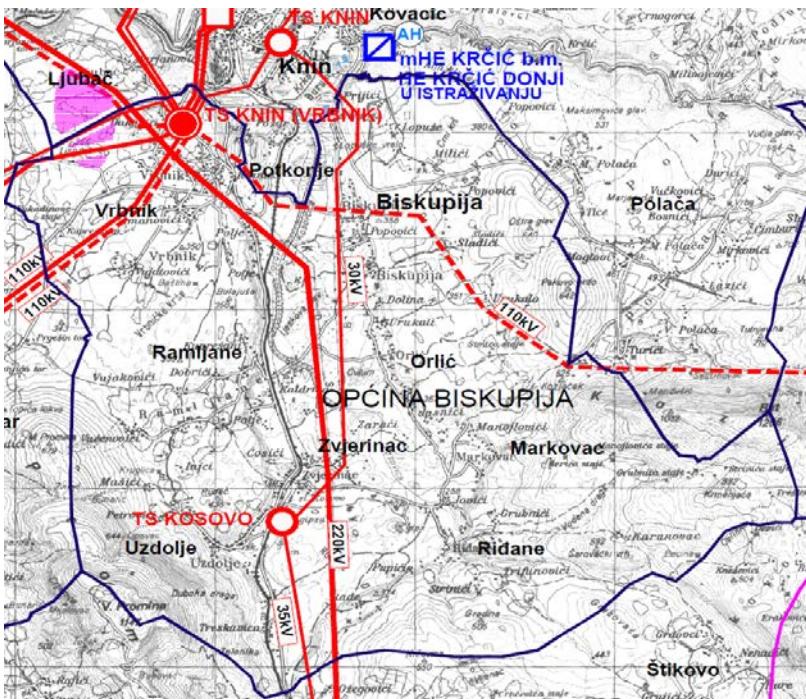
- TS 220/110 kV (110/35 kV) „KNIN“ u Vrbniku, osnovna elektroprijenosna građevina sa vodovima;
- Dalekovod 220 kV (RP 220 kV „Brnje“ - TS 440/220/110 kV „Konjsko“) na području općine Biskupija u dužini 15 km;
- Dalekovod 110 kV (Peruća - Knin) na području općine Biskupija u dužini 11 km;
- Dalekovod 110 kv (Drniš – Knin) na području općine Biskupija u dužini 5 km;
- Dalekovod 110 kv (Bilice – Knin) na području općine Biskupija u dužini 5 km;
- Dalekovod 110 kv (Miljacka – Knin) na području općine Biskupija u dužini 4 km i
- Dalekovod 110 kv (TS 220/110 kV "KNIN" u Vrbniku) - TS "PAĐENE", na području općine Biskupija u dužini 1 km

Na području Općine Biskupija se nalaze objekti naponskog nivoa do 35 kV:

Na području općine Biskupija u elektrodistribucijskom sustavu Prostornim planom su naznačene slijedeće građevine:

- TS 35 kV „Kosovo“ instalirane snage 2 x 2,5 MVA;
- DV 35 kV TS 65 kV „Kosovo“ - TS 35/10 kV „Kalun“, na čelično rešetkastim stupovima dužine 12368 m;
- DV 35 kV TS 35 kV „Kosovo“ - TS 35/10 kV „Knin-1“, na čelično rešetkastim stupovima dužine 12623 m;
- DV 10(20) kV koji povezuju TS 10/0,4 kV ukupne dužine 60.240 m;
- KB 20(20) kV, 5 ukupne dužine 608 m;
- 34 TS 10/0,4 kV ukupne instalirane snage cca 2,5 MVA;
- Niskonaponska distribucijska mreža 0,4 kV ukupne dužine 127.400 m.

Kartogram 4. Elektroopskrba na području Općine Biskupija

(Izvor: PPŠKŽ)

Svih osam naselja priključeni su na elektro distribucijsku mrežu sa cca. 95% potrošača. Javnom rasvjjetom pokriveno je 95% područja.

1.1.3.5 Ostali energetski sustavi

Na području općine Biskupija, obzirom na prirodne karakteristike (položaj, reljef, klimu) moguće je korištenje i drugih, alternativnih izvora energije kap što je energija sunca i energija vjetra.

Prostornim planom je određeno područje za istraživanje mogućeg smještaja vjetro-elektrane i to Vrbnički plato (površine 238 ha) i Orlić Brdo (površine 191 ha).

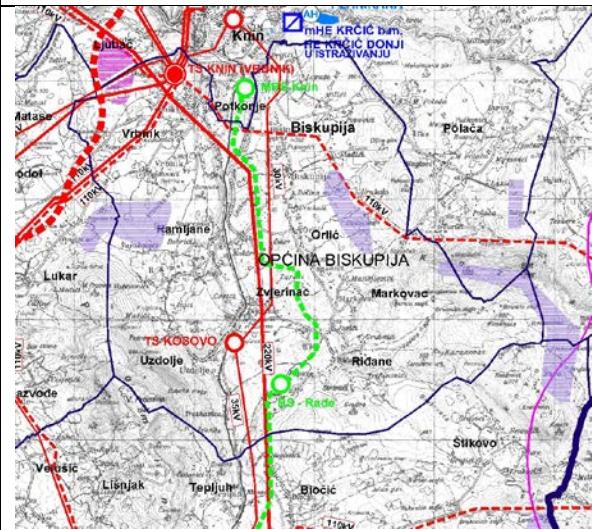
Na prostoru naselja Vrbnik, na području "Vujatovića krš" planira se foto naponska elektrana (FNE) na površini cca. 7,13 ha, te na prostoru naselja Biskupija, na području "Pliskovo - Crni krš" planira se foto naponska elektrana na površini cca. 7,87 ha.

Također je Prostornim planom planiran smještaj kolektora i/ili fotonaponskih panela snage manje od 200 kW moguće je planirati: unutar zona gospodarske namjene, na ne gradivom dijelu građevinske parcele i na postojeće ili planirane građevine kao i na postojeće ili planirane nadstrešnice.

Obzirom da su područja i način za korištenje alternativnih oblika energije planirana u dokumentima prostornog uređenja, općina Biskupija iz svoje nadležnosti stvorila je prethodne uvjete.

Plinoospskrba

Kartogram 5. Načelna trasa plinovode prema PPŽ

Preko područja općine Biskupija planiran je sustav opskrbe plinom koji temelji se na pretpostavki izgradnje UNP/UPP lokacije za prihvat prirodnog plina te plinskog sustava 50/70 BAR čija je trasa samo načelno definirana na pravcu Šibenik – Drniš – Knin.

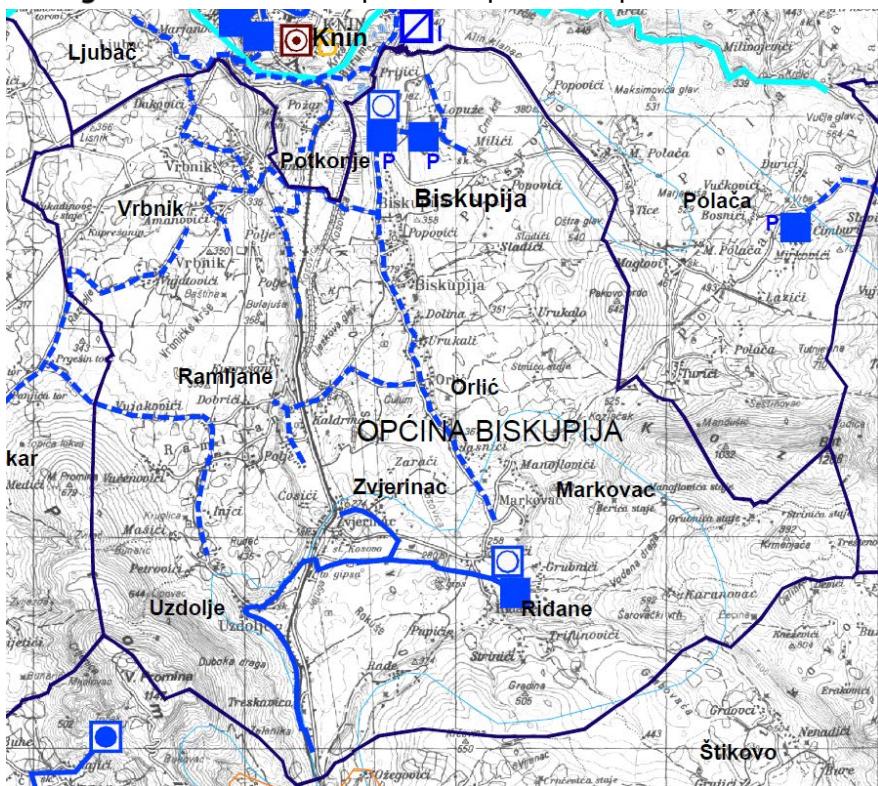
- *Na osnovi iznesenih pokazatelja, može se zaključiti da je distribucijska mreža električne energije za potrebe gospodarstva i kućanstava u općini donekle zadovoljavajuća, jer zadovoljava 80% korisnika.*
- *Još uvijek nema korištenja energije iz obnovljivih izvora.*
- *Stanje razvoja energetske u općini Biskupija, obzirom na potencijal područja za korištenje alternativnih oblika energije, kao i osigurane prostorno planske pretpostavke može se ocijeniti kao povoljne razvojne prilike.*
- *U narednom razdoblju općina bi trebala poticati korištenje obnovljivih izvora energije i provedbu mjera energetske učinkovitosti, unaprjeđenje distribucijske mreže.*

1.1.4 Vodno gospodarstvo

Vodoopskrba

Vodoopskrba područja Općine Biskupija snabdijeva se sa dva izvorišta, a to su Lopuško vrelo i izvor Kosovčice. Prostornim planom predviđeno je i snabdjevenije sa izvora Miljacke. Sva iscrpljena voda na oba izvorišta se dezinficira natrijevim hipokloritom.

Kartogram 6. Sustav vodoopskrbe na prostoru Općine

Izvor: PPŠKŽ

Vodoopskrbni sustav Kosovčica zahvaća vodu iz izvora Kosovčica minimalnog kapaciteta 250 l/s na koti 260 m n.m. i preko crpne stanice Kosovčica. Sa izvora rijeke Kosovčice snabdijeva se današnja tvornica „Knauf“ ta naselja Markovac, Zvjerinac, Uzdolje i Riđane. Za potrebe tvornice „Knauf“ koristi se tehnološka (ne klorirana) voda. Na izvoru Kosovčice uređen je vodozahvat, crpna stanica i vodosprema $V=230 \text{ m}^3$. Glavni cjevovod položen je od izvorišta do tvornice „Knauf“ a odatle uz prometnicu do južne granice općine (područja „Lužine“), dužina cjevovoda iznosi 9.200 m. Na taj glavni vod spaja se lokalna mreža za naselja Markovac, Zvjerinac, Uzdolje i Riđane. Zbog nedovoljnog pritiska u cjevovodu, ovaj vodoopskrbni sustav ne zadovoljava potrebe naselja na većoj nadmorskoj visini.³

³ Prostorni plan uredenja općine Biskupija („Sl.vj.ŠKŽ br. 2/06, 4/09 i 17/15).

Slika 1. Izvor Lopuško vrelo i c.s. Lopuško vrelo

Slika 2. Izvor Kosovčica i c.s. Kosovčica vrelo

Sa Lopuškog izvora (minimalnog kapaciteta 320 l/s na koti 222 m n.m) snabdijeva se stanovništvo sela Biskupija. Glavni vodovod položen od izvora „Lopuško vrelo“ (gdje se nalazi vodozahvat, crpna stanica i vodosprema) i ide prometnicom Biskupija, Orlić do Markovca u dužini 8500 m. Od glavnog voda odvaja se ogranač za područje uz prometnicu D33 ispod Vrbnika u dužini 4100 m i ogranač do Donjih Ramljana u dužini 4050 m. Zbog nepovoljnih visinskih razlika, naselja koja su u Biskupiji imala nedovoljan tlak izgrađene su precrpne stanice. Izgradnjom precrpne stanice u Popovićima (Biskupija) poboljšano je stanje tlaka u Ikavcima i Lukčevićima. Izgradnjom precrpne stanice u Sladićima osigurano je snabdijevanje stanovnika Sladića, Katića, Jelovina, Vidovića i Bračića.

Zbog visinske razlike na vodospremi Lopuško vrelo koja se nalazi na koti 294 m nadmorske visine i vodospremi Kosovčica koja se nalazi na 334 m nadmorske visine, izvršeno je odvajanje na cjevovodu koji vodi iz Lopuškog izvora, nakon čega je postignuta povoljnija vodoopskrba za više točke naselja Orlić. Sada se sa izvorišta Kosovčica snabdijevaju naselja Orlić, Markovac, Riđane, Zvjerinac, Uzdolje i Ramljane. Magistralni cjevovod za naselje Ramljane izgrađen je 2013. Godine.

Naselja gornje Vrbnik, gornje Ramljane, gornje Uzdolje i Pliskovo (Biskupija) nemaju izgrađenu vodoopskrbnu mrežu. Za sada je vodoopskrba u tim naseljima odvija putem DVD Biskupija, cisternom za dostavu pitke vode.

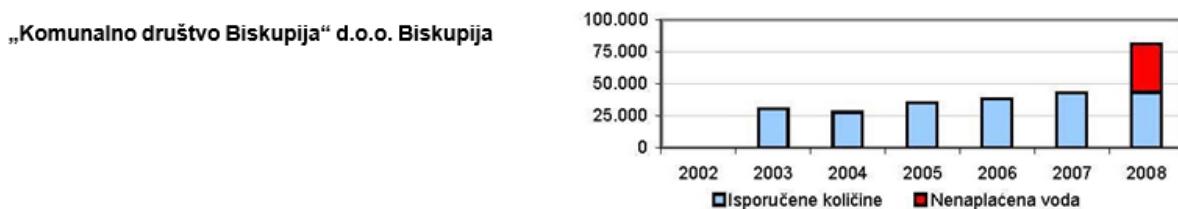
Tablica 4. Pregled priključaka na vodovodnu mrežu

Naselja	Naselje priključeno	Broj priključenih kućanstava
Biskupija	Da	202
Orlić	Da	166
Markovac	Da	63
Riđane	Da	49
Zvjerinac	Da	61
Uzdolje	Da	135
Ramljane	Da	60
Vrbnik	Ne	

Iz gornjeg pregleda je vidljivo da su sva naselja osim Vrbnika priključena na vodovodnu mrežu sa ukupno 736 priključaka.

Za naselje Vrnik je izrađen projekt i ishođena potvrda glavnog projekta. Vodoopskrba naselja Vrnik se planira napajati sa Lopuškog vrela .

Vodoopskrbnim sustavom Biskupije te obližnjih naselja upravlja Komunalno poduzeće Biskupija. Glavni problem vodoopskrbe predstavljaju vodovodne mreže naselja, u kojim postoje evidentirani znatni gubici vode⁴. Prema raspoloživim podacima za komunalna poduzeća, na donjoj slici prikazani su odnosi godišnjih količina isporučene i nenaplaćene vode za vodoopskrbu. Vidljive razlike između isporučenih i nenaplaćenih količina, prisutne su u svim sustavima. Tako uočeni gubici vode kreću se od nepovoljnih 50%, pa do neprihvatljivih 80%.

Za plansko razdoblje do 2025. prema *Planu vodoopskrbe šibensko-kninske županije* procijenjen je broj korisnika 1768 sa maksimalnom dnevnom potrošnjom $291,7 \text{ m}^3/\text{dan}$ ($3,38 \text{ l/sec.}$)

- *Pokrivenost područja sa vodoopskrbom je zadovoljavajuća, oko 70 %. Za potrebe vodoopskrbe dostatne su količine pitke vode. Još uvijek je nedostatak vodoopskrbe je u naselju Vrnik, Pliskovo, G.Ramljane i G.Uzdolje.,*
- *Zbog nedovoljnog pritiska u cjevovodu, vodoopskrbni sustav „Kosovčica“ ne zadovoljava potrebe naselja na većoj nadmorskoj visini.*
- *Glavni problem vodoopskrbe predstavljaju vodovodne mreže naselja, u kojim postoje evidentirani znatni gubici vode.*
- *U naseljima Markovac, Uzdolje i Zvjerinac je lokalna mreža izgrađena 70-ih godina 20.stoljeća, pa češće dolazi do kvarova. Populacija koja živi na ovom području uglavnom je starije dobi, što uzrokuje manju potrošnju.*

Navodnjavanje

⁴ Naime, prilikom izgradnje istih postojali su objektivni razlozi za ugradnju materijala lošije kvalitete kao što su azbest cementne cijevi i cijevi od polietilena, poput brzine izgradnje te nedostatnih finansijskih sredstava. Čest je slučaj bio da su zemljane radove izvodili sami građani, bez adekvatnog nadzora, pa se događalo da se cjevovod položi na nekvalitetno izrađenu posteljicu, a nakon toga i zatrpa bez prvog sloja sa sitnim materijalom. (*Plan vodoopskrbe šibensko-kninske županije, Institut za elektroprivredu i energetiku d.d. Zagreb, kolovoz 2010.*)

Navodnjavanje je jedna od najstarijih melioracijskih mjera općenito. Iako se primjenjuje dugi niz godina, ova mjera se nije sustavno razvijala, tako da su iskustva u navodnjavanju relativno skromna. Od ukupno 513, hh ha korištenih površina u općini Biskupija navodnjava se svega 3,91 ha ili 0,76%⁵, što je zanemarivo.

U ovom području je već izgrađen sustav navodnjavanja za sjeverni dio melioracijskih površina uz nizvodni tok te dio viših površina zapadno od Kosovčice. Dio sustava ima zahvat na Lopuškom vrelu, a dio se zahvaća iz Kosovčice preko crpne stanice Potkonj. Kako bi se navodnjavalо svih 1940 ha za uzvodni dio polja predviđena je akumulacija Zarač i Kaldrma ili umjesto njih akumulacija Markovac. Moguća zapremina akumulacije Zarač je oko 6.500.000 m³ vode s kotom uspora 220 m.n.m. Niži (nizvodni) dijelovi polja mogu se navodnjavati gravitacijskim dovodom vode kanalima, a na veći dio vode se voda mora dovoditi crpljenjem iz akumulacije i iz Kosovčice.⁶

Navodnjavanje poljoprivrednih površina na području općine Biskupija provoditi će se sukladno Planu navodnjavanja za područje Šibensko – kninske županije (Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Građevinsko arhitektonski fakultet Sveučilišta u Splitu, srpanj 2007.god).

Sukladno navedenom planu na području Kosova polja ima 729 ha pogodnog tla za navodnjavanje, dok umjereno pogodna tla za navodnjavanje ima 1.630,05 ha ili ukupno 2.359,81 ha. Kako potrošnja vode za zalijevanje iznosi 3240 m³/ha, a deficit vode u vegetacijskom razdoblju u prosjeku za sve kulture iznosi 169 mm odnosno 1690 m³/ha, stoga je za zalijevanje poljoprivrednih površina potrebno osigurati 3.988.080 m³ vode putem sustava navodnjavanja.

- *Navodnjavanje na području općine Biskupija, pored postojanja vode je zanemarivo, što je otežavajuća okolnost razvoja poljoprivrede.*

Odvodnja

Odvodnja otpadnih i oborinskih voda na području Općine Biskupija nije riješena na standardni način, odnosno nije izgrađen sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda. Danas u upotrebi tzv. "crne jame", odnosno vodo-propusne septičke jame.

Rješenje odvodnje otpadnih voda potrebno je uskladiti sa cjelovitim planom odvodnje otpadnih voda u Županiji kako je definirano u Studiji zaštite voda kojom su utvrđena područja u kojima je optimalno graditi sustave za odvodnju sa zajedničkim uređajima za pročišćavanje zagađenih voda, kolektorom i ispustom u recipijent.

Prostornim planom uređenja općine dato je osnovno rješenje otpadnih voda. Za područje općine Biskupija, koja predstavlja „osjetljivo područje“ date su osnovne prepostavke planiranih sustava

⁵ Plan navodnjavanja za područje Šibensko – kninske županije (Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Građevinsko arhitektonski fakultet Sveučilišta u Splitu, srpanj 2007.god).

⁶ Isto.

odvodnje. Područje je podijeljeno na tri zasebna sustava odvodnje sa zasebnim uređajima za pročišćavanje (III stupanj pročišćavanja) te upuštanje u Kosovčicu ili njene pritoke (ili eventualno upuštanje u tlo): I Sustav Biskupija - Orlić, II Sustav Vrbnik i III Sustav Ramljane - Uzdolje - Riđane.

- *Stanje neriješene odvodnje otpadnih i oborinskih voda na području Općine Biskupija nepovoljno utječe na okoliš.*
- *Postojanje planskog rješenja dokumentu prostornog uređenja predstavlja osnovnu pretpostavku za rješenje sustava odvodnje u općini.*

Zaštita od voda

Na području općine postoje brojni stalni i povremeni površinski tokovi, od kojih je značajniji tok rijeke Kosovčice u duljini 12 km i tok Mianovca u duljini 5,2 km koji teku kroz Kosovo polje, opskrbljuju ga vodom za poljodjelstvo ali ga i plave.

Za zaštitu polja od plavljenja Kosovo polja za melioracijsku odvodnu i natapanje Prostornim planom su naznačene građevine koje je potrebno održavati, rekonstruirati i nedostatne izgraditi: građevine za regulaciju korita rijeke Kosovčice i toka Mianovca; obrambeni nasipi uz Kosovčicu i Mianovac i sustav odteretih lateralnih kanala.

Na području Biskupije ima znatan broj bujica koji vrše erozivno djelovanje, pa erozivno područje čini prostor veličine cca. 600 ha. Tokovi i bujice većim dijelom nisu regulirani. Dokumentom prostornog uređenja planiran je i propisan način uređenja voda.

- *Na području općine Biskupija bujično područje nije regulirano, stoga postoji opasnost od štetnih djelovanja voda.*

Zaštita voda

Zone sanitарне zaštite određene su u elaboratu „*Izvor Lopuško Vrelo; hidrogeološki istražni radovi za prijedlog zona sanitарne zaštite crpilišta vodovoda*“, IGI, Zagreb, 2002.

Prostornim planom utvrđene su granice zone sanitарne zaštite za Lopuško vrelo.

1.1.4.1 Gospodarenje otpadom

Na području općine organiziran je sustav organiziranog sakupljanja otpada. Usluga skupljanja komunalnog otpada je uvedena u veljači 2008. godine. Godišnje se skupi oko 300 tona miješanog komunalnog otpada. Miješani komunalni otpad sakuplja se s područja cijele općine Biskupija te se odvozi svakih 10 dana ili po potrebi. Glomazni otpad s područja općine Biskupija se ne sakuplja. Miješani komunalni otpad sakuplja tvrtka Komunalno društvo Biskupija d.o.o. čije je sjedište u Biskupiji. Trgovačko društvo Komunalno društvo Biskupija d.o.o. u potpunom je vlasništvu općine Biskupija. Miješani komunalni otpad iz općine Biskupija odvozi se na odlagalište „Mala Promina“ koje se nalazi na području općine Biskupija, no njime upravlja tvrtka Komunalno poduzeće d.o.o.

za obavljanje komunalne djelatnosti Knin. Za područje općine Biskupija su nabavljeni kontejneri za odvojeno sakupljanje papir, plastike i stakla (kontejneri za komunalni otpad – 150 komada , za staklo plastiku i papira po 5 komada), no još uvijek sustav odvojenog sakupljanja nije u potpunosti zaživio tako da po ovom pitanju postoji još značajnog prostora za napredak.

Za obavljanje svoje djelatnosti sakupljanja i odvoza otpada s područja općine Biskupija tvrtka Komunalno poduzeće Biskupija d.o.o. raspolaže sa odgovarajućom vozilom.

Očekivane godišnje količine komunalnog otpada za sljedeće razdoblje oj od 308 tona, 2017.g do 317 tona. 2020. godine

Sa Fondom za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost očišćeno je desetak divljih deponija. Ne postoje uređena reciklažna dvorišta.

Odlagalište otpada "Mala Promina" službeno je odlagalište, komunalnog, industrijskog i građevnog otpada, za područje grada Knina, a na njega se dovozi još i otpad iz općina Ervenik, Kijevo, Promina i Biskupija. Nalazi se na području općine Biskupija, odnosno k.o. Ramljane i manjim dijelom k.o. Lukar, točnije 14 km jugoistočno od Knina, između Knina i Oklaja, na blagim sjevernim padinama planine Promina, na šumskom zemljištu zvanom „Brdo“. Od najbliže naseljenih kuća, što je u ovom slučaju zaseok Vujakovići, udaljeno je oko 1,5 km zračne linije.

Odlagalište "Mala Promina" ne udovoljava uvjetima propisanim u Pravilniku o načinima i uvjetima odlaganja otpada, kategorijama i uvjetima rada za odlagališta otpada (NN 117/07, 111/11, 17/13, 62/13)⁷. S ciljem sanacije i zatvaranja odlagališta komunalnog otpada "Mala Promina", do sada je izrađena sljedeća određena dokumentacija⁸.

Prema konačnom rješenju cjelovitog sustava gospodarenja otpadom, određeno Prostornim planom Šibensko - kninske županije, planira se formiranje centra za gospodarenje otpadom s odlagalištem na lokaciji Bikarac (Grad Šibenik). Uvidom u Prostorni plan Šibensko-kninske županije te Plan gospodarenja otpadom Šibensko – kninske županije, navode se postojeće lokacije odlagališta otpada među kojima je i odlagalište „Mala Promina“ u općini Biskupija. Planovima se predviđa sanacija na način da se odlagalište može koristiti do stavljanja u funkciju novih lokacija odlagališta predviđenih Planom, odnosno Centra za gospodarenje otpadom za cijelu Županiju. U okviru cjelovitog sustava gospodarenja otpadom u dogledno vrijeme na toj lokaciji će se organizirati i reciklažna stanica. U smislu integralnog sustava gospodarenja otpadom županije (županijski Centar) ostaje otvorena mogućnost da se odlagalište „Mala Promina“ prenamjeni u pretovarnu stanicu odnosno međuskladište za područje Grada Knina.

Prema Prostornom planu Županije do početka rada županijskog Centra za gospodarenjem otpadom, odlagalištem otpada „Mala Promina“ osim Grada Knina trebale bi se koristiti i općine Biskupija, Civljane, Kistanje, Ervenik i Kijevo. Prostornim planom općine se u području planirane „Poslovne zone – komunalne – postupanje sa otpadom“ površine cca. 9 ha planira sanacija odlagališta

⁷ Odlagalište „Mala Promina“ nema građevinsku ni uporabnu dozvolu, nema donjeg brtvenog sloja, nije planiran završni prekrivni sloj, ne postoje sustavi za zbrinjavanje oborinskih i procijedih voda (procjedne vode nekontrolirano odlaze u podzemlje) kao ni sustav za zbrinjavanje odlagališnog plina, odlaganje otpada se provodi nekontrolirano, otpad se ne razastire i ne kompaktira, ne postoji sustav za gašenje požara (na odlagalištu su bili česti požari), ne prate se utjecaji odlagališta na okolinu i sl..

⁸ Plan gospodarenja otpadom za razdoblje 2014. – 2020. godine.

komunalnog otpada Mala Promina. Isto tako je planirana izgradnja i uređenje reciklažnog dvorišta za komunalni otpada, te planira izgradnja i uređenje reciklažnog dvorišta za građevinski otpad temeljem posebnih propisa. Za izgradnju reciklažnog dvorišta rezervira se posebna prostorna cjelina površine 5000 m².

Općina Biskupija donijela je Plan gospodarenja otpadom za razdoblje 2014. – 2020. godine.

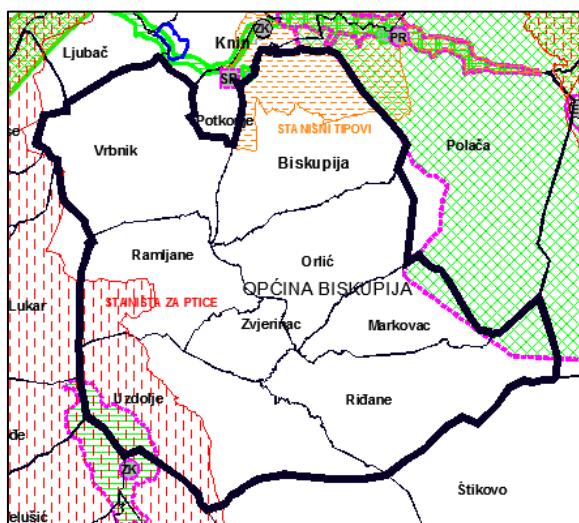
- *Općina Biskupija provodi potrebne mjere kako bi se slijedila ekološka načela i kriteriji te postigao što viši stupanj odvojenog prikupljanja i recikliranja pojedinih komponenti komunalnog otpada. Međutim, još uvije s radi o privremenom rješenju bez odvojenog sakupljanja otpada i reciklažne stanice.*

1.1.5 Stanje okoliša, prirodna i kulturna baština

1.1.5.1 Prirodna baština – Natura 2000

Područje Općine Biskupija preklapa se ili su u neposrednoj blizini područja Ekološke mreže Republike Hrvatske koja je proglašena Uredbom Vlade Republike Hrvatske („Narodne novine“ br 109/07) odnosno tu se nalaze područja važna za divlje svojte osim ptica i stanišne tipove HR1000026 Krka i okolni plato, HR2000918 NP Krka HR2000917 Krčić, HR1000029 Cetina, HR2000922 Svilaja. Slijedom navedenog, za planirane zahvate u prirodi, koji sami ili sa drugim zahvatima mogu imati bitan utjecaj na ekološki značajno područje ili zaštićenu prirodnu vrijednost/prirodnu vrijednost predviđenu za zaštitu, treba ocijeniti, sukladno Zakonu o zaštiti prirode, njihovu prihvatljivost za prirodu u odnosu na ciljeve očuvanja tog ekološki značajnog područja ili zaštićene prirodne vrijednosti.

Kartogram 7. Područja ekološke mreže

Zaštita prirodnog, kulturnog i urbanog krajobraza

Prirodni krajobraz smatra se područja zapadnih uzvisina Promine, istočnih uzvisina Radsko brdo, Grabovača, Kozjak, Pakovo brdo, Crna glava, Crni krš.

Kultiviranim krajobrazom smatra se: područje Kosova polja namijenjeno razvoju poljoprivrede, okopoljska područja naselja (Biskupija Orlić, Zvjerinac, Uzdolje i dr.) koja zajedno s okolnim prostorom, obradivim tlom, ozelenjenim površinama, čine jedinstveni kultivirani krajobraz.

Za područje općine Biskupija u karakteristično je polje sa djelomično uređenim vodenim tokovima te glavice koje presijecaju Kosovo polje.

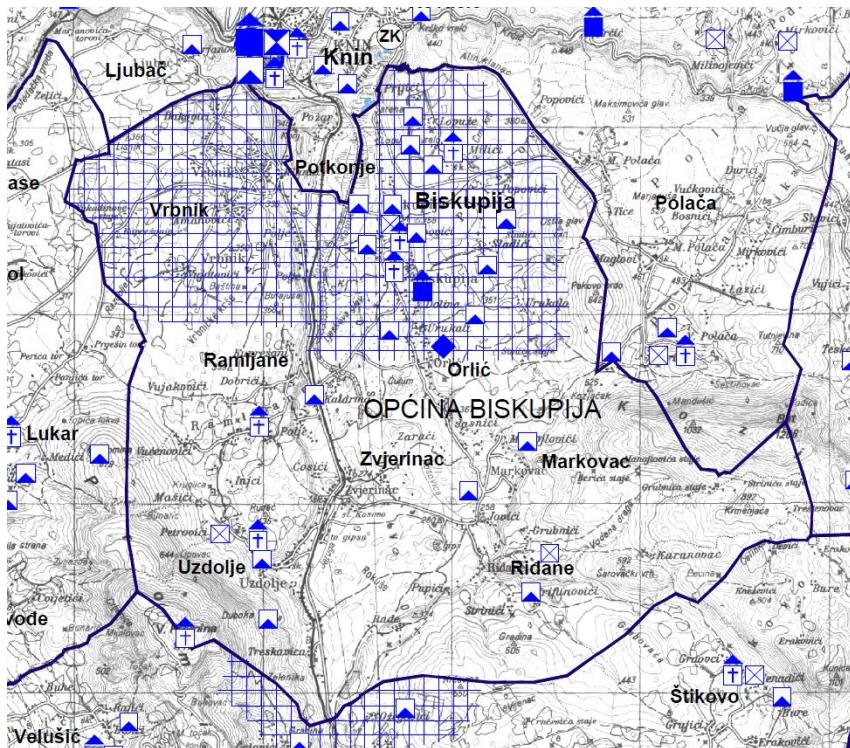
1.1.5.2 *Kulturno povijesna baština*

Broj i udio zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara

Na prostoru općine Biskupija prisutni su brojni vidovi kulturne i graditeljske baštine u formi arheološke baštine, povijesnih graditeljskih cjelina, povijesnih sklopova i građevina. Dosadašnja istraživanja i saznanja nedvojbeno svjedoče o kontinuitetu naseljenosti od prapovijesnih vremena do naših dana.

Iz razdoblja rimske antike naseljena su bila Biskupija i Orlić, najznačajnija građevina iz tog razdoblja je objekt iz tog vremena je „Villa rustica“ - najsačuvanija je u Orliću. Iz razdoblja ranog kršćanstva najpoznatija je jednobrodna ranokršćanska crkva na lokalitetu Katićevi Bajami u Biskupiji. U ranom srednjem vijeku kada se naseljavaju Slaveni iz doba prvog kaganata (VI-pol. VII st.) sačuvano je grobište u Biskupiji. U vrijeme doseljavanja nastaju brojne utvrde i znatan broj sakralnih objekata, od kojih su najznačajniji: Sv. Luka u Uzdolju, Lopuška Glavica, Bukorovića Bašča, Sv. Trojica, Stupovi i Crkvina u Biskupiji. U vrijeme razvija feudalizma, pojave Turaka na širem Kninskom području grade se utvrde, u Biskupiji je poznata utvrda Bračića kula. Kao područje mješovitih vrijednosti može se navesti u Kosovskoj dolini zaseok Popovići kao najvrjednija i najsačuvanija enklava (zaseok je smješten na sjevernom runu plodnog polja na kamenitom terenu, što odražava bitni tradicijski odnos čovjeka prema plodnoj zemlji, koji svoje stanište gradi na povišenom mjestu ne zauzimajući plodno tlo).

Kartogram 8. Zaštićena kulturna baština na području Općine Biskupija

Izvor: PPŠKŽ

Na području općine možemo nabrojiti značajne lokalitete i objekte graditeljske baštine, i to:

- arheološke zone u Biskupiji, Orliću, Uzdolju gdje je u Orliću dobro očuvana villa rustica;
- arheološki lokaliteti u Biskupiji (Lopuška glavica, Bukorovića Bašča, Katića Bajami, Lopuška glavica , Sv. Trojica, Stupovi, Crkvina);
- pretpovijesne, antičke i srednjovjekovne nekropole u Biskupiji i Uzdolju;
- ruralna cjelina zaseok Popovići – etno-park;
- obrambene građevine u Biskupiji (Bračića kula);
- sakralne građevine nalazimo u Biskupiji (Katića Bajami, Lopuška glavica, Stupovi-crkvica Sv. Cecilije, Parohijska crkva Sv. Trojice, Crkvina, spomen-crkva Sv. Marije), Uzdolju (predromanička crkva Sv. Luke) i u Ramljanima (crkva Sv. Ivana Krstitelja), Lazarica, Sv. Ilija, Sv. Nikola i Sv. Ana.

Prostornim planom se ističe arheološko područje koje zahvaća čitavo sjeverno područje općine površine 4700 ha na kojem su potrebna daljnja arheološka istraživanja.

Tablica 5. Popis graditeljske baštine

Naziv lokaliteta	Mjesto
Greda	Markovac
Riđani	Markovac
Razvaline	Markovac
Kaldrma	Ramljane
Milića nebo	Biskupija
Popovića njiva	Biskupija
Stupovi	Biskupija
Katića bajami	Biskupija
Popovića kuće	Biskupija
Pliskovo	Biskupija
Lopuška glavica	Biskupija
Crkvina	Biskupija
Bukorovića podvornica	Biskupija
Brdo	Biskupija
Barice	Biskupija
Jaramazove njive	Biskupija
Bračića podvornica	Biskupija
Prijića oranice	Biskupija
crkva sv. Trojice	Biskupija

Izvor: Prostorni plan uređenja Općine

- *Pored činjenice da na području Općine Biskupija nema zaštićenih dijelova prirode, područje karakteriziraju veoma artikulirani prostori s prirodnim raznolikostima i čovjekom stvorenih vrijednosti koje zajedno čine vrijednu prirodnu i kultiviranu krajobraznu osnovu.*
- *Kulturno-povijesna baština sa prisutnim oblicima kulturne i graditeljske baštine u formi arheološke baštine, povijesnih graditeljskih cjelina, povijesnih sklopova i građevina značajna je za kulturno - povijesni identitet područja i direktno je povezana s atraktivnošću područja, odnosno, omogućava i turističku valorizaciju.*
- *Nedostaje analiza stanja cjelokupne kulturne baštine (ne samo zaštićene), nivo istraženosti i prezentacije kulturne baštine nizak.*

1.2 GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA

1.2.1 Glavne gospodarske djelatnosti

Analiza gospodarskih kretanja u Općini Biskupija rađena je na temelju finansijskih izvještaja slijedećih poduzetnika, obveznika poreza na dobit:

- Dionička društva,
- Društva s ograničenom odgovornošću,
- Javna trgovačka društva i
- Ustanova (domova).

Pri tome se mora uzeti u obzir, da su pokazatelji izvedeni prema sjedištu poduzeća i prema pretežitoj djelatnosti, iako neki od njih posluju na širem području te obavljaju i druge djelatnosti.

U 2014. godini, u općini Biskupija obvezu predaje završnog finansijskog izvještaja FINI izvršila su četiri poduzetnika čiji se ukupan broj u odnosu na prethodnu, 2013. godinu nije mijenjao, a zauzimaju udio od 0,2% od ukupnog broja poduzetnika u Županiji. U navedenim djelatnostima (*tablica 1*) općine Biskupija poslova je po jedan poduzetnik i tako zauzimali po 25,0% od ukupnog broja poduzetnika u općini Biskupija.

Tablica 6. Poduzetnici u općini Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima (Nacionalna klasifikacija djelatnosti 2007.)

DJELATNOSTI NKD-a	PODUZETNICI				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014. /2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1	25,0	1	25,0	100,0
C) Prerađivačka industrija	2	50,0	1	25,0	50,0
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	1	25,0	1	25,0	100,0
F) Građevinarstvo	0	0,0	1	25,0	
UKUPNO	4	100,0	4	100,0	100,0

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

U gospodarstvu općine Biskupija, u 2014. godini ukupno je ostvareno 174.183.307 kn prihoda, što je za 15,8% više u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a zauzimaju udio od 3,0% od ukupno ostvarenih prihoda u gospodarstvu Županije.

Najveće prihode u općini Biskupija ostvarili su poduzetnici prerađivačke industrije u iznosu od 173.201.540 kn, što je za 15,8% više u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, te zauzimaju udio od 99,4% od ukupno ostvarenih prihoda u gospodarstvu općine Biskupija.

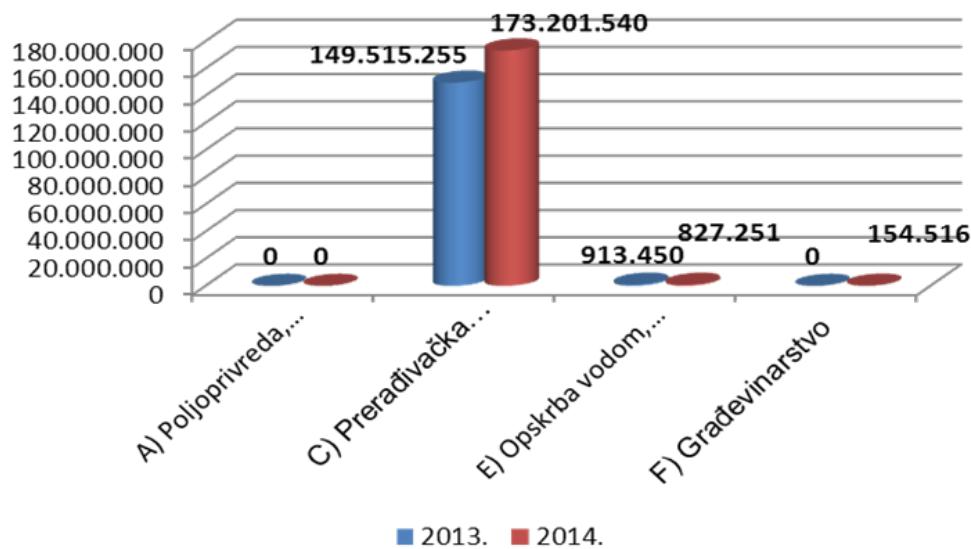
Slijedi djelatnost opskrbe vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša u kojoj je ostvareno 0,5% od ukupno ostvarenih prihoda poduzetnika općine Biskupija.

Tablica 7. Ukupni prihodi poduzetnika općine Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima

DJELATNOSTI NKD-a	UKUPNI PRIHODI				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	#DIV/0!
C) Prerađivačka industrija	149.515.255	99,4	173.201.540	99,4	115,8
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	913.450	0,6	827.251	0,5	90,6
F) Građevinarstvo	0	0,0	154.516	0,1	
UKUPNO	150.428.705	100,0	174.183.307	100,0	115,8

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

Kartogram 9. Struktura gospodarstva u općini Biskupija u 2014. godini prema ostvarenim prihodima

U 2014. godini, poduzetnici općine Biskupija ukupno su ostvarili 98.416.255 kn prihoda od prodaje u zemlji, što je za 1,7% manje u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a zauzimaju udio od 2,5% od ukupno ostvarenih prihoda od prodaje u zemlji u gospodarstvu Županije. Najviše prihoda od prodaje u zemlji ostvareno je u prerađivačkoj industriji u iznosu od 97.616.640 kn, što je 99,2%

od ukupno ostvarenih prihoda od prodaje u zemlji poduzetnika općine Biskupija, a za 1,6% su smanjeni u odnosu na prethodnu, 2013. godinu.

Tablica 8. Ukupni prihodi od prodaje u inozemstvu poduzetnika općine Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima u kn

DJELATNOSTI NKD-a	PRIHODI OD PRODAJE U INOZEMSTVU				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	
C) Prerađivačka industrija	40.739.807	100,0	57.942.603	99,7	142,2
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	0	0,0	0	0,0	
F) Građevinarstvo	0	0,0	154.492	0,3	
UKUPNO	40.739.807	100,0	58.097.095	100,0	142,6

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

U gospodarstvu općine Biskupija, u 2014. godini ostvareno je 58.097.095 kn prihoda od prodaje u inozemstvu, što je za 42,6% više u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a sudjeluju sa 4,5% od u ukupno ostvarenih prihoda od prodaje u inozemstvu poduzetnika u Županiji. Prihode od prodaje u zemlji u iznosu od 57.942.603 kn ostvareni su u djelatnosti prerađivačke industrije, što je 99,7% od ukupno ostvarenih prihoda od prodaje u zemlji poduzetnika općine Biskupija.

Ukupni uvoz poduzetnika općine Biskupija, u 2014. godini iznosio je 51.806.597 kn, što je za 31,2% manje u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a sudjeluje sa 5,6% u ukupnom uvozu poduzetnika u Županiji. Navedeni uvoz općine Biskupija ostvaren je u prerađivačkoj industriji.

Tablica 9. Ostvareni uvoz poduzetnika općine Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima u kn

DJELATNOSTI NKD-a	UVOZ U RAZDOBLJU, PREMA GFI				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	
C) Prerađivačka industrija	75.326.808	100,0	51.806.597	100,0	68,8
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	0	0,0	0	0,0	
F) Građevinarstvo	0	0,0	0	0,0	
UKUPNO	75.326.808	100,0	51.806.597	100,0	68,8

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

U gospodarstvu općine Biskupija, u 2014. godini ostvareno je 26.780.859 kn dobiti prije oporezivanja, što je za 442,1% više u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a sudjeluje sa 9,0% u

ukupno ostvarenoj dobiti prije oporezivanja poduzetnika u Županiji. Najveća dobit prije oporezivanja ostvarena je u djelatnosti prerađivačke industrije u iznosu od 26.734.713 kn, što je 99,8% od ukupno ostvarene dobiti prije oporezivanja poduzetnika općine Biskupija.

Tablica 10. Ukupno ostvarena dobit prije oporezivanja kod poduzetnika općine Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima

DJELATNOSTI NKD-a	DOBIT PRIJE OPOREZIVANJA				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	
C) Prerađivačka industrija	4.940.250	100,0	26.734.713	99,8	541,2
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	0	0,0	16.051	0,1	
F) Građevinarstvo	0	0,0	30.095	0,1	
UKUPNO	4.940.250	100,0	26.780.859	100,0	542,1

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

U gospodarstvu općine Biskupija, u 2014. godini ostvareno je ukupno 22.600.151 kn dobiti poslovne godine, što je za 458,4% više u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a sudjeluje sa 8,6% u ukupno ostvarenoj dobiti poslovne godine poduzetnika u Županiji.

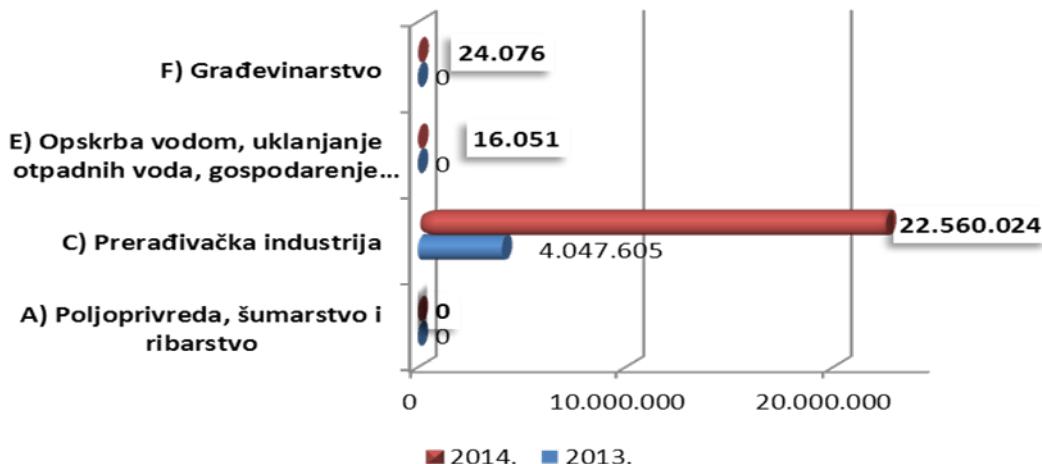
Najveću dobit poslovne godine ostvarila je prerađivačka industrija koja sudjeluje sa 99,8% u ukupno ostvarenoj dobiti poslovne godine poduzetnika općine Biskupija.

Tablica 11. Ukupno ostvarena dobit poslovne godine kod poduzetnika općine Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima

DJELATNOSTI NKD-a	DOBIT POSLOVNE GODINE				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	
C) Prerađivačka industrija	4.047.605	100,0	22.560.024	99,8	557,4
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	0	0,0	16.051	0,1	
F) Građevinarstvo	0	0,0	24.076	0,1	
UKUPNO	4.047.605	100,0	22.600.151	100,0	558,4

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

Kartogram 10. Grafički prikaz gospodarstva u općini Biskupija u 2014. godini prema ostvarenoj dobiti poslovne godine

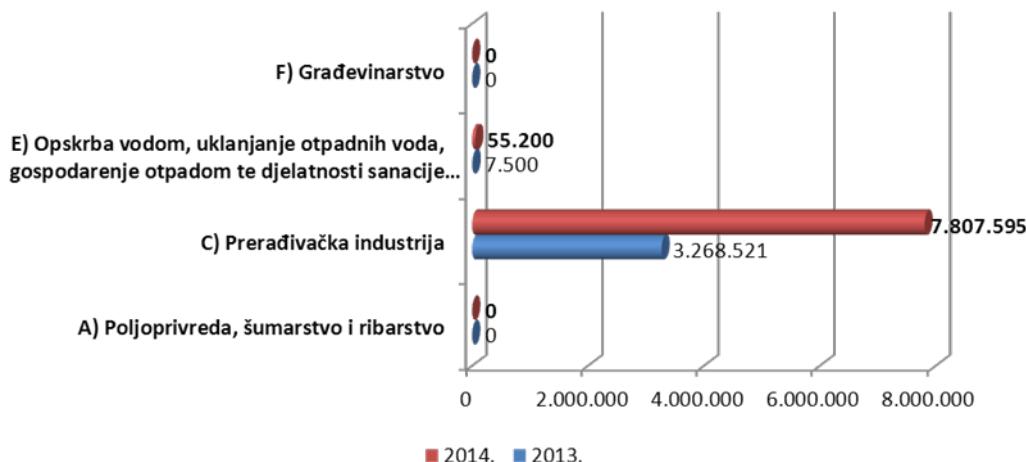
U 2014. godini, poduzetnici općine Biskupija, ukupno su investirali 7.862.795 kn, što je za 140,0% više u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a zauzimaju udio od 2,2% u ukupnim investicijama poduzetnika u Županiji. Najviše se investiralo u djelatnosti prerađivačke industrije u iznosu od 7.807.595 kn, što je 99,3% od ukupne vrijednosti investicija u gospodarstvu općine Biskupija, a za 138,9% je više investirano u odnosu na prethodnu, 2013. godinu.

Tablica 12. Vrijednost ostvarenih investicija kod poduzetnika općine Biskupija u 2014. godini prema djelatnostima

DJELATNOSTI NKD-a	INVESTICIJE U DUGOTRAJNU IMOVINU				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	
C) Prerađivačka industrija	3.268.521	99,8	7.807.595	99,3	238,9
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	7.500	0,2	55.200	0,7	736,0
F) Građevinarstvo	0	0,0	0	0,0	
UKUPNO	3.276.021	100,0	7.862.795	100,0	240,0

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

Kartogram 11. Vrijednost ostvarenih investicija u gospodarstvu općine Biskupija u 2014. godini

Poduzetnici općine Biskupija, u 2014. godini zapošljavali su 103 djelatnika, što je za 6,4% manje u odnosu na prethodnu, 2013. godinu, a sudjeluju sa 0,9% od ukupnog broja zaposlenih u gospodarstvu Županije. Najviše djelatnika bilo je zaposleno u prerađivačkoj industriji, njih 96, što je 93,2% od ukupnog broja zaposlenih u gospodarstvu općine Biskupija, a u odnosu na prethodnu, 2013. godinu broj zaposlenih se smanjio za 7,7%.

Tablica 13. Prosječan broj zaposlenih kod poduzetnika u općini Biskupija (prema GFI) u 2014. godini po djelatnostima

DJELATNOSTI NKD-a	BROJ ZAPOSLENIH				
	2013.	%	2014.	%	INDEX 2014./2013.
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0,0	0	0,0	
C) Prerađivačka industrija	104	94,5	96	93,2	92,3
E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	6	5,5	6	5,8	100,0
F) Građevinarstvo	0	0,0	1	1,0	
UKUPNO	110	100,0	103	100,0	93,6

Izvor: FINA; Obrada: HGK-ŽK Šibenik

1.2.2 Stanje gospodarstva

Jedini proizvodni, industrijski pogon na području Općine je „KNAUF“ d.d. Zagreb, tvrtka koja se bavi proizvodnjom i preradom gipsa. Južni dio Općine bogat je nalazišta sirovine za proizvodnju gipsa, pa je već ranije na tom prostoru egzistirala tvrtka „KNIN-GIPS“ s programom proizvodnje gipsanih ploča.

Tvrtka „KNAUF“, koja je kupila bivši „KNIN-GIPS“, zapošljava do cca. 130 djelatnika, te za sada samo eksploatira nalazišta gipsa i prodaje sirovinu.

Na području Općine Biskupija prosječni dohodak per capita za razdoblje 2010.-2012. godine iznosi 9.881 kuna i čini 12,8% državnog prosjeka.

Prosječni izvorni prihodi per capita u istom razdoblju iznose 1.166 kn i čine 34,3% državnog prosjeka. Prosječna stopa nezaposlenosti u razdoblju 2010.-2012. godine iznosi 42,3% i čini 32,3% državnog prosjeka.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje⁹, na području Općine Biskupija žive 2 osiguranika, 1 radnik kod pravne osobe i 1 radnik kod fizičke osobe.

1.2.3 Tržiste radne snage

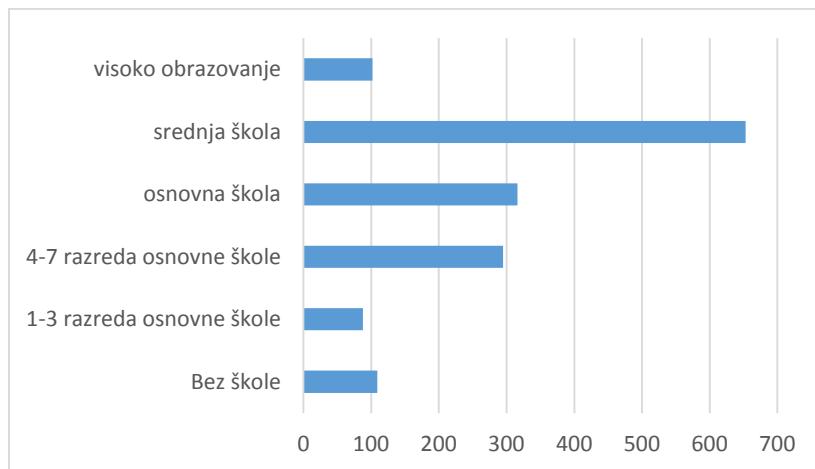
Prosječan udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu od 16-65 godina za područje Općine Biskupija iznosi 72,04% i čini 87,6% nacionalnog prosjeka.

U stanovništvu Općine Biskupija starijem od 15 i više godina najveći udio zauzima stanovništvo sa završenom srednjom školom (41,78%), što je manje od županijskog (53,65%) i državnog udjela (52,63%). Veliki udio zauzima i kategorija stanovnika bez škole (6,97%), što je posebno negativan pokazatelj ako se usporedi sa županijskim (3,97%) i državnim (1,71%) udjelima.

Stanovništvo sa završenim visokim obrazovanjem zauzima udio od 6,53%, što je značajno manje od županijskog (13,21%) i državnog prosjeka (16,39%).

⁹ HZMO, Osiguranici mirovinskog osiguranja prema županijama, općinama i osnovama osiguranja, stanje na dan 31.10.2016.

Grafikon 1. Stanovništvo općine Biskupija staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi

Prosječna stopa nezaposlenosti u razdoblju 2010-2012. godine iznosi 42,3%, i čini 32,3% nacionalnog prosjeka.

Krajem prosinca 2014. godine, prema podacima hrvatskog zavoda za zapošljavanje, na području općine Biskupija evidentirano je 179 nezaposlenih osoba, što je u odnosu na kraj prosinca 2013. godine manje za 8,7%. Općina Biskupija krajem prosinca 2014. godine sudjelovala je sa 2,2% udjela u ukupnom broju nezaposlenih u Šibensko-kninskoj županiji.

Prema kvalifikacijskoj strukturi u općini Biskupija, krajem prosinca 2014. godine najviše je bilo nezaposlenih osoba sa SŠ za zanimanje do 3 god. i škola za KV i VKV radnike (64), koji u ukupnoj strukturi nazaposlenih općine Biskupija čine udio od 35,8%.

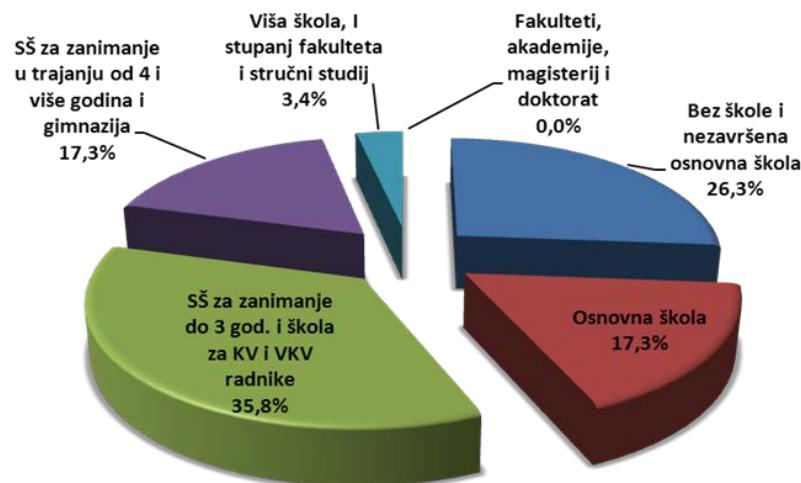
Tablica 14. Nezaposlene osobe prema razini obrazovanja (stručnoj spremi) na području općine Biskupija krajem prosinca 2014. Godine

Kvalifikacijska struktura	BROJ NEZAPOSENHIH				
	XII. 2013.	%	XII. 2014.	%	INDEX XII. 2014./XII.2013.
Bez škole i nezavršena osnovna škola	40	20,4	47	26,3	117,5
Osnovna škola	33	16,8	31	17,3	93,9
SŠ za zanimanje do 3 god. i škola za KV i VKV radnike	76	38,8	64	35,8	84,2
SŠ za zanimanje u trajanju od 4 i više godina i gimnazija	36	18,4	31	17,3	86,1
Viša škola, I stupanj fakulteta i stručni studij	11	5,6	6	3,4	54,5
Fakulteti, akademije, magisterij i doktorat	0	0,0	0	0,0	

Ukupno općina Biskupija	196	100,0	179	100,0	91,3
Ukupno Šibensko-kninska županija	8.974	100,0	8.202	100,0	91,4
Ukupno Republika Hrvatska	363.411	*	316.763	*	87,2
Udio ŠKŽ u RH	2,5	*	2,6	*	*
Udio općine Biskupija u ŠKŽ	2,2	*	2,2	*	*

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje – www.hzz.hr

Kartogram 12. Struktura nezaposlenih osoba u općini Biskupija prema razini obrazovanja krajem prosinca 2014. godine

Krajem prosinca 2014. godine, prema podacima hrvatskog zavoda za zapošljavanje, na području općine Biskupija evidentirano je 179 nezaposlenih osoba, što je u odnosu na kraj prosinca 2013. godine manje za 8,7%. Općina Biskupija krajem prosinca 2014. godine sudjelovala je sa 2,2% udjela u ukupnom broju nezaposlenih u Šibensko-kninskoj županiji.

Prema kvalifikacijskoj strukturi u općini Biskupija, krajem prosinca 2014. godine najviše je bilo nezaposlenih osoba sa SŠ za zanimanje do 3 god. i škola za KV i VKV radnike (64), koji u ukupnoj strukturi nazaposlenih općine Biskupija čine udio od 35,8%.

U odnosu na kraj prosinca 2013. godine u navedenoj skupini bilježi se smanjenje broja nezaposlenih za 15,8%.

Prema broju nezaposlenih slijedi kvalifikacijska struktura bez škole i nezavršena osnovna škola, u kojoj je krajem prosinca 2014. godine zabilježeno 47 nezaposlenih osoba što je 26,3% od ukupnog broja nezaposlenih osoba u općini Biskupija, a u odnosu na prosinac 2013. godine, u navedenoj skupini bilježi se povećanje nezaposlenih za 17,5%.

Tablica 15. Nezaposlene osobe u općini Biskupija prema dobnoj strukturi krajem prosinca 2014. godine

DOBNA STRUKTURA	BROJ NEZAPOSLENIH				
	XII. 2013.	%	XII. 2014.	%	INDEX XII.2014./XII.2013.
15 - 19 godina	4	2,0	2	1,1	50,0
20 - 24	16	8,2	15	8,4	93,8
25 - 29	22	11,2	15	8,4	68,2
30 - 34	22	11,2	19	10,6	86,4
35 - 39	15	7,7	12	6,7	80,0
40 - 44	29	14,8	20	11,2	69,0
45 - 49	26	13,3	19	10,6	73,1
50 - 54	36	18,4	31	17,3	86,1
55 - 59	20	10,2	39	21,8	195,0
60 i više	6	3,1	7	3,9	116,7
Ukupno općina Biskupija	196	100,0	179	100,0	91,3

Analizirajući aktivnost stanovništva Općine Biskupija u 2011. godini je u stanovništvu starijem od 15 godina bilo samo 22,33% aktivnog stanovništva, što je značajno manje od županijskog (42,18%) i državnog (49,45%) udjela.

Unutar podjele prema glavnim izvorima sredstava za život, u 2011. godini, najveći udio činili su stanovnici bez prihoda, čak 27,78% stanovnika, što je manje od županijskog (32,74%) i državnog udjela (32,15%). Stanovnici čiji je glavni izvor sredstava za život samo mirovina zauzimaju 21,72% (starosna mirovina) i 15,54% (ostale mirovine), što je veće od županijskih (15,68% starosna i 13,29% ostali oblici mirovine) i državnih (14,26% starosna i 11,33% ostali oblici mirovine) udjela.

Čak 16,66% stanovnika navodi socijalne naknade kao glavni izvor sredstava za život što je značajno više od županijskog (6,14%) i državnog (4,17%) udjela.

Analizirajući zaposlene prema zanimanju, u 2011. godini od ukupno 194 zaposlenih osoba, prevladavaju zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji (21,13%), a slijede uslužna i trgovačka zanimanja (17%).

1.2.4 Ključni gospodarski sektori

1.2.4.1 Poljoprivreda

Poljoprivreda je sektor od izuzetnog značaja, jer ova gospodarska grana ostaje glavni korisnik raspoloživog zemljišta, proizvođač hrane kao strateškog resursa i izvor egzistencije za znatan dio stanovništva. Stoga poljoprivreda ima dominantan utjecaj na mogućnosti upravljanja održivim

razvojem, zaštitu okoliša i očuvanje biološke raznolikosti. Općina Biskupija je tradicionalno poljoprivredno - stočarski kraj. Poljoprivredna zadruga „Orlić-Markovac“ nekada je bila jedna od najzaposlenijih zadruga na širem području, a u njenom sastavu je i cca 50 ha vlastitog obradivog zemljišta s melioracijskim kanalima.

Poljoprivredna zadruga je nakon rata obnovila svoje djelovanje, prije nekoliko godina imala je cca 17 zaposlenih, da bi danas opet „pala“ na svega nekoliko zaposlenih. U tijeku je pokretanje novih programa poticaja, osobito u uzgoju pšenice, kukuruza i ječma. Zadruga je posjedovala i ribogojilište koje je proizvodilo visokokvalitetnu pastrvu. Danas je to ribogojilište u najmu privatnika i radi s bitno smanjenim kapacitetom.

Na području općine djeluje i „Poljoprivredna zadruga Kosovčica – Orlić“ koja ima razvoje planove, za razvoj poljoprivrede. Prema podacima iz PZ „Kosovčica“ postoje velike površine 2000 do 2500 ha koje su neobrađene i zapuštene.

Slika 3. Kosovo polje

Izvor: Google Earth

Prema podacima APPRRR-a, na području općine Biskupija registrirana su 124 poljoprivredna gospodarstva na 473,26 ha, prijavljenih u sustav Arkod. Najviše poljoprivrednih gospodarstava evidentirano je u naselju Orlić; 20 poljoprivrednih gospodarstava sa 202 Arkod parcela, ukupne površine 74,56 ha. Od ukupno 88 poljoprivredna gospodarstva, čak 61% poljoprivrednih gospodarstava ima površinu manju od 3 ha. 34,1% poljoprivrednih gospodarstava ima površinu između 3 i 20 ha, tri poljoprivredna gospodarstva ima površinu između 20 i 100 ha, te je jedno poljoprivredno gospodarstvo površine između 100 i 1.500 ha. Na temelju iznesenih podataka može

se zaključiti da su poljoprivredna gospodarstva vlasnici uglavnom malih i u pravilu vrlo usitnjениh poljoprivrednih površina, što se posljedično odražava i na mali proizvodni kapacitet gospodarstava. Analizom je uočena i slaba interakcija poljoprivredne proizvodnje i tradicijske gastronomije. Prema vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta prevladavaju livade sa 233,33 ha i krški pašnjaci sa 187,63 ha, a slijede oranice sa 110,87 ha. Vinogradi zauzimaju 16,71 ha površine.

Stanovništvo se i ovdje, kao i u ostalim zagorskim dijelovima Šibensko kninske županije sve više okreće stočarstvu, rezultat čega je preko nekoliko desetina zahtjeva za kreditnim poticajima tovunjad. Biljni pokrivač i struktura zemljišta definirali su strukturu stočnog fonda na području općine Biskupija. Prema podacima APPRR-a, na dan 14.12.2015. godine evidentirano je 4.019 grla u 116 poljoprivrednih gospodarstava. Prevladavaju ovce (3.610 grla), goveda (284 grla) i koze (122 grla).

Prevladavajući organizacijski oblik poljoprivrednih gospodarstava čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva; registrirana su 123 obiteljska gospodarstva i jedna zadruga. Prevladavaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva bez člana (64%). Analizirajući dob nositelja obiteljskih gospodarstava, dominiraju nositelji stariji od 65 godina (48,24% obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava), što ukazuje na problem dobne strukture nositelja poljoprivrednih gospodarstava. Nadalje, analizirajući poljoprivredna gospodarstva prema školskoj spremi nositelja, prema podacima APPRR-a, prevladava kategorija srednje škole (40%) obiteljskih gospodarstava, uz napomenu uz napomenu kako za veliki broj članova nema podataka (36,47%). Problem nedostatka specifičnog znanja među poljoprivrednicima dovodi do niske razine inovativnih gospodarskih projekata i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji i preradi.

1.2.4.2 Turizam

Općina Biskupija ima veliki turistički potencijal očuvanoga okoliša i jedinstvene prirodne i kulturne baštine. Osnovni problem trenutno je taj što sve prirodne i povijesne ljepote koje se nalaze na području Općine Biskupija, nisu turistički valorizirane i ne koriste se unatoč velikim potencijalima. Tu je također i nedostatak ugostiteljskih i smještajnih objekata. Ne postoji ni tematska turistička ponuda koja bi povezala poljoprivrednu proizvodnju i tradicijsku gastronomiju. Područje Općine je predstavlja idealan prostor za aktivni turizam; cikloturizam, planinarenje, jahanje, lov, pješačenje, a sve to zahtjeva uređenje biciklističkih i pješačkih staza te smještaja za lovce. U turističku ponudu potrebno je uključiti i lokalno stanovništvo te obiteljska poljoprivredna gospodarstva.

1.2.4.3 Eksploatacija mineralnih sirovina

Jedini proizvodni, industrijski pogon na području Općine je tvornica "KNAUF" d.d. Zagreb, tvrtka koja se bavi proizvodnjom i preradom gipsa. Južni dio Općine bogat je nalazištima sirovine za proizvodnju gipsa, pa je već ranije na tom prostoru egzistirala tvrtka "KNIN-GIPS" s programom proizvodnje gipsanih ploča. Površina eksploatacijskih polja prema dokumentu prostornog uređenja je cca. 377 ha.

Slika 4. Tvornica Knauf

Izvor: Google Earth

Tvrtka „KNAUF“, koja je kupila bivši „KNIN-GIPS“, zapošljava do cca. 130 djelatnika, te za sada samo eksplorira nalazišta gipsa i prodaje sirovinu. Osim na hrvatsko tržište, proizvodi tvornice Knauf u Kninu izvoze se na tržišta zemalja EU i jugoistočne Europe.

1.2.4.4 Obrti

Prema podacima baze podataka Obrtnog registra, u 2016. godini, na području Općine Biskupija, u radu su 11 obrta; tri za ugostiteljstvo, dva za trgovinu, dva za graditeljstvo, jedan za građevinarstvo te po jedan elektroinstalacijski, kamenoklesarski i stolarski obrt.

Zaključci:

- *Nerazvijena gospodarska struktura*
- *Nizak stupanj udjela i odljev stručnog visokoobrazovanog stanovništva*
- *U proizvodnji tvornica“ Knauf“ zapošljava i postiže dobre rezultate, prisutna je na stranom tržištu.*
- *Prevladavaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva, vlasnici uglavnom malih i u pravilu vrlo usitnjениh poljoprivrednih površina, što se posljedično odražava i na mali proizvodni kapacitet gospodarstava.*
- *Problem nedostatka specifičnog znanja među poljoprivrednicima dovodi do niske razine inovativnih gospodarskih projekata i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji i preradi.*
- *Samo mali broj kućanstava prodaje svoje stočne proizvode, dok velika većina proizvodi isključivo za vlastite potrebe.*

- *Ne postoje sadržaji za preradu poljoprivrednih proizvoda kao pršutana, sušara, pogona za konzerviranje i sl.*
- *Turistički potencijal očuvanoga okoliša i jedinstvene prirodne i kulturne baštine.*
- *Nedostatak smještajne i tematske turističke ponude, tematskih i poučnih staza, interakcije poljoprivredne proizvodnje i tradicijske gastronomije*
- *Prisutna je tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji i stočarstvu te postoje dvije poljoprivredne zadruge.*

1.3 LOKALNA ZAJEDNICA, DRUŠTVENE I KOMUNALNE DJELATNOSTI

1.3.1 Stanovništvo

Za analizu stanovništva i stanovanja koristimo podatke i ocjene iz Izvješća o stanju u prostoru Općine Biskupija (URBOS, listopad 2013.), dopunjen i sa novi podacima, koji se dovode u kontekst strateškog planiranja razvoja.

1.3.1.1 Broj i kretanje stanovnika

Obilježja stanovništva zasigurno su vrlo bitne značajke svakog područja, jer pojedine demografske karakteristike u velikoj mjeri determiniraju njegov gospodarski, kulturni i opći društveni razvitak. Općina Biskupija prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine ima 1699 stanovnika, podijeljenih u 8 statističkih naselja. Najviše stanovnika ima naselje Vrbnik (447), a najmanje Markovac (samo 63).

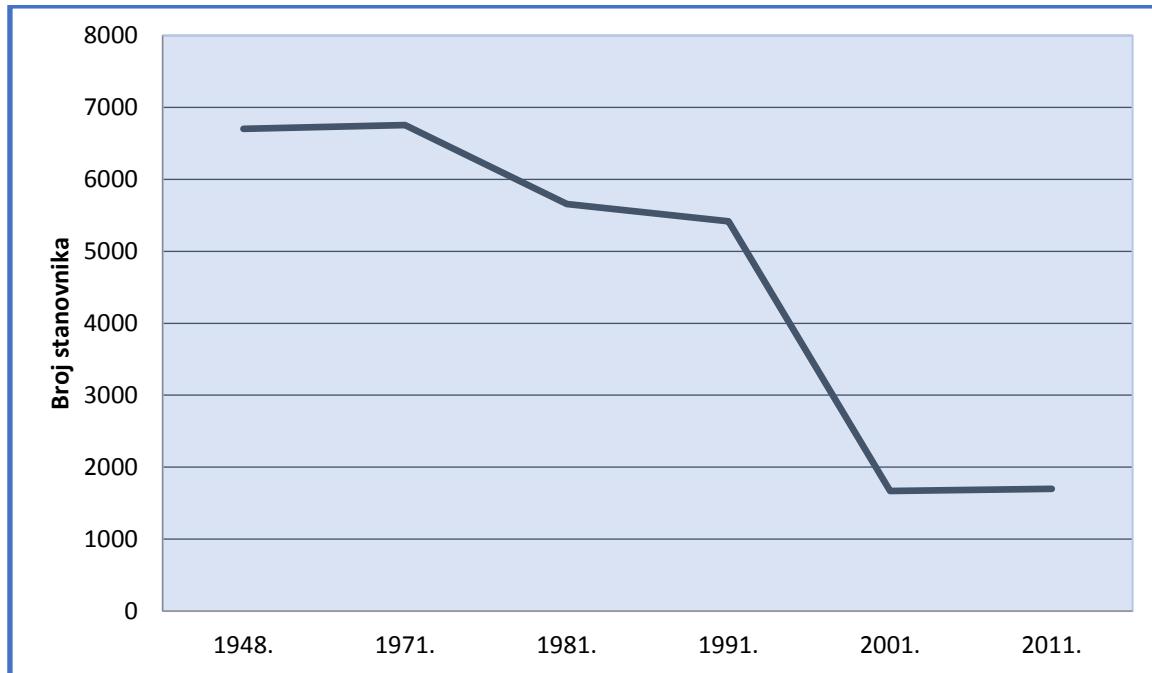
Općina Biskupija, sa relativnom gustoćom naseljenosti od svega 12,7 stanovnika/km², spada u slabije naseljena područja Republike Hrvatske (prosječna gustoća naseljenosti 75,7 stanovnika/km²). Uslijed depopulacijskih procesa u ruralnim područjima, iz donje je tablice vidljivo da se broj stanovnika stalno smanjivao, sa tek neznatnim porastom između dva posljednja popisa stanovništva (2001. i 2011.g.).

Tablica 16. Kretanje broja stanovnika od 1948. – 2011. g.

NASELJE	1948.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Biskupija	1299	1210	1008	953	466	406
Markovac	305	293	210	242	77	63
Orlić	878	928	842	848	341	302
Ramljane	765	670	579	569	124	118
Riđane	488	442	386	362	87	67
Uzdolje	1067	1011	931	767	214	226
Vrbnik	1524	1550	1351	1332	323	447
Zvjerinac	377	651	349	344	37	70
UKUPNO	6703	6755	5656	5417	1669	1699

Iz gornje tabele i donjeg grafikona vidljiv je depopulacijski proces, koji je inače karakterističan za sva ruralna područja u zaledu Šibensko - kninske županije. Trend kretanja stanovništva općine Biskupija u razdoblju od 1948.g. do 1991.g. pokazao je postupni trend opadanja stanovništva sukladno općem trendu demografskog isušivanja prostora. Međutim, ratne okolnosti su prekinule ustaljene demografske proceze i prouzrokovale pojavu napuštanja ovih prostora (prognanici i izbjeglice) te ponovni povratak određenih kategorija stanovništva, tako da se demografska osnova se u potpunosti izmijenila. U zadnjem među popisnom razdoblju kretanje stanovništva se stabiliziralo od 1669 (2001.) do 1699 (2011.) ali na 31% predratnog stanovništva.

Grafikon 2. Kretanje stanovništva 1948. – 2011. god.

1.3.1.2 Prirodni prirast i indeks vitalnosti

Prirodni prirast stanovništva označava razliku između nataliteta (broja živorođenih) i mortaliteta (broja umrlih) stanovništva u određenom vremenskom razdoblju (najčešće godina dana). Jedna od temeljnih odrednica ukupnog kretanja stanovništva je prirodno kretanje (natalitet i mortalitet).

Najniža stopa nataliteta koja osigurava jednostavnu reprodukciju stanovništva je 14%, a Hrvatska je tu stopu posljednji put imala 1983. godine, što znači da se njeno stanovništvo već dvadeset godina ne obnavlja.

Tablica 17. Usporedba prirodnog prirasta stanovništva RH, ŠKŽ i općine Biskupija (Izvor: Popis stanovništva 2011.g.)

	Živorođeni	Umrli	Prirodni prirast	Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)
Republika Hrvatska	41197	51019	-9822	80,7
Šibensko – kninska županija	895	1399	-504	64
Biskupija	4	41	-37	9,8

Značajan utjecaj na smanjenje nataliteta u Hrvatskoj imalo je dugotrajno iseljavanje stanovništva, i to uglavnom stanovništva radno-sposobne i fertilne dobi, veća zaposlenost žena, gospodarski i

društveni uvjeti, suvremeni način života u kojem se ljudi općenito odlučuju za manji broj djece itd. Budući da je useljavanje u Hrvatsku neznatno i ne može nadoknaditi nedostatak nastao negativnim prirodnim kretanjem, Hrvatska se već niz godina suočava s općom depopulacijom (ukupnim smanjenjem broja stanovnika).

Kod Općina Biskupija poseban je problem što su ratna događanja stanovništvo iseljavanjem svela na 1/3 iz predratnog razdoblja. Preostalo stanovništvo ima tako lošu demografsku osnovicu da je prirodni prirast negativan čak - 925%, a indeks vitalnosti iznosi svega 9,8, tako da se stanovništvo Biskupije ne može revitalizirati iz autohtonih izvora.

1.3.1.3 Strukture stanovništva

1.3.1.3.1 Starosna struktura stanovništva

Kretanje stanovništava koje pokazuje kontinuiran pad broja stanovnika, te lom u kretanju stanovnika uzrokovani ratnim zbivanjima rezultirao je izrazito nepovoljnom dobnom strukturu stanovništva.

Tablica 18. Udio velikih dobnih skupina 2011.

	Dobne skupine		
	0 - 19	20-59	60 i više
Br.st.	181	672	846
Udio %	10,7	39,6	49,8

Udio velikih dobnih skupina u stanovništvu Biskupije pokazuje na nepovoljnu dobnu strukturu stanovništva.

Tablica 19. Starosna struktura stanovništva (Izvor: Popis stanovništva 2011.g.)

NASELJE	UKUPNO STANOVNIŠTVO	STANOVNIŠTVO STARO DO 20 GODINA	STANOVNIŠTVO STARO PREKO 60 GODINA	KOEFICIJENT STAROSTI (%)	INDEKS STAROSTI (%)
Biskupija	406	70	173	42,6	247,1
Markovac	63	2	41	65,1	2050
Orlić	302	30	147	48,7	490
Ramljane	118	8	73	61,9	912,5
Riđane	67	4	52	77,6	1300
Uzdolje	226	21	122	54,0	580,9
Vrbnik	447	40	205	45,9	512,5
Zvjerinac	70	6	33	47,1	550
UKUPNO	1699	181	846	49,8	467,4

Osnovni pokazatelji starosti stanovništva su koeficijent (udio stanovništva starijeg od 60 godina u ukupnom stanovništvu) i indeks (omjer stanovništva starijeg od 60 godina i stanovništva mlađeg od 20 godina).

Prema Popisu 2011. godine, stanovništvo općine Biskupija je demografski izrazito staro. Na razini općine, koeficijent starosti¹⁰ iznosi 49,8, što znači da je gotovo polovica stanovnika starija od 60 godina. Demografski najnepovoljnija situacija je u naseljima Markovac, Riđane i Zvjerinac, gdje živi samo nekoliko stanovnika mlađih od 20 godina. Koeficijent starosti je nešto povoljniji samo u naseljima Biskupija (42,6) te Vrbnik (45,9), gdje ukupno živi stotinjak stanovnika mlađih od 20 godina. Kritična vrijednost indeksa starenja je 40, a za općinu Biskupija indeks starosti je 467,4. *Dakle, može se ustvrditi da je promatrano područje demografski iznimno staro.*

Proces očitog demografskog starenja na području dalmatinskog zaledja predstavlja jedan od najnepovoljnijih elemenata demografske situacije, te pored navedenog ima znatne utjecaje na gospodarsku i socijalnu politiku. U demografskom pogledu, proces starenja stanovništva negativno utječe kako na ukupno kretanje, tako i na strukture stanovništva. U gospodarskom smislu, starenje stanovništva utječe na smanjenje broja stanovnika u radnoj dobi te na stupanj aktivnosti ukupnog stanovništva.

1.3.1.3.2 Kontingent stanovništva

Tablica 20. Kontingent stanovništva

Spol	Ukupno					Žene u fertilnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15 - 64 godine)	Prosječna starost
		0 - 6 godina	0 - 14 godina	0 - 17 godina	0 - 19 godina	Svega (15 - 49 godina)	od toga 20 - 29 godina		
sv.	1.699	69	136	167	181	-	-	847	54,8
m	828	20	57	69	73	-	-	471	53,7
ž	871	49	79	98	108	201	60	376	56

Gornja tablica pokazuje da izrazito nepovoljnu sliku stalnog stanovništva sa malim udjelom mlađih dobnih skupina, a velikim udjelom starijih dobni skupina, te sa viskom prosječnom starošću od 54,8 god., a malog udjela djece do 6 godina (svega 4,06%), dok je nacionalni prosjek oko 7%.

Također je mali udjel žena u fertilnoj dobi (od 20 do 29 god.) svega 60 ili 6,8% ženske populacije, znatno ispod nacionalnog prosjeka (12,16%). Isto tako, na području općine Biskupija manji je broj oženjenih muškaraca (55,6%) i udatih žena (51,26%) u odnosu na Šibensko-kninsku županiju i RH.

1.3.1.3.3 Migracijska obilježja stanovništva

Migracijska obilježja stanovnika nam pokazuju da svega 326 stanovnika ili 19,2% od rođenja živi u naseljima općine Biskupija, a da je ostalo (1373 ili 80,8%) doseljeno i to najviše sa područja

Republike Srbije oko 60%. Ovo bi moglo upućivati na činjenicu da na području Biskupije u najvećem dijelu živi doseljeno, odnosno neautohtono stanovništvo. Međutim, kada razmotrimo podatke o stanovništvo prema mjestu rođenja, onda opažamo da je na području općine Biskupija rođeno 1260 stanovnik ili 74,2% pod ukupnog stanovništva općine Biskupija. Ovu razliku možemo prepisati ratnoj migraciji, odnosno odlasku većeg djela stanovnika sa područja općine i kasnjem povratku.

Prisutne se teškoće vezane uz povratak izbjeglica, te problemi integracije doseljenika.

Što se tiče *dnevnih i tjednih migracija* stanovništvo općine Biskupija je u glavnom statično. Na dnevnoj razini putuje 181 stanovnik ili 10%, od čega su 91 zaposleni radnici, od toga 78 ih radi izvan područja općine. Učenika i studenta koji putuju je 90 ili 49,8%. Tjedni migranti su zanemarivi sa 0,8%.

1.3.1.3.4 Nacionalna i vjerska struktura

Nacionalna i vjerska pripadnost su jedne od najznačajnijih identitetskih odrednica i imaju utjecaj na stabilnost zajednice i kooperativnost u zajednici, posebno kada se radi o etničkim i vjerskim pomiješanim zajednicama.

Općina Biskupija ima miješani nacionalni sastav sa 86,46% pripadnika srpske nacionalnosti, 13,6% hrvatske nacionalnosti, ostalo su slovenske nacionalnosti i ostali. Isto tako je i sa vjerskom strukturom, gdje dominiraju građana pravoslavne vjerske pripadnosti 84,64%, zatim katoličke 13,6% i ostali (ostali kršćani, muslimani, istočne religije i ateisti).

1.3.1.3.5 Obrazovna struktura stanovništva

Završena škola

Obrazovanost stanovništva Općine Biskupija daleko je od poželnog i potrebnog. Naime, od ukupno 1663 osoba starijih od 15 godina, njih čak 20% nije završilo više od osnovne škole.

Najveći udio u obrazovnoj strukturi zauzima kategorija stanovnika sa završenom srednjom školom(41,78%), dok kategorije stanovništva koje su završile više i visoko školsko obrazovanje zauzimaju udio od 6,53%, što je niže od županijskog (13%) i državnog udjela (17,86%).

Navedeni podaci ocrtavaju izrazito nepovoljnu obrazovnu strukturu, pogotovo ako se uzme u obzir iznimna važnost i značenje obrazovanja kao pokretača rasta i razvoja. Bez znatnije izmjene obrazovne strukture stanovništva, teško se može računati na uspjeh razvojnih strategija i planova.

Za potrebe ovog rada zanimljivo je i razmotriti i kvalifikacijsku strukturu stanovništva, kao bi se moglo ocijeni ponuda različitih kvalifikacija odnosno na potražnju za zanimanjima.

Tablica 21. Stanovništvo prema završenoj školi i obrazovnim područjima

	Srednja škola		Visoka škola		
	Broj	udio	Broj	udio	
Opći programi	sv.	27	4,1	0	0,0
Obrazovanje	sv.	1	0,2	13	12,7

Humanističke znanosti i umjetnost	sv.	3	0,5	7	6,9
Društvene znanosti, poslovanje i pravo	sv.	136	20,8	34	33,3
Prirodne znanosti	sv.	1	0,2	0	0,0
Inženjerstvo, prerađivačka industrija i građevinarstvo	sv.	314	48,1	24	23,5
Poljoprivreda	sv.	9	1,4	5	4,9
Zdravstvo i socijalna skrb	sv.	23	3,5	5	4,9
Usluge	sv.	131	20,1	14	13,7
Ostalo	sv.	8	1,2	0	0,0
	sv.	653	100,0	102	100,0
UKUPNO	m	422	64,6	64	62,7
	ž	231	35,4	38	37,3

Iz gornjeg prikaza je vidljivo da je srednje školsko obrazovanje zastupljeno najviše u obrazovnim područjima prerađivačke industrije i građevinarstva (48,1%) zatim društvenih djelatnosti (25%), usluga (20,1%). Sa visokoškolskim obrazovanjem ima ukupno 102 osoba, od čega je njih 41 ili (40,23%) u području društvenih i humanističkih znanosti. Muškarci su više zatupljeni u odnosu na kako kod srednje škole (64,6% : 35,4%), tako i kod završene visoke škole (62,7% : 37,3%).

Ponuda određenih kvalifikacija u općini daleko nadilaze potražnju za kvalificiranim i visoko kvalificiranim osobama.

Informatička pismenost

Analizirajući informatičku pismenost stanovništva na području Općine Biskupija, uočava se da se 76,4% stanovništva iznad 10 godina ne zna koristiti obradom teksta, 78,4% stanovništva ne zna tablične izračune, 75,4% se ne zna koristiti elektroničkom poštom, a 74,4% stanovnika se ne zna koristiti internetom. Znači, svega 25% stanovništva informatički je pismeno, što je upola manje od nacionalnog prosjeka gdje je 52% stanovnika preko 10 godina informatički pismeno.

Pohađanje škole

Stalni stanovnici Biskupije danas se manje školjuju od nacionalnog prosjeka što je vidljivo iz donje tablice.

Tablica 22. Pohađanje škole

	Pohađanje škole udio % u ukupnom stanovništvu					
	Predškolsko obrazovanje	Osnovna škola	Srednja škola	stručni studij	sveučilišni studij	doktorski
BISKUPIJA	0,24	3,94	1,94	1,18	0,47	0,00
Republika Hrvatska	1,94	8,32	4,32	1,58	3,89	0,26

Činjenica da se stanovnici općine Biskupija manje školjuju od nacionalnog prosjeka umanjuje kvaliteta ljudskih resursa, što se nepovoljno se odražava na razvojne potencijale općine Biskupija.

1.3.1.4 Ekonomski struktura stanovništva

Ekonomsku strukturu stanovništva za potrebe ovog rada razmatramo u užem smislu, tako da uzimamo ekonomsku aktivnosti, izvore za život, strukturu zaposlenih (po zanimanja, djelatnostima i položaju u zaposlenju).

1.3.1.4.1 Aktivnost stanovništva

Tablica 23. Ekonomski aktivnost stanovništva

	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	Ekonomski neaktivni				
				Ukupno	Umirovljenici	Osobe koje se bave obvezama u kući	Učenici i studeni	Ostali neaktivni
BISKUPIJA	1563	194	154	1215	614	271	58	272
	%	12,4	9,9	77,7	39,3	17,3	3,7	17,4
RH	%	41,4	8,0	50,5	29,3	5,9	9,0	6,3

Iz gornjeg prikaza je vidljivo da u općini Biskupija ima 194 ili 12,4% zaposlenog, odnosno aktivnog stanovništva što je znatno manje od nacionalnog prosjeka (41,4%). Muškaraca im 2,3 puta više zaposlenih neo žena. Ekonomski neaktivnih ima 1215 (77,7%), od čega su najviše zatupljeni umirovljenici 614 ili 39,3% u populaciji preko 15. g. Ekonomski neaktivnog stanovništva u općini Biskupija ima 1,5 puta više od nacionalnog prosjeka. Nezaposlenih, odnosno onih koji traže posao 2011. bilo je 154 ili 9,9%.

U skladu sa ekonomskom aktivnošću stanovništva održava se i struktura **izvora sredstava za život**.

Tablica 24. Izvori sredstava za život

	Ukupno	Prihodi od stalnog rada	Prihodi od povremenog rada	Prihodi od poljoprivrede	Starosna mirovina	Ostale mirovine	Prihodi od imovine	Socijalne naknade	Ostali prihodi	Povremen a potpora drugih	Bez prihoda
Biskupija	1.699	172	64	28	369	264	1	283	26	80	472
	%	10,1	3,8	1,6	21,7	15,5	0,1	16,7	1,5	4,7	27,8
RH	%	32,6	2,4	1,9	14,3	11,3	0,6	4,2	2,2	1,6	32,2

Na području općine od stalnog rada žive 172 osobe ili 10,12% što je tri puta niže od nacionalnog prosjeka (32,62%). Od mirovine živi 37,26 % stanovnika, što je znatno više od nacionalnog prosjeka (25,8%), isto tako primatelja socijalne naknade ima 16,7% znatno više od nacionalne razine (4,17%).

1.3.1.4.2 Struktura zaposlenih

Od ukupno 194 zaposlena 21,1% zanimanja odnosi se na obrte i pojedinačnu proizvodnu, 17% na uslužna i trgovačka zanimanja, 13,9% na rukovodeće sa strojevima i industrijske proizvođače, 13% tehničare i stručne suradnike, te 12,9% na jednostavna zanimanja.

Kada analiziramo zaposlene po područjima djelatnosti onda opažamo da je od ukupno 194 zaposlena najviše zaposleno u prerađivačkoj industriji 57 osoba ili 29,38%, zatim u djelatnostima zdravstvene i socijalne zaštite 10,31%, gradevinarstvo i trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala po 7,7%, dok u poljoprivredi i šumarstvu 10 zaposlenih ili 5,15 %

Tablica 25. Položaj u zaposlenju

Spol	Ukupno	Zaposlenici	Samozaposleni			Pomažući članovi obitelji	Ostale zaposlene osobe
			svega	poslodavci	osobe koje rade za vlastiti račun		
sv.	194	174	17	3	14	1	2
	%	89,7	8,8	1,5	7,2	0,5	1,0
m	133	120	12	2	10	1	0
ž	61	54	5	1	4	0	2

Od ukupnog broja zaposlenih 174 ili 89,7% su zaposlenici kod drugog poslodavca, doke 17 ili 8,8% samozaposlenih.

Iz podataka o dnevnim i tjednim migracijama dolazimo do činjenice da je od 194 zaposlenih njih 104 putuje na posao ili 53,6%, od čega ih izvan područja općine Biskupija radi njih 91. Dok 91 zaposlenik radi na u svom naselju i ne putuje na posao.

Osnovna obilježja stanovništva općine Biskupija danas:

- *Depopulacija, odnosno negativna demografska kretanja. Apsolutni pad broja stanovnika, a pogotovo radno aktivnog stanovništva, što znači da će se željena obnova gospodarskih aktivnosti jednostavno sresti s nedostatkom radne snage.*
- *Loša starosna struktura, visoko učešće starijih stanovnika, s izrazitim manjkom mlađih i najmladih dobnih skupina, ne samo da predstavlja ograničenje u razvoju gospodarskih aktivnosti, već predstavlja i dodatno opterećenje za socijalnu i komunalnu infrastrukturu.*
- *Nedostatak kvalitetnih kadrova, jedan od temeljnih ograničenja za reaktiviranje gospodarskih i drugih razvojnih resursa na potpomognutom području Šibensko – kninske županije je nedostatak kadrova koji bi posjedovali potrebna upravljačka i druga stručna znanja i vještine.*
- *Problemi resocijalizacije stanovnika (pretežno izbjeglice i prognanici) koji se vraćaju na prostor općine i njihovo uključivanje u društvene tokove i izgradnju lokalne zajednice.*

1.3.2 Stanovanje

1.3.2.1 Obitelji i kućanstva

Na području općine Biskupija ima 509 obitelji u koma živi 1312 stanovnika ili 77,2% u odnosu na ukupna broj stanovnika, što je za 8,5 postotnih poena manje od nacionalnog udjela. Najviše je 153 obitelji sa djecom sa 570 članova (od čega je 264 djece) ili 43,4%, što je za 22,1 postotni poen manje od nacionalnog udjela.

Tablica 26. Obitelji prema tipu i broju članova

	Ukupno	Bračni par bez djece	Izvanbračni par bez djece	Bračni par s djecom	Izvanbračni par s djecom	Majka s djecom	Otac s djecom
Biskupija	1699						
<i>Broj obitelji</i>	506	240	6	153	11	72	24
<i>Broj članova obitelji</i>	1312	480	12	570	42	155	53
Udio	77,2	36,6	0,9	43,4	3,2	11,8	4,0
<i>Nacionalni prosjek</i>	85,7	17,5	1,4	65,5	2,3	11,1	2,1

Obitelji bračnih parova sa djece ima 240 sa 480 stanovnika ili 36,6% u odnosu na ukupna broj obiteljskih stanovnika, što je dvostruko više od nacionalnog udjela (17,5%).

Kućanstvo je definirano "Zakonom o popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine" (NN 92/10) na temelju kojeg je proveden Popis stanovništva iz 2011.g¹¹. Na području općine Biskupija evidentirano je 1696 stanovnika u 766 kućanstava, tako da prosječno kućanstvo broji 2,21 članova. Najviše stanovnika živi u dvočlanim i samačkim kućanstvima, što je posljedica kako ratnih zbivanja, tako i nepovoljnih demografskih kretanja i postupnog starenja stanovništva.

- Pokazatelji kućanstva prema tipu kućanstva nam govore o nižem reproduktivnom potencijalu od nacionalnog prosjeka (manji broj obiteljskog stanovništva, dvostruko veći udio bračnih parova bez djece, za trećinu manje bračnih parova sa djecom od nacionalnog prosjeka).*

1.3.2.2 Stanovi

Prema podacima iz Popisa stanovništva 2011. godine, na području Općine postojalo je ukupno 1432 stambene jedinice, od kojih je stalno nastanjeno bilo 763, a privremeno nenašanjeno još 129. 457 stambenih jedinica se koristi povremeno kao stanovi za odmor. Iako je metodologija korištena u Popisu 2011. nekomparabilna s onom iz Popisa 2001., ipak možemo zaključiti da se stambeni

¹¹ Kućanstva koji je definiran kao: "svaka obiteljska ili druga zajednica osoba koje zajedno stanuju i troše svoje prihode za podmirivanje osnovnih životnih potreba (stanovanje, prehrana i sl.), odnosno osoba koja u naselju popisa živi sama i nema kućanstvo u drugom naselju Republike Hrvatske ili inozemstvu (samačko kućanstvo). Kućanstvom se smatra i tzv. institucionalno kućanstvo, tj. kućanstvo sastavljeno od osoba koje žive u ustanovama za trajno zbrinjavanje djece i odraslih, u bolnicama za trajni smještaj neizlječivih bolesnika, samostanima, objektima vojske, policije, pravosuđa, kampovima za smještaj izbjeglica i prognanika i sl.".

fond nije značajnije mijenjao. Nešto više stambenih jedinica je navedeno kao napušteno, dok se značajniji broj njih koristi povremeno, kao stanovi za odmor. Gospodarenja stambenim jedinicama u poslovne svrhe gotovo da nema, pošto se samo dva stana koriste za gospodarsku aktivnost, jedan za iznajmljivanje, a drugi u vrijeme poljoprivrednih radova.

Tablica 27. Stanovi prema načinu korištenja (Izvor: Popis stanovništva 2011.g.)

		Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi koji se koriste povremeno	
			Ukupno	Nastanjeni	Privremeno nenastanjeni	Napušteni	Stanovi za odmor	U vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi
Biskupija	Broj	1432	973	763	129	81	457	1
	m ²	107,503	72,438	57,304	9,902	5,232	34,895	50

Kako je istaknuto u Izvješću o stanju u prostoru problemi stanovanja u najužoj su vezi s problemima kretanja stanovništva u pogledu potreba i mogućnosti zadovoljavanja potreba. Pored problema nastalih u ratu, područje općine karakterizira raštrkana izgradnja, što ukazuje na neracionalno korištenje zemljišta, posebno glede troškova komunalnog opremanja.

Opremljenost stanova pomoćnim prostorijama i instalacijama je dat u donjoj tablici.

Tablica 28. Opremljenost stanova

	Ukupan broj nastanjenih stanova	Stanovi koji imaju kupaonicu	Stanovi s instalacijama				Stanovi sa klimaom
			vodovoda	kanalizacije	električne energije	plina	
Biskupija	763	654	711	708	761	2	5
	%	85,7	93,2	92,8	99,7	0,3	0,7
RH	%	96,1	98,2	98,0	99,8	36,6	30,7

Iz gornje tablice je vidljivo da je opremljenost stanova pomoćnim prostorijama i instalacijama ispod nacionalne razine.

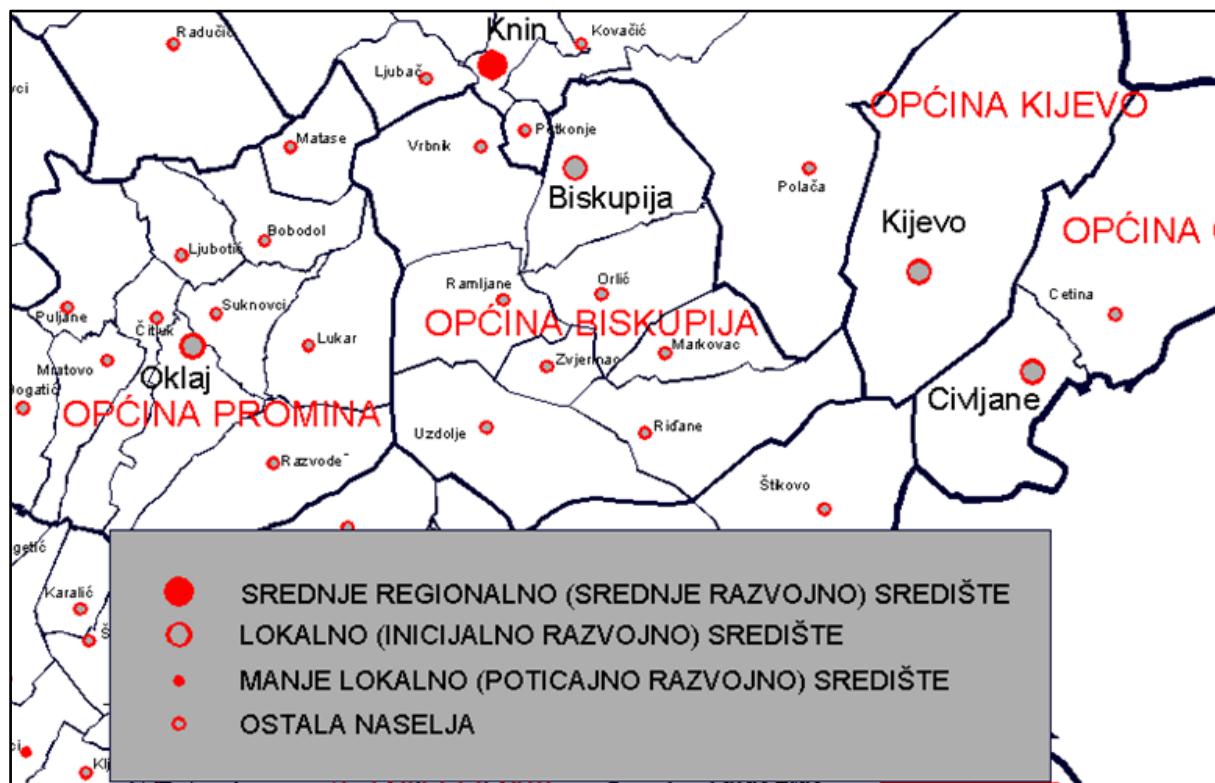
- *Stanovanje općine obilježava: znatan dio stanova koji se ne koriste za stalno stanovanje (caa. 50%, od čega je 31% nenastanjenih) i niža opremljenost stanova pomoćnim prostorijama i instalacijama od nacionalne razine.*
- *Otežani proces obnove i stambeno zbrinjavanje povratnika i izbjeglica, kojeg otežava ga sporost administracije i neriješeni imovinsko pravni odnosi.*

1.3.3 Naselja i središnje funkcije

Na području Općine ukupne površine 133,4 km² smješteno je 8 naselja od kojih je površinom najmanje naselje Zvjerinac (5,3 km²), a najveće naselje Uzdolje (24,9 km²). Po površini naselja možemo razvrstati u 3 kategorije: 5-10 km² koja obuhvaća 2 naselja i 11,39% površine Općine, 10-20 km² koja obuhvaća 2 naselja i 23,01% površine Općine te 20-25 km² koja obuhvaća 4 naselja i 65,6% površine Općine.

1.3.3.1 Sustav naselja i središnjih funkcija

Kartogram 13.Prikaz središnjih naselja i razvojnih središta u općini Biskupija

Izvor – PPUO Biskupija

Prema Prostornom planu Šibensko – kninske Županije, na području općine Biskupija potrebno je razlikovati sljedeće skupine naselja koja se definiraju kao nositelji razvitka Općine.

1. Središte grada/općine (važnije lokalno središte) – Biskupija
2. Naselje s pojedinim funkcijama – Vrbnik, Orlić, Riđane, Zvjerinac, Markovac, Uzdolje i Ramljane.

U prikazu sustava središnjih naselja i razvojnih središta, potrebno je naglasiti Knin, koji kao drugi grad po veličini i značaju u Županiji, sa različitim djelatnostima, a među njima i onima koja spadaju u skupinu središnjih funkcija, nesumnjivo ima vodeću ulogu u zaleđu Županije. Knin je naselje sa povoljnim demografskim prilikama u kojem je zadovoljavajuća koncentracija stanovništva i u kojem je došlo do dinamičnih kretanja i s, vjerojatno, dobrim vitalnim obilježjima stanovnika. Knin vrši gravitacijsku ulogu u odnosu na šire područje. Obzirom na kontaktni položaj koju općina Biskupija ima s Kninom, ta gravitacijska funkcija je izraženija.

Sadržaji društvenih djelatnosti distribuirat će se na prostoru općine Biskupija u skladu s planiranim organizacijom prostora.

Razmještaj i razvitak središnjih funkcija treba biti u pojedinim središtima prema izvršenoj klasifikaciji središnjih funkcija za pojedine kategorije središnjih naselja.

Sve funkcije u općini Biskupija treba razvijati i dimenzionirati u skladu s razvitkom ovog kraja povezano s njegovim brojem stanovnika, koji gravitira i koristi te usluge. Obzirom na blizinu regionalnog središta Grada Knina i na koncentracijsku ulogu koju ima na gravitirajuće područje, mnoge središnje funkcije koje se razvijaju na razini lokalnih – općinskih središta mogu se zadovoljiti u Kninu, tako da će razvoj središnjih funkcija na razini općine Biskupija biti reducirani.

Tablica 29. Planirana klasifikacija javnih funkcija prema kategorijama središnjih naselja

SREDIŠNJE FUNKCIJE (DJELATNOSTI)	SREDIŠTEOPĆINE (VAŽNIJE LOKALNO SREDIŠTE)	NASELJA S POJEDINIM SREDIŠNIM FUNKCIJAMA	
1. UPRAVA	- općinsko vijeće - općinski načelnik - upravni odjel općine -(ispostava županijskih ureda) - (matični ured) - služba motrenja i obavljanja - (policijska postaja) - općinska vatrogasna zajednica	- udruga dobrovoljnih vatrogasaca - (ispostava porezne uprave) - (ured za spomeničku kulturu i baštinu) -(dopisništvo HINA) - (meteorološka postaja) - općinska postrojba i stožer civilne zaštite	- (mjesni odbor) - (udruga dobrovoljnih vatrogasaca)
2. PRAVOSUĐE	- (općinski sud s gruntovnicom) - (prekršajni sud) - (općinsko državno odvjetništvo)	- (odvjetnik) - (javni bilježnik)	
3. UDRUGE GRAĐANA POLITIČKE STRANKE I DRUGE ORGANIZACIJE	- (udruženje obrtnika) - općinska turistička zajednica - općinska razina raznih udruge, klubova, liga, sekcija i dr. udruženja građana	- općinska razina političkih stranaka - općinska organizacija Crvenog križa - (HAK – autoklub) - (auto škola)	- (turističko društvo) - (pojedinačne udruge građana – ispostava) - (političke stranke – osnovne jedinice)
4. VJERSKE ZAJEDNICE	- RK župa – župni ured i crkva - (samostan) - (ostale vjerske zajednice)		- (RK crkva)
5. PROSVJETA, ŠKOLSTVO, OBRAZOVANJE	- dječji vrtić (jaslice) - matična osnovna škola - (osnovna umjetnička škola za glazbu/ples)	- (strukovna škola ili odjel srednje škole)	- (područni razredni odjeli osnovne škole)
6. VISOKO ŠKOLSTVO I ZNANOST			

7. KULTURA, UMJETNOST I TEHNIČKA KULTURA	- javne ustanove u kulturi (osnivač ili vlasnik je općina Biskupija) - dom kulture - općinska knjižnica i čitaonica - (amatersko kazalište) - amaterska radio postaja	- KUD - (otvoreno pučko učilište) - (samostalni umjetnici) - (ogranak Matice hrvatske) - (udruge tehničke kulture) - (limena glazba)	- (čitaonica)
8. ŠPORT, REKREACIJA, ZABAVA I ODMOR	- (zajednice športskih krugova) - športska društva i klubovi - županijska i gradska /općinska športska natjecanja i priredbe - otvoreni športski objekti: igrališta za nogomet i po koji mali šport s gledalištem - (zatvoreni športski objekti: školska dvorana)		- (pojedini športski klubovi) - (općinska natjecanja) - (športsko igralište)
9. ZDRAVSTVO	- zdravstvena stanica (ambulanta opće medicine, patronaža, zubozdravstvena zaštita), ljekarna		- (ambulante opće medicine – bez stalnog liječnika, stalna patronažna sestra) - (depo lijekova)
10. SOCIJALNA SKRB	- (ispovata centra za socijalnu skrb) - (objekti socijalne skrbi)		
11. FINANCIJSKE I DRUGE SLIČNE USLUŽNE DJELATNOSTI	- poslovna banka ili mjenjačnica - zastupništvo osiguravajućeg zavoda - prodajno mjesto hr. lutrije		- mjenjačnica
12. PROMETNE USLUGE	- željeznička stanica - autobusna stanica - poštanski ured – izvršna telefonska centrala		- (pomoćni poštanski ured, telefonska govornica)
13. TRGOVINA I UGOSTITELJSTVO	- trgovina na veliko i malo, export – import - specijalizirane trgovine - (hotel) - gostonica – snack		- gostonica
14. OBRT I DRUGE USLUGE	- više obrtničkih radionica i uslužnih radnji		- (pojedinačni obrti)

Izvor: PPŠKŽ

Središnje funkcije definirane sukladno Prostornom planu Šibensko kninske županije nisu ni blizu osigurane za području općine Biskupija.

- Postojeći sustav naselja i središnjih funkcija osloncem na regionalno središte Knin, ne može se uzeti kao poticaj za daljnji razvoj i ne doprinose privlačnosti područja za život, posebno mlađih.*

1.3.4 Društvene djelatnosti

Društvena infrastruktura

Društvena infrastruktura, kao skupina središnjih uslužnih funkcija, najuže je povezana s razvitkom i razmještajem svojih korisnika, tj. stanovništvom, a njenim razvojem postiže se viši i bolji standard i kvaliteta života.

S obzirom na neposrednu blizinu regionalnog središta grada Knina, te nekadašnju pripadnost Biskupijskih naselja gradu Kninu, značajni objekti društvene infrastrukture nalaze se u samom gradu Kninu, a manji dio unutar općine Biskupija.

Tablica 30. Pregleda javnih službi u općini Biskupija-1

	Dječji vrtić:	Osnovna škola	Ambulanta	Ljekarna	Veterinarska ambulanta	Ured lokalne uprave	Državni ured
Biskupija	0	0	0	0	0	0	0
Markovac	0	0	0	0	0	0	0
Orlić	0	0	0	0	0	1	0
Ramljane	0	0	0	0	0	0	0
Riđane	0	0	0	0	0	0	0
Uzdolje	0	0	0	0	0	0	0
Vrbnik	0	0	0	0	0	0	0
Zvjerinac	0	0	0	0	0	0	0

Tablica 31. Pregleda javnih službi u općini Biskupija-2

	Služba/sadržaj socijalne skrbi	Vjerski sadržaji	Objekti za kulturne sadržaje	Objekti za sportske sadržaje	Udruge u oblasti kulture	Ostale udruge civilnog društva	Sportske udruge
Biskupija	0	2	1	0	0	1	0
Markovac	0	1	0	0	0	0	0
Orlić	0	0	1	0	0	0	0
Ramljane	0	0	0	0	0	0	0
Riđane	0	0	0	0	0	0	0
Uzdolje	0	0	0	0	0	1	0
Vrbnik	0	1	1	0	0	0	0
Zvjerinac	0	2	0	0	0	0	0

Stanje društvene infrastrukture na području Općine Biskupija može se ocijeniti kao slabo razvijeno. U oblasti *predškolskog odgoja i obrazovanja* na području Biskupije ne postoji dječji vrtić niti osnovna škola.

U vezi odgoja i obrazovanja te mladih vide se problemi u tome što posebni školski programi ne postoje i ne provode se (cjelodnevni boravak u školi), radno vrijeme predškolskih ustanova neusklađeno s potrebama roditelja, program predškolskih ustanova ne prati školske programe. Također nema Klubova mladih putem kojih se mogu provoditi programi za animaciju i socijalno uključivanje¹².

¹² Ocjena Gradsko društvo Crvenog križa.

Nepostojanje Klubova mladih (programa za animaciju i soc. uključivanje)

Zdravstvena zaštita dostupna je u gradu Kninu, obzorom da na području općine nema ambulante niti ljekarne, što nam ukazuje na nezadovoljavajuće stanje primarne zdravstvene zaštite.

Socijalna zaštita koje je usko vezana za zdravstvenu zaštitu, posebno što se prvenstveno odnosi na skrb za starije osobe koji su najviše zastupljeni u populaciji općine. Prema popisu stanovništva 2011., stanovnika starijih od 65 godina bilo je 716. Na području općine nema ustanova socijalne skrbi. Prema podacima Udruge „Žene kosovske doline“ nisu osigurani oblici socijalne skrbi za starije kao npr.: liječnička skrb, zdravstvena njega, fizikalna terapija izvan kuće, fizikalna terapija u kući, pomoći u odražavanju osobne higijene, dobava hrane u kuću i dr. Nedostaje koordinacije HZZO i pomoći i njegu u kući isto tako HZZO ne osigurava socijalne usluge.

Udruga „Žene kosovske doline“ bavi se rješavanjem socijalnih problema s posebnim naglaskom na socijalno isključive skupine; kao što su žene ruralnih krajeva, djeca, mladi i osobe treće dobi. Udruga zapošljava 21 osobu i skrbimo se o 296 osoba treće dobi, provodimo i izvaninstitucionalni vid obrazovanja sa djecom pripadnicima nacionalnih manjina. Ovo predstavljaju značajan resurs u mreži socijalnih usluga, osobito za izvaninstitucionalnu skrb, socijalno uključivanje i utjecaj na stavove javnosti o socijalnom uključivanju.

Od ostalih sadržaja društvene infrastrukture, nalaze se vjerski sadržaji u naseljima: Biskupija Markovac, Vrbnik i Zvjerinac, objekti za kulturne sadržaje (domovi kulture) nalaze se u Biskupiji, Orliću i Vrbniku.

Na području općine nema udruga u oblasti kulture, kao ni sportskih udruga. Registrirane su dvije udruge u oblasti civilnog društva. Udruge uglavnom provode različite aktivnosti ili projekte koje nemaju konzistentnost niti kontinuitet.

Socio-demografske i socioekonomiske prilike

Socio - demografske i socioekonomiske prilike uvjetovane kretanjem stanovništva, ratnim i poratnim migracijama, ekonomskim promjenama pružaju jedan sintetski pogleda na život u lokalnoj zajednici. Ovdje dajemo viđenje tih prilika kako ih vidi Gradska društvo Crvenog križa, što možemo uzeti kao jednu kvalitativnu ocjenu.

Negativne trendove i problemi vide se u neravnomjernoj naseljenosti, visokoj stopi nezaposlenosti, većoj zastupljenosti svih kategorija socijalno ugroženog stanovništva, smanjivanju broja učenika u školama, te u povećanju broja korisnika socijalnih usluga: Zatim u neuključenosti korisnika u razvoj socijalnih usluga, nedostatku preventivnih programa za sprječavanje socijalne isključenosti i siromaštva, socijalnoj neosjetljivosti stanovništva i nedostatak vizije u kreiranju socijalne politike u pasivnosti radno sposobnog stanovništva – sklonosti ovisnosti o različitim oblicima socijalne skrbi.

Na području općine prisutni su problemi sa povratnicima i izbjeglicama, naročiti po pitanju proces obnove i stambenog zbrinjavanja kojeg otežava sporost administracije i neriješeni imovinsko pravni odnosi. Ito tako osjeća se nedostatak inicijalnog paketa pomoći povratnicima, te nedostatak pravne pomoći u rješavanju statusnih pitanja.

Pored navedenih problema osijecaju se nekakvi pozitivni trendovi koji mogu utjecati povoljno na socioekonomске prilike, kao: jačanje svijesti o socijalnim pitanjima i povećanog građanskog angažmana, razvoj civilnog društva koji preuzima pružanje socijalnih usluga, začetak ostvarivanja kvalitetnih partnerskih odnosa i međusektorske suradnje, poboljšana socijalna integracija (inkluzija) i sl.

- *Ustanova predškolskog odgoja i osnovnih škola, ustanova primarne i socijalne zdravstvene zaštite na području Biskupije nema. Nezadovoljavajuće stanje uslijed nedovoljno razvijene, odnosno nepostojeće mreže odgojno obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih usluga još više pogoršava otežana dostupnost usluga zbog udaljenosti sa gravitirajućim središtem. Ovakvo stanje čini životne prilike na području općine Biskupija neprihvatljivima i nepoželjnima.*
- *Povoljno brojno stanje djece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta. Opravdava ulaganja za odgojno obrazovne ustanove.*
- *Stanje društvene infrastrukture (športskih, kulturnih i drugih sadržaja), te uslužnih sadržaja je neprihvatljivo (gotovo nema ničega), što zahtjeva kvalitetnu analizu potreba i mogućnosti razvoja sadržaja društvenih djelatnosti na području Biskupija kako bi se osigurao pristup uslugama u smislu dostupnosti.*
- *Nedostatak ljudskih potencijala za iniciranje, kreiranje i provođenje projekata pružanja socijalnih usluga, nedostatak poduzetničkog duha i nedovoljna informiranost o potencijalima socijalnog poduzetništva, nerazvijenost civilnog društva, nepostojanje kvalitetnih partnerstava za pružanje javnih usluga, te nedovoljna suradnja i povezanost pružatelja socijalnih usluga.*
- *Postojanje pozitivne prakse djelovanja udruga u pružanju socijalnih usluga.*
- *Postojanje prostornih mogućnosti za izgradnju sadržaja društvenih djelatnosti i drugih javnih službi.*

1.3.5 Komunalne djelatnosti i druge javne službe

Komunalne djelatnosti i pružanje komunalnih usluga, kojima se zadovoljavaju neposredne potrebe stanovništva, spadaju u temeljne nadležnosti općine. Upravljanje lokalnim jedinicama usmjerava se prvenstveno na organiziranje i brigu za kontinuirano i djelotvorno funkcioniranje komunalnih služba. Komunalna infrastruktura, danas na području općine Biskupija obuhvaća

javne površine, nerazvrstane ceste, groblja, javnu rasvjetu, objekte za opskrbu pitkom vodom i zbrinjavanje otpada. Na području općine Biskupija, sukladno organizacijskoj strukturi i ustroju utvrđenom od strane središnje države i regionalne uprave te drugih ustanova javnog sektora, organizirana je elektroopskrba, vodoopskrba, telekomunikacijski promet, emitiranje RTV signala i dr. U organizaciji jedinica lokalne samouprave uz pomoć Županije organizirana je zaštita od požara te komunalno gospodarstvo (javni linijski cestovni promet, gospodarenje otpadom, javna rasvjeta, uređenje javnih površina i dr.).

Tablica 32. Komunalne djelatnosti i druge javne službe_1

	Vodovodna mreža (+ ili -)	Kanalizacija (+ ili -)	Elektroopskrba Trafostanice (broj)	Javna rasvjeta (+ ili -)	Cestovna povezanost*	Vatrogasna služba (+ ili -)	Groblje (+ ili -)
Biskupija	+	-	2	+	ŽC	-	+
Markovac	+	-	1	+	LC	-	+
Orlić	+	-	0	+	ŽC	+	-
Ramljane	+	-	3	+	DC	-	+
Riđane	+	-	1	+	ŽC	-	-
Uzdolje	+	-	3	+	DC	-	+
Vrbnik	-	-	2	+	DC	-	+
Zvjerinac	+	-	1	+	ŽC	-	+

*DC - drž.Cesta, ŽC - žup.cesta, LC - lok.cesta, NC - nerazvr. cesta

Tablica 33. Komunalne djelatnosti i druge javne službe_2

	Broj linija javnog cestovnog prijevoza	Stanica javnog prijevoza (+ ili -)	Poštanski ured (+ ili -)	Telefonska govornica (+ ili -)	Signal interneta*	Signal mobilne telefonije*	RTV signal*
Biskupija	1	-	-	+	2	3	3
Markovac	1	-	-	-	2	3	3
Orlić	1	-	-	+	2	3	3
Ramljane	1	-	-	-	2	3	3
Riđane	1	-	-	-	2	3	3
Uzdolje	1	-	-	+	2	3	3
Vrbnik	1	-	-	+	2	3	3
Zvjerinac	1	-	-	-	2	3	3

* 0-nema, 1-slab, 2 - srednji, 3 - dobar

Opskrba pitkom vodom organizirana je putem vodovodne mreže za sva naselja osim Vrbnika. Za odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda nije izgrađena infrastruktura.

Gospodarenje otpadom obavlja komunalno poduzeće Biskupija, koje se ujedno brine o vodoopskrbi.

O *pogrebnim uslugama* brine se općina na mjesnim grobljima u naseljima Biskupija, maqrkovac, Ramljane, Uzdolje Vrbnik i Zvjerinac.

Javnom rasvjjetom pokriveno je čitavo područje općine.

O *javno - prometnim površnima i nerazvrstanim cestama* vodi brigu općina, međutim iste su neuređene.

Vatrogasna služba organizirana je putem Dobrovoljnog vatrogasnog društva Biskupija sa sjedištem u Orliću.

Javni prijevoz, bez stanica javnog prijevoza osiguran je kroz samo jednu liniju dnevno u svim naseljima, koje obavlja „Knin-promet“.

Poštanski promet kroz poštanske urede na području općine nije osiguran, veće se koristi poštanski ured u Kninu.

Elektroopskrbu osigurava Elektra Šibenik, putem Pogona u Kninu.

Telekomunikacijske usluge u nepokretnoj mreži pruža vodeći je davatelj telekomunikacijskih usluga u Hrvatskoj T-Hrvatski Telekom (T-HT) kroz svoje poslovne jedinice za privatne i poslovne korisnike. Na području općine nalaze se 4 telefonske govornice u Biskupiji, Orliću, Uzdolju i Vrbniku.

Telekomunikacijske usluge u fiksnoj telefoniji zadovoljavaju, a isto tako i u području mobilne telefonije, izuzev nepokrivenosti nekih manjih područja.

Emitiranje *radio televizijskog signala*, pružanje radiodifuzijskih usluga vrši javna televizija HRT i privatne TV i radijske kuće sustavom odašiljača, te putem Interneta. RTV signal se ocjenjuje kao dobar.

- *Na području općine Biskupija, sukladno organizacijskoj strukturi i ustroju utvrđenom od strane središnje države i regionalne uprave te drugih ustanova javnog sektora, organizirana je elektroopskrba, telekomunikacijski promet, emitiranje RTV signala i dr.*
- *Nema potrebnih sadržaja poštanskog prometa.*
- *U organizaciji jedinica lokalne samouprave uz pomoć Županije organizirana ja zaštita od požara te komunalno gospodarstvo (vodoopskrba, javni cestovni promet, gospodarenje otpadom, javna rasvjeta, održavanje nerazvrstanih cesta i uređenje javnih površina i dr.)*
- *U obavljanju komunalnih usluga najveći je problem nepostojanja odvodnje otpadnih voda. Javni cestovni promet (jedna linija i bez autobusnih stajališta), održavanje nerazvrstanih cesta i uređenje javno prometnih površina , te cijelovito gospodarenje otpadom nije na zadovoljavajući način riješeno, što zahtjeva poboljšanje.*

1.3.6 Stupanj razvijenosti općine

Prema podacima iz prosinca 2013. godine, Općina Biskupija je bila jedna od slabije razvijenih

jedinica lokalne samouprave, s obzirom da je po svom indeksu razvijenosti¹³ od 38% pripadala u I. skupinu razvijenosti (Potpomognuta područja). Svi pokazatelji su nepovoljniji u odnosu na nacionalni projek.

Tablica 34. Indeks razvijenosti

	Vrijednosti osnovnih pokazatelja	Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni projek
Prosječni dohodak per capita 2010-2012.	9.881	12,88%
Prosječni izvorni prihodi per capita 2010-2012.	1166	34,3%
Prosječna stopa nezaposlenosti 2010-2012.	42,3%	32,3%
Kretanje stanovništva 2010-2012.	67,7	45,4%
Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	72,04%	87,6%
Indeks razvijenosti	38,00	
Skupina	<50% (I.)	

Izvor: www.razvoj.gov.hr

Općina Biskupija sa indeksom razvijenosti od 38% svrstana je po razvijenosti u I skupinu jedinica lokalne samouprave. Odnosno, samo je 10 JLS na nižim indeksom razvijenosti.

Valja naglasiti da je indeks razvijenosti općine Biskupija iskazan 2010.g. sa 44,5% (računat u razdoblju 2006. – 2008.) pao na 38% iskazan 2013. (računat u razdoblju 2010. – 2012.)

- *Ovako nisko svrstavanje općine Biskupija na skali razvijenosti, te pad indeksa u razdoblju od 4 godine pokazuje da socio-ekonomske poteškoće su goleme, tom više što su se pogoršale u proteklom razdoblju.*

¹³ Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao ponderirani prosjek više osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerena stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te se na temelju odstupanja vrijednosti pokazatelja od državnog prosjeka jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave razvrstavaju u skupine razvijenosti; Izvor: www.razvoj.gov.hr

1.4 INSTITUCIJE RAZVOJNOG UPRAVLJANJA

Na razvojno upravljanje, oblikovanje i provedbu javnih politika, formuliranje strategija, te njihovu implementaciju pored ostalih faktora (ekonomskih, prostornih, demografskih, socioloških, političkih i dr.) veliki značaj imaju institucije¹⁴.

Na području općine Biskupija djeluju institucije državne, županijske i lokalne razine.

1.4.1 Institucije državne razine

Ministarstva, državni uredi i državne upravne organizacije središnja su tijela državne uprave, a uredi državne uprave u županijama su prvostupanska tijela državne uprave.

Ministarstva imaju ključnu ulogu i utjecaj na razvoj svakog područja.

Od posebne važnosti za istaknuti je Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstva zaštite okoliša i prirode ,te Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Državni uredi ustrojeni su za obavljanje poslova državne uprave u jednom ili više upravnih područja koja su od posebnog značaja za učinkovitiji rad Vlade.

Za razvojno upravljanje na u lokalnoj samoupravi od posebnog je značaja Državni ured za upravljanje državnom imovinom.

Ovo se ističe zbog još uvijek prisutnih dubioza u vlasništvu i nerazriješenih odnosa i pravu raspolaganja zemljištem koja je bila bivše društveno vlasništvo između općina/gradova sa jedne i Države (Hrvatske šume) s druge strane.

Državne upravne organizacije se ustrojene su za obavljanje poslova državne uprave u jednom ili više upravnih područja.

Posebno je od značajna državna geodetska uprava sa područnim jedinicama za katastar zemljišta. Ovo je naročito važno za poslove prostornog uređenja i gospodarenje prostorom u cjelini.

Postupnom transformacijom poslova državne uprave sve su prisutnije **nezavisne regulatorne agencije** kao nezavisna regulatorna tijela utemeljena na zakonima i formalno izdvojena iz sustava državne uprave, i odgovorna su izravno parlamentu.

Sve prisutnija agencifikacija javnih poslova sužava prostor prijenosa ovlasti na lokalnu samoupravu sukladno načelima političke decentralizacije i umanjuje značaj lokalnih jedinica.

¹⁴ Institucije su pravila ponašanja u određenom društvu, ili formalnije rečeno, ograničenja koja je čovjek iznašao kako bi oblikovalo ljudske interakcije. (North, 2003). Institucije su ustanove koje određuju političko ponašanje stvaranjem složene strukture norme koje služe da ograničavaju individualni izbor i akciju (Baker, 2011.).

Pored mnoštva agencija, zbog značaja pojedinih javnih poslova za jedinice lokalne samouprave za područje ove općine najznačajnija je **Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju**, osnovana radi operativne provedbe mjera tržišne i strukturne potpore u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Institucije državne razine djeluju preko **Ureda državne uprave** u Šibensko kninskoj županiji. Ured državne uprave u Šibensko–kninskoj županiji obavlja poslove državne uprave na području Šibensko-kninske županije utvrđenom zakonom kojim se uređuje područje županije, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Sjedište Ureda državne uprave u Šibensko-kninskoj županiji je u Šibeniku.

Za obavljanje poslova iz djelokruga Ureda državne uprave u Šibensko-kninskoj županiji na kninskom području osnovana je **Ispostava u Kninu** za područje grada Knina, te općina Ervenik, Kistanje, Biskupija, Kijevo i Civljane.

Što se tiče uloge državne uprave u pravcu pomoći u osmišljavanju razvoja može se ocijeniti da je njihova uloga prvenstveno pasivna, a pristup birokratski.

Od javnih poduzeća a čija djelatnost ima znatan utjecaj na život i rad ovom području su Hrvatske elektroprivreda, Hrvatske i županijske ceste, Hrvatske Šume i posebno Hrvatske vode. Navedene institucije su organizirane i uhodane, međutim ustrojene su hijerarhijski po vertikali, i znatno su birokratizirane, tako da su horizontalne veze jedinice lokalne samouprave sa njima, odnosno njihovim podružnicama, često složene i slabo operativne¹⁵.

- *Što se tiče uloge državnih institucija u dosadašnjem razvitu općine, misleći posebno na uredi pojedinih ministarstava i Ured državne uprave, koji su izravno pod kontrolom središnje države, može se kazati da je njihova uloga u razvitu općine bila prvenstveno pasivna, a pristup birokratski.*
- *Od javnih poduzeća čija djelatnost ima znatan utjecaj na život i rad ovom području su Hrvatske elektroprivreda, Hrvatske ceste, Hrvatske Šume i posebno Hrvatske vode. Naveden institucije su organizirane i uhodane, međutim ustrojene su hijerarhijski po vertikali, i znatno su birokratizirane, tako da su horizontalne veze lokalnih čelnika sa njima, odnosno njihovim podružnicama, često su složene i slabo operativne.*
- *Sve prisutnija agencifikacija javnih poslova sužava prostor prijenosa ovlasti na lokalnu samoupravu sukladno načelima političke decentralizacije i umanjuje značaj lokalnih*

¹⁵ Današnje JLS se više pojavljuju kao inicijatori, pokretači rješavanja pitanja od interesa za svoje stanovništvo, one se često nalaze u poziciji da se obraćaju molbama i zahtjevima pojedinim državnim tijelima i agencijama. Krajnje je neprimjereno da neposredno izabrani čelnici JLS, koji imaju demokratski legitimitet, na koje je prenesen dio suvereniteta građana, moljakuju administrativno osoblje (činovnike). Ovim se umanjuje rezultat demokratske legitimacije.

jedinica. Utjecaj lokalnih čelnika na rad agencija na području lokalne jedinice je zanemariv.

1.4.2 Institucije područne (regionalne) - županijske razine

Institucije županijske razine, sukladno svom djelokrugu rada, na razvoj područja Općine Biskupija imaju poseban utjecaj, i tou sferama obrazovanja, zdravstva gospodarstva, prostornog uređenja te razvoja prometa i infrastrukture. Svoje djelovanje ostvaruju putem Župana, Županijske skupštine, ustrojenih upravnih odjela i ustanova.

Temeljem posebnih propisa, a značajni su za razmatrano područje ustrojeni su:

- Javna ustanova Županijski zavod za prostorno uređenje,
- Javna ustanova razvojna agencija Šibensko kninske
- Županijska uprava za ceste,

Javna ustanova Županijski zavod za prostorno uređenje,

Stručne poslove prostornog uređenja za županiju obavlja zavod za prostorno uređenje županije, i to izradu, odnosno koordinaciju izrade i praćenje provedbe prostornih planova područne (regionalne) razine, pripremu polazišta za izradu prostornih planova užih područja, te pružanje stručne savjetodavne pomoći u izradi prostornih planova lokalne razine.

Posebna ovlast je davanje mišljenja na PPUO o usklađenosti s PPŽ u postupku ishođenja suglasnosti ministarstva.

Javna ustanova razvojna agencija Šibensko kninske od 01.01.2012. g ranija Regionalna razvojna agencija Šibensko-kninske županije preimenovana je Javnu ustanovu Razvojna agencija Šibensko-kninske županije, koja je i dalje u 100% vlasništvu Šibensko-kninske županije. Značajnije djelatnosti agencije su: koordinacija izrade i praćenje provedbe ŽRS-e, koordinacija svih aktivnosti vezanih za regionalni razvoj između JLS u županiji, poticanje zajedničkih razvojnih projekata s drugim jedinicama područne (lokalne) samouprave te međuregionalne i prekogranične suradnje. Pružanje tehničke pomoći lokalnim vlastima u izradi projektnih prijedloga za financiranje kroz fondove EU i dr.

- *Što se tiče ulogu županijskih upravnih tijela i javnih ustanova može se kazati da su institucije organizirane i uhodane. Nedovoljno je sudjelovanje upravnih tijela u strateškom planiranju, u izradi razvojnih programa, pripremi, provedbi i praćenju razvojnih projekata.*
- *Suradnja upravnih tijela i javnih ustanova na rješavanju tekućih i razvojnih pitanja sa općinom Biskupija je nedovoljna.*

1.4.3 Institucije lokalne razine

Institucija lokalne razine je jedinica lokalne samouprave, odnosno Općina Biskupija, koja je ključna je institucija razvojnog upravljanja. Područje današnje općine Biskupija je do 1992. bilo u sastavu velike Općine Knin. Zakonom o područjima županija, gradova i općina područje je dobilo status općine, za čija tijela su provedeni izbori početkom 1993.g. nakon čega su konstituirani općinsko vijeće i poglavarstvo kao izvršno tijelo

Ključna uloga jedinica lokalne samouprave definirana je Ustavom, koji je odredio da se radi o institucijama koje neposredno ostvaruju potrebe građana¹⁶. Premda im nije dodijeljena uloga gospodarskog razvoja, karakter lokalnih vlasti, njihova blizina građanima te najveća zainteresiranost za razvoj područja čini ih politički odgovornima uočavati probleme područja, odrediti prioritete, koncipirati razvojne planove i programe, iznalaziti načine rješavanja problema te poticati sva druga tijela, od županije do države, da rješavaju probleme područja i predlažu optimalna rješenja. U zadatom okruženju i sa danim instrumentima trebaju raspolagati na najučinkovitiji način.

Upravljačka struktura sadrži tri osnovne komponente: političko-izvršnu (načelnik općinsko vijeće),upravna tijela i mjesnu samoupravu.Za obavljanje javnih usluga lokalna samouprava osniva trgovačka društva.

U jedinici lokalne samouprave zaposleno je ukupno 5 djelatnika, i to svi u upravnom odjelu od čega 2 sa VSS/VŠS 3 djelatnika sa SSS. Jedan djelatnik je prošao edukaciju za izradu i prijavu projekata na fondove.

Pored relativne popunjenoosti lokalne uprave, *evidentan je nedovoljno razvijen sustav za pripremu i provedbu programa i projekata.*

- ***Kapacitet općinske uprave za rješavanje javno-političkih problema na lokalnoj razini i poslova razvojnog planiranja te pripreme, izrade, provedbe i programa i projekta , kao i za i prijave projekta na RSI fondove (pored primjera pozitivni praksi) nije zadovoljavajuća.***

Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi uredeno je da se u osnivaju mjesni odbori kao oblik neposrednog sudjelovanja građana u odlučivanja o lokalnim poslovima od neposrednog i svakodnevnog utjecaja na život i rad građana.

Na području općine Biskupija, osnovani su mjesni odbori, i to: Biskupija, Markovac, Orlić, Ramljane, Riđane, Uzdolje, Vrbnik i Zvjerinac.

- ***Mjesna samouprava u općini je u institucionalnom pogledu razvijena, obzirom da su formirani svi mjesni odbori. Međutim nije u dovoljnoj mjeri osigurano aktivno***

¹⁶Osnobito poslove koji se odnose na uređenje naselja i stanovanja, prostorno i urbanističko planiranje, komunalne djelatnosti, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i sport, zaštitu potrošača, zaštitu i unaprjeđenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu (članak 134. Ustava RH).

sudjelovanje građana u odlučivanju o lokalnim specifičnim problemima. Većim učešćem u odlučivanju iskoristio bi se ljudski kapital, odnosno, kreativnost i inventivnost te osjećaj vlasništva nad problemima.

Od ostalih institucionalnih aspekta značajnih za razvoj, odnosno zahvate na području Općine, od značaja je stanje i mogućnost uređivanja imovinsko pravnih odnosa. Konkretno se odnosi na stanje podatka o vlasništvu, odnosno stanju zemljišnih knjiga i katastarskih operata. Podaci za područje Općine Biskupija vode se u zemljišno knjižnom odjelu ZKO Knin.

Stanje evidencije imovinsko pravnih odnosa, zemljišnih knjiga i katastra zemljišta je otežavajući faktor u korištenju zemljišta (gradnja, uređenje, privođenje namjeni, šumsko-uzgojni radovi i sl.).

Provedbom mjera i aktivnosti prostornog uređenja od državne, županijske do lokalne razine uspostavljen ne sustav prostornih planova od prostornog plana županije preko PPUO gradova i općina do urbanističkih planova uređenja, čime je cijelo područje Općine pokriveno dokumentima prostornog uređenja koje se prema potrebama mijenjaju i dopunjaju.

Pokrivenost područja dokumentima prostornog uređenja i postajanje uhodanog sustava prostornog uređenja ima povoljnu utjecaj na nove zahvate u prostoru, odnosno korištenje uređenje i zaštitu prostora.

Za obavljanje javnih usluga lokalna samouprava osniva trgovačka društva.

- *U općini Biskupija osnovano je trgovačka društvo – „Komunalno društvo Biskupija d.o.o.“ za obavljanje komunalnih djelatnosti (vodoopskrbe, sakuplja nje i odlaganje neopasnog otpada sa 6 djelatnika..*

1.4.4 LEADER pristup

LEADER pristup je mehanizam provedbe mjera politike ruralnog razvoja Europske unije, a temelji se na realizaciji lokalnih razvojnih strategija kojima upravljaju lokalne akcijske grupe.

Lokalna akcijska grupa (LAG) je partnerstvo predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora određenog ruralnog područja koje je osnovano s namjerom izrade i provedbe lokalne razvojne strategije tog područja. Lokalna razvojna strategija (LRS) je CLLD strategija koja podrazumijeva lokalni razvoj pod vodstvom zajednice na način da se sudjelovanjem partnera na lokalnoj razini, izradi i provede integrirana lokalne strategije koja pomaže njihovom području u prijelazu ka održivoj budućnosti. Lokalnom razvojnom strategijom se provode pojedine mjere iz programa ruralnog razvoja RH.

Općina Biskupija je u sastavu LAG-a „DINARA 1831“, zajedno sa Gradom Kninom, općinama: Kistanje, Biskupija, Civljane, i Općina Kijevo. Međutim.

LAG je izgubio licencu, što će predstavljati teškoće korištenju potpora mjera ruralnog razvoja.

Projekti financirani iz proračuna RH u razdoblju 2011.-2016.

Na području Biskupije aktivnošću općine Biskupija financirano je deset projekta iz različitih izvora, i to: sanacija i modernizacija nerazvrstanih cesta: područje općine Biskupija, naselja: Ramljane i Riđane, Vrbnik – Bukorovići, Uzdolje – Rađe i Čenići, asfaltiranje nerazvrstanih cesta naselja: Riđane i Vrbnik, nabava komunalne opreme, modernizacija javne rasvjete, zaštita kulturnog dobra - Etno-selo „Stari Popovići“ i rekonstrukcija doma kulture Vrbnik. Upopna vrijednost projekta iznosi 3.853.769,00 kn. Financiranje projekta osigurano je kroz Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, Fond za zaštitu okoliša, Ministarstvo kulture, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uredenja i Državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje.

- *Može se zaključiti da u općini Biskupija postoji određena praksa projektnog pristupa rješavanju problema u zajednici.*

1.4.5 Ostali institucionalni aspekti značajni za lokalni razvoj

Upravljanje Državnom imovinom

Upravljanjem državnom imovinom je u nadležnosti resura za upravljanje državnom imovinom na koje općina nema znatnijeg utjecaja.

Imovina u vlasništvu općine

Općina Biskupija nije izradila katastar nekretnina. Donesena je odluka o nerazvrstanim cestama na području općine Biskupija u veljači 2014. Uz Odluku nije dat Registar nerazvrstanih cesta, te grafički prikaz nerazvrstanih cesta i ostalih prometnih površina.

Evidencija nekretnina

Stanje evidencije nekretnina u katastru zemljišta i zemljišnim knjigama je neuredno (neusklađen katastar i zemljišnik), imovinsko pravno odnosi dubiozni, dvostruka numeracije, nepostojanje nove izmjere, austro-ugarski operati i sl. što predstavlja otežavajući faktor u korištenju zemljišta (gradnja, uredenje, privođenje namjeni, šumsko-uzgojni radovi i sl.). Ovo predstavlja ozbiljnu prepreku za realizaciju projekata koji su vezani za korištenje prostora.

- *Općina ima ograničen utjecaj na upravljanje sa državnom imovinom na svom području što umanjuje razvojne mogućnosti sukladno potrebama lokalne zajednice.*

- *Upravljanje imovinom Općine nije u potpunosti osigurano na zadovoljavajući način zbog još uvijek neuređene evidencije.*
- *Stanje evidencije imovinsko pravnih odnosa, zemljišnih knjiga i katastra zemljišta je otežavajući faktor u korištenju zemljišta (gradnja, uređenje, privodenje namjeni, šumsko-uzgojni radovi i sl.).*

1.4.6 Prostorno uređenje i zaštita okoliša na lokalnoj razini

Prostorno uređenje

Osnovni cilj prostornog uređenja je interaktivnim prostornim planiranjem i procjenom mogućih utjecaja ostvariti ravnomjeran prostorni razvoj usklađen s gospodarskim, društvenim i okolišnim polazištima uravnoteženjem razvojnih procesa i s njima povezanih različitih potreba i interesa. Jedan od najznačajnijih upravljačkih mehanizama koji se nalazi u samoupravnom djelokrugu općina je prostorno uređenje.

U okviru jedinstvenog upravnog odjela za poslove prostorno uređenja ustrojen je Odsjek za zaštitu okoliša i prostorno uređenje sa dva službenika.

Ključna aktivnost Općine u prostornom uređenju je donošenje dokumenata prostornog uređenja.

Tablica 35. Pregled donesenih dokumenata prostornog uređenja koji su na snazi

	Službeni glasnik	Površina (ha)
Prostorni plan uređenja općine Biskupija	2/06	13340
Izmjene i dopune PPUO Biskupija-I	4/09	13340
Izmjene i dopune PPUO Biskupija-II	17/15	13340

Osim donošenja temeljnog dokumenta prostornog uređenja, PPUO sa izmjenama i dopunama, urbanistički planovi koju su predviđeni u PPUO nisu izrađivani ni doneseni.

Općina nema odgovarajući kapacitet za provedbe dokumenta prostornog uređenja.

Zaštita okoliša

Sukladno Zakonu o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15) jedinice lokalne samouprave u svojem djelokrugu uređuju, organiziraju, financiraju i unaprjeđuju poslove zaštite okoliša koji su im Zakonom i posebnim propisima stavljeni u nadležnost, a od lokalnog su značaja za zaštitu okoliša, unaprjeđenje stanja okoliša na njihovom području. U okviru svoga djelokruga, solidarno i zajednički sudjeluju u provedbi zaštite okoliša iz svoje nadležnosti, kako bi osigurale provedbu učinkovitih mjera zaštite okoliša na svom području. Nadalje, potiču djelatnosti i aktivnosti u svezi sa zaštitom okoliša koje sprječavaju ili smanjuju onečišćavanje okoliša. Općina je dužna poticati informiranje, izobrazbu i poučavanje javnosti o zaštiti okoliša i održivom razvitu i utjecati na razvijanje svijesti o zaštiti okoliša u cjelini.

Općina donosi Programom zaštite okoliša u skladu s lokalnim posebnostima i obilježjima područja.

Općine su za izradu strategije, plana ili programa dužne prije započinjanja postupka, ishoditi mišljenje Ministarstva, odnosno nadležnog upravnog tijela u županiji o potrebi provedbe postupka ocjene, odnosno strateške procjene. Sukladno mišljenju općine donose odluku o izradi Strateške procjene ili pokretanju postupka o ocjene o potrebi strateške procjene.

Tablica 36. Pregled mjera zaštite okoliša

	Uređeni vodotoci (bujice potoci i sl.) provodi/ne provodi se	Organizirano sakupljanje otpada (+ ili -)	Deponij komunalnog otpada (+ ili -)	Deponij građevinskog otpada (+ ili -)	Divlja odlagališta (broj)	Izgrađen sustav za odvodnju otpadnih voda	Stočne farme (broj/broj stoke)
Biskupija	PROVODI	+	-	-	1	-	0/0
Markovac	NE PROVODI	+	-	-	0	-	1/100
Orlić	PROVODI SE	+	-	-	1	-	5/40
Ramljane	PROVODI SE	+	+	+	1	-	1/80
Riđane	NE PROVODI	+	-	-	0	-	0/0
Uzdolje	PROVODI SE	+	-	-	1	-	1/100
Vrbnik	PROVODI SE	+	-	-	1	-	1/40
Zvjerinac	NE PROVODI	+	-	-	0	-	0/0

Iz gornjeg pregleda je vidljivo da se djelomično i nepotpuno provode mjere zaštite okoliša.

Općina zaštitu okoliša provodi:

1. Kroz izradu i provedbu dokumenata prostornog uređenja.

Od dokumenta prostornog uređenja izrađen je i donsen jedino PPUO Biskupija. Općina nema posebne službe za provedbu dokumenata prostornog uređenja.

2. Kroz održivo gospodarenje otpadom.

Gospodarenje otpadom

3. Aktivnostima na izgradnju sustava odvodnje.

Sustavi odvodnje na području Biskupije nisu izgrađeni, veće se odvodnja otpadnih voda rješava putem „crnih jama“.

4. Provedbom mjera zaštite od požara.

Mjere zaštite od požara provedbe se sukladno posebnim propisima.

5. Izradom strateške procjene utjecaja na okoliš, ocjene o potrebi strateške procjene utjecaja na okoliš i provedbom procjena utjecaj na okoliš pojedinih zahvata u prostoru.

Strateška procjena utjecaja na okoliš izrađuje se za ovaj Program, dok se za ostalo izrađuje sukladno izradi odgovarajućih dokumenata i provedbi zahvata u prostoru sukladno posebnim propisima.

Od dokumenata zaštite okoliša donesen je „Plan gospodarenja otpadom za razdoblje 2014. – 2020. godine“ (Zeleni servis d.o.o. – Split, 2014.).

Iz gornjeg pregleda je vidljivo da se djelomično i nepotpuno provode mjere zaštite okoliša

- *Pokrivenost područja dokumentima prostornog uređenja i postojanje uhodanog sustava prostornog uređenja ima povoljan utjecaj na nove zahvate u prostoru, odnosno korištenje, uređenje i zaštitu prostora.*
- *U Općini se djelomično provodi politika zaštite okoliša. Općina ne posjeduje odgovarajući kapacitet za provedbu politika prostornog uređenja i zaštite okoliša.*
- *Najveće poteškoće u provedbi mjera prostornog uređenja predstavljaju neodgovarajući katastarski planovi i stanje zemljišnika.*

2 SWOT ANALIZA

Analiza okruženja ili okoline podrazumijeva istraživanje svih važnijih karakteristika kako vanjskog tako i unutarnjeg okruženja sa svrhom identifikacije strateškog čimbenika koji će utjecati na razvoj područja. Analiza okruženja i identifikacija strateških čimbenika može se sagledati kao potpora odlučivanju u procesu formulacije strategije. Identifikacija prilika i prijetnji u okolini sastavni je dio strateške analize koja se koristi u procesu strateškog planiranja. Obzirom da se u izradi strateških dokumenta susrećemo sa veoma kompleksnim okolinama s velikim brojem promjena i varijabli utjecaja, njihov cjelokupni obuhvat i detaljna analiza zahtijevala bi previše vremena i truda a najvjerojatnije se ne bi niti isplatila obzirom na vrijeme potrebno za provedbu takve analize i brzinu kojom se odvijaju pojedine promjene u okolini. Stoga se ovdje koncentriramo na one činjenice i događaje koji imaju najveći (kritični) utjecaj na razvojni trenutak stanje u kojoj se nalazi općina. SWOT analiza upravo omogućava izradu takve analize. Matrica predstavlja konceptualni okvir za sustavnu analizu i olakšava uspoređivanje vanjskih prijetnji i prilika s unutrašnjim prednostima i nedostacima. Osnovna je svrha SWOT analize izolirati ključne činjenice i događaje da bi olakšala strateški pristup i prepoznavanje strateških problema. Isto tako SWOT analiza može se promatrati kao sredstvo za razumijevanje i proučavanje organizacijskih internih snaga i slabosti i prilika i prijetnji iz okoline.

Na temelju ocjene stanja iz 1. Poglavlja, gdje su definirane razvojne potrebe i potencijali područja, te održanih radionica sa predstvincima civilnog, gospodarskog i javnog sektora, u SWOT analizi daje se ocjena snaga i slabosti te prilika i prijetnji važnih za razvoj područja Općine Biskupija.

SNAGE

Rb.	SNAGE	Vrij.
1.	Očuvane i jedinstvene prirodne ljepote te kulurno-povijesna i tradicijska baština predstavlja komparativnu prednost za razvoj specifičnih oblika turizma (ruralnog, zdravstvenog, eko turizma i sl.).	4
2.	Postojeća i planirana građevinska područja naselja i izdvojena građevinska područja izvan naselja pružaju mogućnost razvoja funkcija stanovanja i razvoja gospodarskih i drugih djelatnosti.	5
3.	Pokrivenost područja cestovnim prometnicama, telekomunikacijama, elektroopskrbnom (zadovoljava 80% korisnika), vodovodnom mrežom (70%), organiziranim sakupljanjem komunalnog otpada podiže životni standard stanovništva.	3
4.	Općina Biskupija provodi potrebne mjere kako bi se slijedila ekološka načela i kriteriji te postigao što viši stupanj odvojenog prikupljanja i recikliranja pojedinih komponenti komunalnog otpada. Međutim još nedostaje transfer stanica.	3
5.	Glavni dio agrarne strukture čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva (120) koja posjeduju približno 80% zemljišta te čine osnovu za razvijanje seoskog turizma, ali i drugih posebnih oblika turizma vezanih za ruralni prostor. Prisutna je tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji i stočarstvu te postojanje dviju poljoprivrednih zadruga. Premda zadruge nisu aktivni bez zaposlenih i razvojnih planova ipak pomažu OPG-a.	3
6.	U proizvodnji tvornica "Knauf" zapošljava i postiže dobre rezultate, prisutna je na stranom tržištu (manji broj zaposlenih je sa područja općine Biskupija)	5
7.	Postojanje pozitivne prakse djelovanja udruga u pružanju socijalnih usluga te postojanje prostornih mogućnosti za izgradnju sadržaja društvenih djelatnosti i drugih javnih službi.	5
8.	Na području općine Biskupija, sukladno organizacijskoj strukturi i ustroju utvrđenom od strane središnje države i regionalne uprave te drugih ustanova javnog sektora, organizirana je elektroopskrba, telekomunikacijski promet, emitiranje RTV signala i dr. što je poboljšalo životne uvjete na području Općine.	4
9.	U organizaciji jedinica lokalne samouprave uz pomoć Županije organizirana je zaštita od požara te komunalno gospodarstvo (javni cestovni promet, gospodarenje otpadom, javna rasvjeta, uređenje javnih površina i dr.)	4
10.	Pokrivenost područja dokumentima prostornog uređenja, strateškim dokumentima vodnog gospodarstva i šumarstva, postajanje uhodanog sustava prostornog uređenja povoljno utječe na zahvate u prostoru, odnosno korištenje, uređenje i zaštitu prostora.	4
11.	Povoljno brojno stanje djece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta. Opravdava ulaganja za odgojno obrazovne ustanove.	4

SLABOSTI

Rb.	SLABOSTI	Vrj.
1.	Opći problemi komunalnog uređenja, uređenja građevinskog zemljišta i urbane opremljenosti naselja (zastarjela ili nedostatna infrastruktura, nedovršena vodovodna, privremeni način rješavanja otpada i neizgrađena kanalizacijska mreža).	3
2.	Vodoopskrbni sustav opterećen je gubicima (50%). Zastarjelost vodovodne mreže u naseljima Markovac, Uzdolje i Zyjerinac izaziva češće kvarove. Nedostatak vodoopskrbe je u naselju Vrbnik, Pliskovo, G.Ramljane i G.Uzdolje.	3
3.	Stanje neriješene odvodnje otpadnih i oborinskih voda na području Općine Biskupija, nepotpuno rješenje gospodarenja otpadom (još uvijek se radi o privremenom rješenju bez odvojenog sakupljanja otpada i reciklažne stanice) i neregulirano bujično područje nepovoljno utječe na kvalitetu života i okoliš.	3
4.	Navodnjavanje na području općine Biskupija, pored postojanja vode je zanemarivo, što je otežavajuća okolnost razvoja poljoprivrede.	4
5.	Korištenje alternativnih izvora energije nije razvijeno premda su povoljne klimatske prilike. Također, su nerazvijeni alternativni izvori energije kroz individualne zahvate, kao ni provedba projekta energetske učinkovitosti.	4
6.	Osim industrijske proizvodnje („Knauf“) i ekstenzivno razvijene poljoprivrede ostali gospodarski sektori kao turizam i ugostiteljstvo, usluge, trgovina, prerađivačka proizvodnja nisu razvijeni, što ukazuje na nerazvijenu gospodarsku strukturu.	4
7.	Prevladavaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva, vlasnici uglavnom malih i u pravilu vrlo usitnjениh poljoprivrednih površina, što se posljedično odražava i na mali proizvodni kapacitet gospodarstava.	4
8.	Neorganiziranost poljoprivrednih proizvođača i stočara, slabo organiziran otkup i nedostatni prerađivački kapaciteti za poljoprivredne proizvode. Usitnjenost zemljišta i neriješeni imovinsko-pravni odnosi, loša poljoprivredna infrastruktura.	4
9.	Niska tehnička razina poljoprivredne proizvodnje i nedovoljna iskoristivost raspoloživih poljoprivrednih površina pogodnih za ekološku proizvodnju.	3
10.	Problem nedostatka specifičnog znanja među poljoprivrednicima dovodi do niske razine inovativnih gospodarskih projekata i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji i preradi.	4
11.	Nedostatak smještajne i tematske turističke ponude, tematskih i poučnih staza, interakcije poljoprivredne proizvodnje i tradicijske gastronomije.,	3
12.	Negativni i zabrinjavajući demografski trendovi, negativni pokazatelji u dobnoj strukturi stanovništva, visoko učešćem starijih dobnih skupina (50% starijih od 60 god.), niska reproduktivna sposobnost (udio žena fertilne dobi upola manji od nacionalnog prosjeka i dvostruko veći udio obitelji bez djece od nacionalnog prosjeka), te izrazito nizak indeks vitalnosti (9,8) s imaju mnoge nepovoljne utjecaje, prije svega vezane uz tržište rada i mirovinske rashode. Sužavanje radno – vitalne osnove lokalnog stanovništva negativno se odražava na stupanj ekonomske aktivnosti i gospodarske razvijenosti.	5
13.	Obrazovanost stanovništva daleko je od poželjnog i potrebnog, te je znatno ispod državnog prosjeka. Isti je slučaj sa informatičkoj pismenosti (upola manje od prosjeka	3

	RH). Stanovnici općine Biskupija manje se školjuju od nacionalnog prosjeka i time umanjuje kvaliteta ljudskih resursa. Takva, nepovoljna obrazovna struktura negativno se odražava na budući razvoj ruralnog područja posebno kroz nedostatak kvalitetnih kadrova, što je jedan od temeljnih ograničenja za reaktiviranje gospodarskih i drugih razvojnih resursa na potpomognutom području. Ekonomski strukture stanovništva kao aktivnost, radni contingent, položaj u zaposlenju također su nepovoljne.	
14.	Stanje društvene infrastrukture, kao odgojnih, obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih športskih, kulturnih i drugih uslužnih sadržaja je neprihvatljivo (gotovo nema ničega) što je minimalnu uvjet za kvalitetno i normalno odvajanje života na ovom području. Ovo o zahtjeva kvalitetnu analizu potreba i mogućnosti razvoja sadržaja društvenih djelatnosti na području Biskupija kako bi se osigurao pristup uslugama u smislu dostupnosti.	5
15.	Nedostatak ljudskih potencijala za iniciranje, kreiranje i provođenje projekata razvoja društvenih djelatnosti, nepostojanje kvalitetnih partnerstava za pružanje javnih usluga, te nedovoljna suradnja i povezanost pružatelja usluga. Nerazvijenost civilnog društva.	3
16.	Kapacitet općinske uprave za rješavanje javno-političkih problema na lokalnoj razini i poslova razvojnog planiranja te pripreme, izrade, provedbe i programa i projekta , kao i za prijave projekta na RSI fondove (pored primjera pozitivni praksi) nije zadovoljavajuća.	3
17.	Mjesna samouprava u općini je u institucionalnom pogledu razvijena, obzirom da su formirani svi mjesni odbori. Međutim nije u dovoljnoj mjeri osigurano aktivno sudjelovanje građana u odlučivanju o lokalnim specifičnim problemima. Većim učešćem u odlučivanju iskoristio bi se ljudski kapital, odnosno, kreativnost i inventivnost te osjećaj vlasništva nad problemima.	4
18.	U Općini se djelomično provodi politika zaštite okoliša. Općina ne posjeduje odgovarajući kapacitet za provedbu politika prostornog uređenja i zaštite okoliša. Najveće poteškoće u provedbi mjera prostornog uređenja predstavljaju neodgovarajući katastarski planovi stanje zemljišnika.	3

PRILIKE

Rb.	PRILIKE	Vrj.
1.	Raznovrsnost svih prirodnih čimbenika (klimatskih, hidroloških, orografskih, pedoloških i vegetacijskih) s vrijednim prostornim resursima, značajni potencijal vrijednog poljoprivrednog tla i ekološki očuvanog okoliša, hidrološki potencijal (izdašnost izvora čiste voda) dostatan za osiguranje potreba poljoprivredne proizvodnje.	4
2.	Područje karakteriziraju veoma artikulirani prostori s prirodnim raznolikostima i čovjekom stvorenih vrijednosti koje zajedno čine vrijednu prirodnu i kultiviranu krajobraznu osnovu. Kulturno-povijesna baština sa prisutnim oblicima kulturne i graditeljske baštine (u formi arheološke baštine, povijesnih graditeljskih cjelina, povijesnih sklopova i građevina) značajna je za kulturno - povijesni identitet područja i direktno je povezana s atraktivnošću područja, odnosno, omogućava i turističku valorizaciju.	4
3.	Značajne površine izvan građevinskog područja obuhvaćaju poljoprivredne površine i površine šuma (cca. 12730 ha) što predstavlja prirodnu osnovu i priliku za razvoj poljoprivrede, stočarstva i ruralnog turizma.	4
4.	Dobra prometna povezanost (željezničko čvorište Knin, D1 Zagreb - Gračac - Knin - Sinj - Split, značajni poprečni cestovni smjer kojim se povezuje primorski obalni prostor s unutrašnjošću, prolazi prostorom Općine i D33 Knin - Drniš - Šibenik, u dužini od 14,5 km na prostoru Općine).	4
5.	Stanje razvoja energetske u općini Biskupija, obzirom na potencijal područja za korištenje alternativnih oblika energije, kao i osigurane prostorno planske prepostavke može se ocijeniti kao povoljne razvojne prilike. Porast potražnje i razvoj pojedinih vidova poljoprivrede i turizma u ekološki i prirodno očuvanim područjima. Porast potražnje za turističkim i ugostiteljskim uslugama zasnovanim na ponudi proizvoda iz ekološke proizvodnje.	4
6.	Novi motivi dolaska turista, njihova zainteresiranost za kulturne i prirodne znamenitosti, selektivne oblike turizma, sportske i rekreativne aktivnosti u prirodi, te posebno ruralni turizam.	3
7.	Raspoloživost instrumenata i mogućnosti financiranja iz fondova EU, državnih programa i drugih izvora za pripremu i realizaciju projekata regionalne i lokalne samouprave u razvoju infrastrukture, zaštite okoliša, društvene infrastrukture, gospodarstva za jačanje kapaciteta i učinkovito upravljanje razvojem	3
8.	Županijska upravna tijela i javne ustanove su organizirane i uhodane, ostvaruju suradnju sa općinom na rješavanju tekućih i razvojnih pitanja, premda ne i proaktivna.	3
9.	Postojanje relevantnih institucija za zaštitu okoliša i prostorno planiranje.	3
10.	Podrška regionalne, županijske uprave za regionalni razvoj, kao uspješno djelovanje regionalne razvojne agencije, te postojanje institucija za poticanje poduzetništva	3
11.	Širenje partnerstava i jačanje suradnje u raznim gospodarskim područjima i sektorima među zemljama članicama i nečlanicama EU-a	2
12.	Najavljenja reforma javne uprave i okretanje prema korisnicima.	3

PRIJETNJE

Rb.	PRIJETNJE	Vrj.
1.	Poljoprivreda stalno gubi važnost u gospodarstvu područja zagore. To je posljedica dugogodišnjih nepovoljnih procesa u poljoprivredi i ruralnom području, a prije svega se odnosi na depopulaciju i senilizaciju ruralnog područja, uz snažno iseljavanje pretežno mlađe i vitalnije populacije, te na smanjenje proizvodnih resursa (poljoprivrednog zemljišta i stocnog fonda) i poljoprivredne proizvodnje (Prema: Gugić i sur, 2011:126).	3
2.	Problem nedorečene i neusklađene legislative, te neuvažavanje lokalnih specifičnosti zbog čega su poljoprivrednici na ovom području vrlo malo ili nikako uključeni u nacionalni ili EU sustav kvalitete, posebice kod proizvodnje autohtonih ili ekoloških proizvoda.	3
3.	Domaće tržište poljoprivrednih proizvoda karakterizira uvozna ovisnost tj. negativna vanjsko - trgovinska bilanca za većinu poljoprivrednih proizvoda, neorganiziranost i nedovoljna razvijenost tržišne infrastrukture te slaba poslovna povezanost gospodarskih subjekata u poljoprivredi.	4
4.	Postojeći procesi prijete time da se nekomercijalna, odnosno resursno i proizvodno mala obiteljska gospodarstava neće moći nositi s tržišnim pritiscima, ali imaju nezamjenjivu ulogu u sprječavanju daljnje depopulacije, očuvanju kulturne, krajobrazne i biološke raznovrsnosti te tradicijskih vrijednosti ruralnog područja.	4
5.	Nerazvijena gospodarska struktura i nizak stupanj udjela i odljev stručnog visokoobrazovanog stanovništva šireg kninskog područja (visoka stopa iseljavanja).	4
6.	Nedostatni finansijski kapaciteti za organizaciju i provedbu socijalnih usluga u zajednici i nedovoljno razvijena izvaninstitucionalna skrb za starije, nemoćne i osobe s invaliditetom.	2
7.	Otežani proces obnove i stambeno zbrinjavanje povratnika i izbjeglica, kojeg otežava sporost administracije i neriješeni imovinsko pravni odnosi.	2
8.	Uredi pojedinih ministarstava i Ured državne uprave, koji su izravno pod kontrolom središnje države u razvoju općine imaju izrazito pasivnu ulogu i birokratski pristup.	3
9.	Javna poduzeća čija djelatnost ima znatan utjecaj na život i rad na ovom području (Hrvatska elektroprivreda, Hrvatske ceste, Hrvatske Šume i posebno Hrvatske vode) ustrojene su hijerarhijski po vertikali, birokratizirane su, tako da su horizontalne veze sa lokalnim vodstvom složene i slabo operativne. Javna poduzeća ne pokazuju interes za razvoj lokalnih područja, te nedovoljno uvažavaju interes lokalnih zajednica i razvojnih potreba.	4
10.	Sve prisutnija agencifikacija javnih poslova sužava prostor prijenosa ovlasti na lokalnu samoupravu sukladno načelima političke decentralizacije i umanjuje značaj lokalnih jedinica. Utjecaj lokalnih čelnika na rad agencija na području lokalne jedinice je zanemariv.	4
11.	Izražena centralizacija u upravljanju razvojem, manjkavost i/ili nedostatak nacionalnih javnih politika u nekim područjima od važnosti za lokalnu/regionalnu razinu. Državna razina je „udaljena“ ne razumije i ne pokazuje interes za rješavanje problema na lokalnoj razini pri čemu im vrijeme, novac, ljudske sudsbine i sl. ne znače puno.	3
12.	Općina ima ograničen utjecaj na upravljanje sa državnom imovinom na svom području što umanjuje razvojne mogućnosti sukladno potrebama lokalne zajednice.	4

	Upravljanje imovinom Općine nije u potpunosti osigurano na zadovoljavajući način zbog još uvijek neuređene evidencije.	
13.	Uslijed prisutne krize, odnosno recesije, deficitia državnog proračuna smanjuju se izdaci iz javnih prihoda za javne službe, te se smanjuju javnih ulaganja u društvenu i javnu infrastrukturu.	3
14.	Relativno velika ulaganja u poslovnu infrastrukturu, odvraćaju investitore od ulaganja.	3
15.	Stanje evidencije imovinsko pravnih odnosa, zemljišnih knjiga i katastra zemljišta je otežavajući faktor u korištenju zemljišta (gradnja, uređenje, privođenje namjeni, šumsko-uzgojni radovi i sl.). Nepovoljna vlasnička i posjedovna struktura zemljišta (usitnjenoš i fragmentiranost zemljišnog posjeda) i objekata, te neažurni podaci o načinu korištenja i bonitetu za poljoprivredne i šumske površine, te degradacija poljoprivrednih prostora nekorištenjem u primarnoj namjeni.	5
16.	Međusobno nekonzistentni zakoni, te brojni podzakonski akti, uz izrazitu prenormiranost, kao i neučinkovita, kruta i neafirmativna birokracija najveća su zapreka poslovanju trgovačkih društva, obrta i OPG-a u sektoru poljoprivrede, turizma i ruralnog turizma, a posebno pokretanju investicijskih zahvata.	4

3 VIZIJA RAZVOJA I STRATEŠKI CILJEVI OPĆINE BISKUPIJA ZA RAZDOBLJE 2017.-2020.

U 2020. godini Općina Biskupija sredina je ugodnog življenja, sa dobrim društvenim i ekološkim standardom te oživljenim gospodarstvom

Kao konkretizacija vizije definirana su 3 (tri) strateška cilja Općine Biskupija za razdoblje 2017. – 2020. godine:

Podignuti razinu konkurentnosti i održivosti gospodarstva općine

Poboljšanje infrastrukture i upravljanja prostornim resursima, zaštite okoliša , kulturne i prirodne baštine

Povećanje kvalitete života, lokalnog upravljanja, ljudskog i socijalnog kapitala

Navedeni strateških ciljevi Općine Biskupija za razdoblje 2017.-2020. godine ostvarivat će se prioritetima koji logično proizlaze iz vizije i svakog pojedinačnog strateškog cilja, dok će se svaki od prioriteta ostvariti skupovima pripadajućih razvojnih mjera.

4 PRIORITETI I MJERE STRATEŠKOG RAZVOJNOG PROGRAMA OPĆINE BISKUPIJA

Za svaki od strateških ciljeva određeni su razvojni prioriteti. Prioriteti određuju koje će se i na koji način SWOT analizom utvrđene snage i prilike iskoristiti, odnosno kako će se slabosti minimalizirati. Pri identificiranju i definiranju prioriteta nastojalo se voditi računa o slijedećem:

- ograničenosti resursa na razini Općine,
- prioritetima bližeg općinskog okruženja
- vanjskim prijetnjama i prilikama definiranim u SWOT analizi,
- širim županijskim i nacionalnim strateškim prioritetima,
- ključnim strateškim smjernicama Europske unije za razdoblje do 2020. godine.

U donjem prikazu vidljiva je logika intervencije Strateškog razvojnog programa Općine Biskupija (vizija-ciljevi-prioriteti-mjere).

Tablica 37. Logika intervencije Strateškog razvojnog programa Općine Biskupija

CILJEVI	PRIORITETI	MJERE
Cilj 1. Podignuti razinu konkurentnosti i održivosti gospodarstva općine	Prioritet 1.1. Razvoj poljoprivrede i ruralnog turizma	<p>Mjera 1.1.1. Unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Izgradnja, obnova i razvoj poljoprivredne infrastrukture▪ Izrada strateških dokumenata poljoprivrednog zemljišta▪ Poboljšanje sustava navodnjavanja▪ Poticanje proizvodnje, prerade, trženja i promocije poljoprivrednih proizvoda▪ Razvoj i promocija ekološki i okolišno održive poljoprivrede (stočarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo, ljekovito bilje, proizvodnja i prerada hrane i pića)▪ Potpora certificiranju, zaštiti i standardizaciji autohtonih poljoprivrednih proizvoda▪ Edukacija skupina ruralnog područja o poljoprivredi te mogućnostima financiranja iz EU i nacionalnih fondova <p>Mjera 1.1.2. Razvoj ruralnog turizma</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Formiranje, izgradnja, renovacija te unaprjeđenje turističke infrastrukture te

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Infrastrukture u turističkim zonama ▪ Sanacija poljskih puteva ▪ Turistička zona Ramljane ▪ Vila za odmor i rekreaciju „Pliskovo“ ▪ Restoran „Markovac“ ▪ Lovačka kuća Pliskovo ▪ Etno selo Popovići ▪ Uređenje gospodarske i turističke zone Vrbnik i Biskupija ▪ Postavljanje dodatne turističke signalizacije ▪ Unapređenje i diversifikacija turističke ponude popratnim turističkim i ugostiteljskim sadržajima i događajima ▪ Stvaranje i promoviranje turističkog identiteta ▪ Ulaganje u razvoj i unapređenje agro, gastro, ciklo, sportskog, zdravstvenog, avanturističkog, robinzonskog, vjerskog, kulturnog i drugih selektivnih oblika turizma ▪ Poticanje stvaranja i plasmana izvornih suvenira i ostalih tradicionalnih proizvoda <p>Mjera 1.1.3. Osiguranje tematske turističke ponude</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Osmišljavanje, izgradnja i označavanje tematskih putova i staza uz popratne sadržaje
Prioritet 1.2. Razvoj ostalih gospodarskih sektora – diversifikacija gospodarstva	<p>Mjera 1.2.1. Izrada planova za razvoj pojedinih sektora na području općine i usklađivanje sa dokumentima prostornog uređenja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Izrada strategije razvoja turizma <p>Mjera 1.2.2. Razvoj poduzetništva i obrtništva, s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvoj poduzetničke infrastrukture ▪ Izgradnja i opremanje poduzetničkih zona ▪ Osiguranje kontinuirane i organizirane potpore poduzetnicima ▪ Razvoj inovativnog poduzetništva i obrtništva ▪ Potpora osjetljivim skupinama ▪ Edukacije

		<p>Mjera 1.2.3. Stvaranje poticajnog poduzetničkog okruženja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Realizacija gospodarskih zona ▪ Stavljanje u funkciju poduzetništva objekte i zemljišta u općinskom i državnom vlasništvu ▪ Potpora razvoju i djelovanju poduzetničkih centara i inkubatora ▪ Potpora razvoju i djelovanju poduzetnika na području općine ▪ Provođenje edukacija o mogućnostima financiranja poduzetništva iz eksternih izvora (nacionalni i EU fondovi) ▪ Promoviranje samozapošljavanja na području općine s osobitim naglaskom na poljoprivrednu i turizam ▪ Poticanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija u gospodarstvu
<p>Cilj 2. Poboljšanje infrastrukture i upravljanja prostornim resursima, zaštite okoliša , kulturne i prirodne baštine</p>	<p>Prioritet 2.1. Poboljšanje prometnog sustava i sustava veza</p>	<p>Mjera 2.1.1. Poboljšanje i obnova prometne infrastrukture</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Izgradnja i održavanje prometne infrastrukture (lokalnih i nerazvrstanih cesta te šumskih i poljskih putova) ▪ Poboljšanje prometa u mirovanju ▪ Razvoj i uređenje biciklističkih i pješačkih staza <p>Mjera 2.1.2. Unaprjeđenje lokalnog prometa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sanacija i modernizacija nerazvrstanih cesta ▪ Asfaltiranje nerazvrstanih cesta <p>Mjera 2.1.4. Poboljšanje elektroničkih komunikacija i osiguranjem širokopojasnih instalacija</p>
	<p>Prioritet 2.2. Podizanje kvalitete komunalne infrastrukture</p>	<p>Mjera 2.2.1. Poboljšanje sustava vodoopskrbe</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vodoopskrba naselja Vrbnik I. i II. faza ▪ Vodovod Vrbnik, lokalna mreža ▪ Rekonstrukcija vodovoda u anselju Markovac ▪ Vodovod Pliskovo <p>Mjera 2.2.2. Poboljšanje sustava odvodnje</p> <p>Mjera 2.2.3. Poboljšanje javne rasvjete</p> <p>Mjera 2.2.4. Poboljšanje urbane opreme naselja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nabavka koševa, klupa

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hortikultурно uređenje naselja
		Mjera 2.2.5. Poboljšanje pogrebnih usluga <ul style="list-style-type: none"> ▪ Obnova i proširenje groblja ▪ Izgradnja mrtvačnice
	Prioritet 2.3. Poboljšanje energetskog sustava i korištenja obnovljivih izvora	Mjera 2.3.1. Poboljšanje niskonaponske mreže Mjera 2.3.2. Osiguranje kapaciteta za dobivanje energije iz obnovljivih izvora Mjera 2.3.3. Poboljšanje energetske učinkovitosti
	Prioritet 2.4. Unaprjeđenje zaštite okoliša i prirode	Mjera 2.4.1. Poboljšanje regulacije bujičnog područja Mjera 2.4.2. Unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sanacija divljih deponija i odlagališta ▪ Poboljšanje sustava organiziranog odvojenog prikupljanja otpada i kroz reciklažna dvorišta ▪ Poticanje aktivnosti za porast iskorištavanja i prerade otpada ▪ Provodenje edukativne kampanje u vrtićima, školama i prema građanima o primarnoj selekciji otpada i važnosti održivog upravljanja otpadom. Mjera 2.4.3. Jačanje sustava za upravljanje elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama <ul style="list-style-type: none"> ▪ Podizanje svijesti stanovništva i educiranje o upravljanju elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama ▪ Izrada planova civilne zaštite ▪ Rekonstrukcija i izgradnja infrastrukture za prevenciju i ublažavanje elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa
	Prioritet 2.5 Unaprjeđenje upravljanja i gospodarenja kulturnom i prirodnom baštinom	Mjera 2.5.1. Očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine <ul style="list-style-type: none"> ▪ Potporni zid kod crkve sv. Trojca Biskupiji Mjera 2.5.2. Unaprjeđenje zaštite i očuvanja prirodne baštine
Cilj 3. Povećanje kvalitete života, lokalnog upravljanja,	Prioritet 3.1. Povećanje kapaciteta, poboljšanje uvjeta rada i kvaliteta sadržaja društvenih djelatnosti	Mjera 3.1.1. Osiguranje kapaciteta za rad u predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rekonstrukcija škole u Ramljanima

ljudskog i socijalnog kapitala		<p>Mjera 3.1.2. Osiguranje kapaciteta za rad u zdravstvenim i socijalnim ustanovama</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dom za starije i nemoćne osobe ▪ Programi pomoći starim i nemoćnim osobama ▪ Ambulanta „Orlić“ <p>Mjera 3.1.3. Poboljšanje uvjeta i poticanje kulturnih institucija i organizacija</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rekonstrukcija doma kulture Popovići ▪ Rekonstrukcija doma Vrbnik <p>Mjera 3.1.4. Poboljšanje uvjeta za razvoj športa i rekreacije</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Izgradnja dječjih igrališta ▪ Igralište Orlić ▪ Igralište Vrbnik ▪ Sportski centar Kosovo
Prioritet 3.2. Jačanje institucionalnog kapaciteta i razvojnog upravljanja		<p>Mjera 3.2.1. Poboljšanje stanja katastra i zemljišnih knjiga</p> <p>Mjera 3.2.2. Usklađivanje razvoja ljudskih potencijala s potrebama gospodarstva te omogućavanje cjeloživotnog stjecanja znanja i vještina</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Provedba programa obrazovanja za bolju zapošljivost i uključenost u tržište rada ▪ Izgradnja inovacijskog središta veleučilišta Marko Marulić ▪ Poticanje razvoja cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja ▪ Zaustavljanje odljeva radno aktivnog stanovništva provođenjem mjera aktivne politike zapošljavanja

	<p>Mjera 3.2.3. Unaprijeđenje sustava i jačanje kapaciteta strateškog planiranja i upravljanja razvojem u općini</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Jačanje sudjelovanja i angažmana svih građana u pripremi i provedbi Strategije razvoja ▪ Unaprjeđenje primjene participacije i suradnje u planiranju, te jačanje organizacija civilnog društva i aktivno uključivanje u rješavanje razvojnih problema ▪ Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora ▪ Donošenje i provedba programa zaštite i društvene uključenosti ▪ Podupiranje djelovanja, osposobljavanja i transparentnosti rada lokalnih udruga ▪ Poboljšanje uvjeta i unaprjeđenje rada mjesnih odbora
--	---

5 USKLAĐENOST S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Pri izradi Strateškog razvojnog programa Općine Biskupija vodilo se računa o povezanosti i usklađenosti s konkretnim strateškim i programskim dokumentima hijerarhijski viših razina.

Općina Biskupija je u sastavu LAG-a „DINARA 1831“, zajedno sa Gradom Kninom, Općinama: Kistanje, Biskupija, Civiljane, i Općina Kijevo. Međutim, LAG je izgubio licencu, što će predstavljati teškoće korištenju potpora mjera ruralnog razvoja. Lokalna akcijska grupa još nema usvojenu novu lokanu razvoju strategiju 2016. – 2020.

Jednako tako, kod kreiranja Strategije razvoja općine Biskupija, u obzir su uzeti ciljevi, prioriteti i mjere *Razvojne strategije Šibensko-kninske županije za razdoblje od 2011. do 2013. godine*.

Županijska razvojna strategija *Šibensko-kninske županije za razdoblje od 2011. do 2013. godine* utvrdila je 4 (četiri) ključna strateška cilja:

- **STRATEŠKI CILJ C1** – Konkurentno gospodarstvo bazirano na stranim i domaćim ulaganjima u turizam i prateće usluge, tradicionalnoj poljoprivredi i industriji temeljenoj na inovacijama i naprednim tehnologijama u gospodarstvu.
- **STRATEŠKI CILJ C2** – Brži razvoj potpomognutih područja
- **STRATEŠKI CILJ C3** – Razvoj komunalne i javne infrastrukture za uravnotežen gospodarski razvoj i očuvanje i zaštita okoliša radi podizanja kvalitete života
- **STRATEŠKI CILJ C4** – Razvoj kompetentnih i zapošljivih ljudskih resursa i jačanje socijalne uključenosti

Metodološki slično, ovi strateški ciljevi Šibensko-kninske županije provode se prioritetima i povezanim mjerama.

Od nacionalnih strateških i programskih dokumenata u obzir su primarno uzeti sljedeći:

- *Strategija razvoja poduzetništva 2013. – 2020.* – definira 5 (pet) strateških ciljeva za razvoj poduzetništva u Republici Hrvatskoj.

- *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* – postavlja novu razvojnu viziju hrvatskog turizma i strateških ciljeva te zadataka koji se žele ostvariti do 2020. godine
- *Program ruralnog razvoja sa šest prioriteta djelovanja*: 1. Promicanje znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima; 2. Povećanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava te konkurentnosti svih vrsta poljoprivrednih djelatnosti u svim regijama, promovirajući pri tome i inovacijske poljoprivredne tehnologije, kao i održivo upravljanje šumama; 3. Promicanje organiziranja lanca prehrane, uključujući preradu i trženje poljoprivrednih proizvoda, dobrobit životinja te upravljanje rizicima u poljoprivredi; 4. Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava vezanih uz poljoprivredu i šumarstvo; 5. Promicanje učinkovitosti resursa i pomaka prema klimatski elastičnom gospodarstvu s niskom razinom ugljika u poljoprivrednom, prehrabrenom i šumarskom sektoru; 6. Promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj u ruralnim područjima
- *Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014. – 2020.* sa osnovnim ciljem hrvatske industrije za razdoblje 2014. – 2020., a on glasi: repozicioniranje identificiranih strateških djelatnosti na globalnom lancu vrijednosti prema razvoju aktivnosti koje stvaraju dodanu vrijednost.
- *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*
Glavni ciljevi Strategije su: kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima te znanost koja unaprjeđuje ukupni svjetski fond znanja te pridonosi boljitu hrvatskog društva.
- *Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske*, kojom je definirano je šest glavnih strateških ciljeva: 1. Unapređenje prometne povezanosti i koordinacija sa susjednim zemljama; 2. Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti unutar Republike Hrvatske; 3. Unapređenje regionalne povezanosti u putničkom prometu jačanjem teritorijalne kohezije; 4. Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu unutar i prema glavnim urbanim aglomeracijama; 5. Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu unutar Republike Hrvatske; 6. Unapređenje prometnog sustava u smislu organizacije i operativnog ustrojstva, a ciljem osiguranja efikasnosti i održivosti samog sustava

Strategija razvoja općine Biskupija predstavlja jedan od osnovnih temelja za učinkovito korištenje fondova i programa Europske unije za finansijsko razdoblje 2014.-2020., a poglavito:

- Europskog fonda za regionalni razvoj, Europskog socijalnog fonda, Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj,
- Programa Unije, kao što su Erasmus+ ili Europa za građane.

Stoga je kod definiranja strateških ciljeva i prioriteta Općine Biskupija za razdoblje 2017. – 2020. godine uzet u obzir i krovni strateški dokument Europske unije - *Europa 2020.* (desetogodišnja strategija rasta Europske unije).

U nastavku je dat prikaz usklađenosti strateških ciljeva i prioriteta Općine Biskupija s prioritetima i ciljevima strategija viših razina.

Tablica 38. Usklađenost Strateških ciljeva sa ciljevima i prioritetima višeg reda

SRP		Županijska razvojna strategija 2011-2013.	Nacionalne strategije i dokumenata	Operativni programi, financiranje
Str.cilj.	Prioriteti			
Strateški cilj 1 Podignuti razinu konkurentnosti i održivosti gospodarstva općine	Prioritet 1.1. Razvoj poljoprivrede i ruralnog turizma	C1 Konkurentno gospodarstvo bazirano na stranim i domaćim ulaganjima u turizam i prateće usluge, tradicionalnoj poljoprivredi i industriji temeljenoj na inovacijama i naprednim tehnologijama u gospodarstvu	Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine: Razvojna načela: Ekološki odgovoran razvoj; Turizam na čitavom prostoru; Autentičnost i kreativnost; Proizvodnja za turizam. Program ruralnog razvoja (PRR): Mjera 4-Ulaganja u fizičku imovinu; Mjera 6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstva i poslovanja; Mjera 9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija; Mjera 11-Ekološki uzgoj	Europski fond za ruralni razvoj, MINPO, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo turizma
	Prioritete 1.2. Razvoj ostalih gospodarskih sektora – diversifikacija gospodarstva	C2-P1 Razvoj zaleđa i otoka	Strategija razvoja poduzetništva u RH 2013. – 2020. Cilj 3: Promocija poduzetništva, Cilj 4: Poboljšanje poduzetničkih vještina Cilj 5: Poboljšano poslovno okruženje	Ministarstvo turizma, MRRFEU, MINPO Europski fond za regionalni razvoj
Strateški cilj 2. Poboljšanje infrastrukture i upravljanja prostornim resursima, zaštite okoliša, kulturne i prirodne baštine	Prioritet 2.1. Poboljšanje prometnog sustava i sustava veza	C3- P1-M2 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike	Strategija prometnog razvoja RH za razdoblje od 2014. do 2030. godine - Cilj 6: Unaprjeđenje prometnog sustava u smislu organizacije i operativnog ustrojstva, a s ciljem osiguranja efikasnosti i održivosti samog sustava	Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU, Europski fond za regionalni razvoj
	Prioritet 2.2. Podizanje kvalitete komunalne infrastrukture	C3-P1 Razvoj komunalne infrastrukture	Strategija upravljanja vodama - Cilj 1: osigurati dovoljno kvalitetne pitke vode za javnu vodoopskrbu stanovništva; Cilj 2: osigurati potrebnu količinu vode odgovarajuće kakvoće za različite gospodarske namjene	Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU Europski fond za regionalni razvoj
	Prioritet 2.3. Poboljšanje energetskog sustava i korištenja obnovljivih izvora	C3-P1 Razvoj komunalne infrastrukture	Strategija razvoja energetske učinkovitosti RH - Prioritet P.4: Program „Energetski učinkovita javna rasvjeta“ PRR: Mjera 7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU Europski fond za reg. razvoj
	Prioritet 2.4. Unapređenje zaštite okoliša i prirode	C3-P2-M5 Očuvanje bioraznolikosti i jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim i kulturnim vrijednostima	Strategija gospodarenja otpadom RH - Prioritet 6: povećavanje odvojenog skupljanja otpada Prioritet 7: sanacija postojećih odlagališta Prioritet 10: povećavanje udjela kontroliranog skupljanja i zbrinjavanja otpada	Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Europski fond za regionalni razvoj, Kohezijski fond
	Prioritet 2.5 Unapređenje upravljanja i gospodarenja kulturnom i prirodnom baštinom	C3-P2 Očuvanje i zaštita okoliša i korištenje OIE	Nacionalni akcijski plan za obnovljive izvore energije do 2020. - Prioritet 1: Poticanje korištenja OIE u proizvodnji električne energije, Prioritet 2: Poticanje proizvodnje toplinske/rashladne energije iz OIE, Prioritet 4: Poticanje korištenja OIE kod fizičkih osoba, Prioritet 13: Djelovanje na lokalnoj razini	Europski fond za reg. razvoj
Strateški cilj 3. Povećanje kvalitete	Prioritet 3.1. Povećanje kapaciteta, poboljšanje uvjeta rada i kvaliteta	C3-P3 Razvoj javne infrastrukture C2-P2 Potpora provođenju državnih mjera na području PPDS	PRR: Mjera 7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije - dio "Rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje", Cilj 7. Osigurati optimalne uvjete rada odgojno-obrazovnih ustanova	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU, Ministarstvo zdravlja,

	sadržaja društvenih djelatnosti		Nacionalna strategija razvoja zdravstva - Prioritet 5: Poticanje kvalitete u zdravstvenoj zaštiti, Prioritet 8: Suradnja s drugim resorima i društvom u cjelin	Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond
	Prioritet 3.2. Jačanje institucionalnog kapaciteta i razvojnog upravljanja	C4-P2 Kompetentni ljudski resursi C4-P3 Socijalna skrb i uključenost	Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije - dio "Cjeloživotno učenje": Cilj 1: Izgraditi sustav za identificiranje, poticanje i razvoj sposobnosti i potencijala pojedinaca te ojačati službe za cjeloživotno osobno i profesionalno usmjeravanje	Europski socijalni fond

6 FINANCIRANJE I PROVEDBA STRATEGIJE

6.1 Financijski okvir

Financijski okvir odabralih projekata dobiven je preliminarnom kalkulacijom za pojedine radnje i aktivnosti potrebne za realizaciju projekata, koji obuhvaćaju izradu potrebne dokumentacije, planova, studija, projekata, uređenje zemljišta te samu izgradnju i opremanje.

Financiranje projekata moguće je iz više izvora, pojedinačno ili zajedno prema dogovorenim udjelima, i to:

- proračuna Općine Biskupija,
- kreditima financijskih institucija,
- izdavanjem dugoročnih vrijednosnih papira (municipalne obveznice),
- financiranje razvojnih projekata modelom javno-privatnog partnerstva
- proračunskih i izvanproračunskih izvora županije i RH i
- EU fondova.

6.1.1 Proračun Općine Biskupija

U skladu s odredbama Zakona o proračunu, Zakona o fiskalnoj odgovornost, Smjernicama ekonomске i fiskalne politike za trogodišnje razdoblje Vlade RH i Uputama Ministra financija za izradu proračuna jedinica lokalne i područne – regionalne samouprave za trogodišnje razdoblje, općine, gradovi i županije izrađuju upute, planiraju i donose svoj godišnji proračun i projekcije proračunske potrošnje za sljedeće dvije godine.

Proračun je osnovni financijski dokument u kojem se planiraju svi prihodi i rashodi za tenuću proračunsku godinu te se uspoređuju s ostvarenjima proračunskih prihoda i rashoda u prethodnoj fiskalnoj godini. Za ozbiljnije planiranje razvojnih potreba na razini općine, grada ili županije, potrebno je da se svi prioritetni proračunski ciljevi planiraju zajedno s izvorima sredstava za njihovo financiranje i da su usklađeni sa strategijom lokalnog razvoja, prioritetnim strateškim ciljevima, aktivnostima te

mjerama za njihovo ostvarenje. Svi bi programi i aktivnosti u proračunima općina, gradova ili županija trebali biti usklađeni s vizijom njihova razvoja, koja treba biti opisana u strategiji razvoja.¹⁷

Raspoloživim sredstvima treba planirati razvoj i održavanje komunalne infrastrukture, osigurati sredstva za pomoć u poticanju i razvoju malog, srednjeg poduzetništva i poljoprivrede, osigurati financiranje predškolskog odgoja, zadovoljiti potrebe iz socijalnih programa, financiranjem rada udruga omogućiti visoku razinu zadovoljenja potreba u kulturi, sportu i očuvanju ekološke održivosti, a o osiguranim sredstvima omogućiti pravodobno i transparentno informiranje javnosti.

A. RAČUN PRIHODA I RASHODA	PLANIRANO 2017.	PLANIRANO 2018.	PLANIRANO 2019.
Prihodi poslovanja	9.320.000	9.413.200	9.601.464
Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	50.000	50.000	50.000
Rashodi poslovanja	3.495.000	3.522.950	3.579.409
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	5.875.000	5.940.250	6.072.055
RAZLIKA - MANJAK	0,00 kn	0,00 kn	0,00 kn

Od ukupne prihodovne strane proračuna potpore (iz državnog i županijskih proračuna, te drugih subjekata) su zastupljene sa 90%, dok izvorni prihodi iznose cca. 10%, koji ne pokrivaju ni rashode za zaposlene.

Za redovno funkcioniranje Općine ("hladni pogon", javne ustanove i druge preuzete obveze) troši se cca. 90% proračuna, dok se za financiranje ulaganja i projekata može se usmjeriti oko 10% općinskog proračuna.

Kao prioritetni zadatak nameće se, općinskim proračunima od 2017. do zaključno 2020.godine, osigurati sredstva za izradu projektnih prijedloga sa svom potrebnom pratećom provedbenom dokumentacijom i sredstvima vlastitog učešća za kandidiranje projekata na fondove.

¹⁷Sumpor, M.(2012): Ocjena sustava strateškog planiranja i mogućnosti financiranja razvoja županija i lokalnih jedinica u kontekstu provođenja politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske, EIZ . Zagreb.

6.1.2 Financiranje razvojnih projekata kreditima financijskih institucija¹⁸

Ograničenost proračuna lokalnih jedinica i središnje države usmjerava jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave na pronalaženje drugih izvora financiranja razvojnih projekata. Jedan je od načina financiranja razvojnih projekata zaduživanje uzimanjem zajma od financijskih institucija. Razvojni projekti, koji često obuhvaćaju kapitalne odnosno investicijske projekte, zahtijevaju višegodišnje rashode te uključuju potrebu za korištenjem više izvora financiranja (tekući prihodi, pomoći, zaduživanje). Jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave može se zaduživati uzimanjem kredita, zajmova i izdavanjem vrijednosnih papira.

Da bi se odlučila za određeni oblik financiranja razvojnog projekta jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave treba poduzeti sljedeće korake:

1. Odabrati investiciju iz Strateškog razvojnog plana (razvojne mjere i projekti iz poglavlja 4.)
2. Analizirati financijske sposobnosti i mogućnosti korištenja vlastitih izvora prihoda,
3. Odabrati ostale izvore financiranja,
4. Provesti postupak javne nabave i odabir najboljeg kreditora,
5. Ishoditi suglasnost Ministarstva financija na zaduživanje,
6. Sklopiti ugovor o kreditu,
7. Izvješćivati o sklopljenom ugovoru o kreditu/zajmu,
8. Provesti investiciju i
9. Redovito izvješćivati Ministarstvo financija o provedbi projekta i otplatama kredita/zajma.

6.1.3 Financiranje razvojnih projekata izdavanjem dugoročnih vrijednosnih papira (municipalne obveznice)¹⁹

Svugdje u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, osjeća se nedostatak sredstava proračuna jedinica lokalne samouprave. Za rješavanje tog problema potrebno je naći nove izvore u sferi nefiskalnih instrumenata financiranja, kao što su municipalne obveznice. Razvoj financijskih tržišta doveo je do novih trendova u zaduživanju lokalnih jedinica, koje su počele koristiti financijska tržišta kako bi došle do potrebnih sredstava za financiranje svojih potreba, a naročito kapitalnih projekata. Trošak kapitala na financijskim tržištima može biti niži nego kada se jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave zadužuje kod pojedinačnog vjerovnika (banke). Izlaskom na financijska tržišta lokalne i regionalne vlasti mogu utjecati i na uvjete svoga zaduživanja, a ne samo preuzimati uvjete koje određuje pojedini vjerovnik (banka).

¹⁸Isto.

¹⁹Isto.

Ulaganje u različite oblike municipalnih²⁰ vrijednosnica u svijetu je vrlo privlačno za različite ulagače, a posebno za one konzervativne. Razlog tomu je što državne vrijednosnice općenito, a isto tako i vrijednosnice lokalne razine vlasti, nose vrlo niski stupanj rizičnosti ulaganja, budući za njih uvijek jamči država. Osim toga, u državama u kojima se kapitalni dobici oporezuju, prinosi na državne vrijednosnice najčešće su isključeni iz oporezivanja.

S financijskog je stajališta značenje municipalnih obveznica, kao dugoročnih dugovnih instrumenata, u tome da kupac obveznice posuđuje novac njenom izdavatelju, a izdavatelj (lokalna jedinica) se obvezuje da će platiti kamatu na kredit u ratama te da će u ugovorenom vremenu vratiti glavnici.

S obzirom na vrstu obveze, jedinice lokalne i regionalne vlasti za isplatu glavnice i kamata te izvor prihoda za njihovu isplatu, razlikuju se dvije osnovne vrste lokalnih obveznica:

- opće obveznice (engl. general obligations bonds) i
- prihodne obveznice (engl. revenue bonds).

Zakonodavni okvir u Hrvatskoj omogućuje gradovima zaduživanje putem izdavanja dužničkih vrijednosnica, odnosno municipalnih obveznica. Prema članku 86. Zakona o proračunu (NN 84/08, 136/12 i 15/15), jedinica lokalne samouprave može se zaduživati uzimanjem kredita, zajmova i izdavanjem **vrijednosnih papira (obveznica)**²¹. Važno je napomenuti da ukupna godišnja obveza jedinice lokalne samouprave po osnovama kredita, zajmova i izdanim obveznicama može iznositi najviše do 20% ostvarenih prihoda u godini koja prethodi godini u kojoj se zadužuje. Međutim, ovo ograničenje se ne odnosi na projekte koji se sufinanciraju iz programa i fondova Europske unije i na projekte iz područja unaprjeđenja energetske učinkovitosti u kojima sudjeluju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Investitor kupujući obveznicu posuđuje sredstva lokalnoj zajednici, koja se obvezuje da će vratiti glavnici uz pripadajući kamatu ovisnu o vremenu izdavanja obveznice. Lokalna vlast izdaje takve obveznice sa svrhom prikupljanja dodatnih financijskih sredstava za financiranje lokalnih potreba. Njihova namjena je prikupljanje financijskih sredstava za izgradnju lokalne komunalne i društvene infrastrukture, kao što je izgradnja kanalizacijske mreže, lokalne ceste, škole, bolnice, ali i financiranje drugih projekata koji imaju karakteristike javnih dobara i/ili usluga.

Municipalne obveznice mogu biti kratkoročne i dugoročne. Kratkoročne obveznice ili note obično imaju rok dospijeća do godinu dana i izdaje ih lokalna vlast kako bi prebrodila trenutnu nelikvidnost izazvanu neredovitim prihodima od poreza, pomoći i sl. Dugoročne obveznice imaju rok dospijeća dulji od godinu dana.

Prije svakog ulaganja investitori analiziraju bonitet emitenta vrijednosnice, odnosno njegov kreditni rang. Stoga je uobičajeno da i lokalne i regionalne vlasti, koje se pojavljuju na finansijskom tržištu sa

²⁰Izraz "municipalne" uobičajeno se upotrebljava kako bi se obuhvatile sve vrijednosnlice koje izdaju niže razine vlasti. U literaturi se, osim s pojmom municipalnih obveznica, često susrećemo s pojmom općinskih, gradskih ili lokalnih obveznica. To su različiti izrazi za isti pojam.

²¹Municipalne obveznice su dužničke vrijednosnlice izdane od lokalne vlasti, odnosno gradova, županija, općina ili drugih lokalnih jedinica. Nazivaju se još gradske, lokalne ili općinske obveznice. (Šimović, Hrvoje (2005): Municipalne obveznice i njihova primjena u Hrvatskoj, Financije i računovodstvo, br.3)

svojim emisijama obveznica dobiju kreditni rang. Kreditni bonitet municipalnih obveznica ovisi o čitavom spektru pravnih, finansijskih, ekonomskih, administrativnih i političkih faktora. Ovi faktori čine analizu municipalnih vrijednosnica vrlo složenom (poznate kreditne agencije, kao što su *Moody's Investor Service*, *Standard & Poor's Co.* itd., daju kreditni rang i nižim razinama vlasti).

6.1.4 Financiranje razvojnih projekata modelom javno-privatnog partnerstva²²

Sve veća liberalizacija, pomanjkanje sredstava u većini proračuna od lokalne do nacionalne države i proces globalizacije dovode do stvaranja novih tržišnih uvjeta i u sektoru infrastrukture. Zbog promijenjenih uvjeta, liberalizacije, pitanja financiranja i efikasnosti, privatni se kapital sve više uključuje u područja kojima je sve donedavno dominirala država. To se prvenstveno odnosi na izgradnju kapitalne infrastrukture, energetskih postrojenja, postrojenja za zaštitu okoliša i sličnih objekata. Tako je partnerstvo javnog i privatnog sektora treći i ujedno sve značajniji model financiranja izgradnje i eksploracije infrastrukture općenito.

Danas se ovaj model financiranja infrastrukture sve više susreće u praksi većine država. Očekuje se da budućnost donese još veću potrebu za novim modelima i načinima financiranja, jer postojeće infrastrukturne objekte treba održavati, a nove graditi.

Za maksimalno iskorištavanje prednosti stalno se usavršavaju postojeći i izgrađuju novi oblici partnerstva, pa se mogu javiti i novi modeli partnerstva za pojedine projekte za koje se donose čak posebni zakoni. Za stvaranje odgovarajućeg institucionalnog i pravnog okvira u cilju većeg uključivanja privatnog sektora u infrastrukturne projekte nužno je povećanje stupnja transparentnosti samog procesa; osiguranje konkurenциje u nadmetanju za sklapanje ugovora o izvođenju infrastrukturnih projekata (transparentnost se najbolje postiže javnim nadmetanjem za sklapanje ugovora o izvođenju infrastrukturnih projekata, a takvim se načinom najbolje biraju potencijalni sudionici u izradi infrastrukturnih projekata; odgovarajuća alokacija rizika - podjela rizika između države, korisnika i samih izvođača infrastrukturnih projekata ključni je dio oko kojeg se vodi rasprava o uključivanju privatnog sektora; usklađivanje stope povrata s visinom rizika; stabilno političko i gospodarsko okruženje te osiguranje državnog jamstva i osiguranje kredita).

6.1.5 Proračunski i izvanproračunski izvori županije

Proračun jedinice područne (regionalne) samouprave je akt kojim se procjenjuju prihodi i primici te utvrđuju rashodi i izdaci jedinice područne (regionalne) samouprave za jednu godinu, u skladu sa zakonom i odlukom donesenom na temelju zakona, a donosi ga njezino predstavničko tijelo. Financiranje razvojnih projekata sa **županijske razine** moguće je iz županijskog proračuna, kroz:

- a) Programe javnih potreba,
- b) Program razvoja turizma na području ŠKŽ,
- c) Program razvoja malog i srednjeg poduzetništva, poljoprivrede, lovstva, projekata EU i ostalog gospodarskog razvitka i

²²Sumpor, M.(2012): Ocjena sustava strateškog planiranja i mogućnosti financiranja razvoja županija i lokalnih jedinica u kontekstu provođenja politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske, EIZ . Zagreb.

- d) Program ulaganja Upravnog odjela za komunalne poslove, komunalnu infrastrukturu i zaštitu okoliša (prema Planu razvojnog programa unutar Proračuna ŠKŽ).

Programe javnih potreba donosi Županijska skupština za narednu godinu temeljem posebnih Zakona, a radi se o slijedećim programima:

- Program javnih potreba u predškolskom odgoju,
- Program javnih potreba u osnovnom školstvu,
- Program javnih potreba u srednjem školstvu,
- Program javnih potreba u kulturi i tehničkoj kulturi,
- Program javnih potreba očuvanja kulturne baštine,
- Program javnih potreba u športu,
- Program javnih potreba u zdravstvu i
- Program javnih potreba u socijalnoj skrbi.

Za svaku godinu donosi se Program javnih potreba na temelju poziva za prijavu.

6.1.6 Proračunski i izvanproračunski izvori Republike Hrvatske.

Financiranje razvojnih projekta s **nacionalne razine** moguće je izravno iz proračuna RH, i to u okviru pojedinih resora kroz kapitalne investicije putem transfera te iz izvanproračunskih fondova.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU dodjeljuje sredstava Fonda za sufinanciranje provedbe EU projekata na lokalnoj i regionalnoj razini. Vrijednost Fonda je 150 milijuna kuna, a njegovom uspostavom pruža se direktnu pomoć općinama, gradovima i županijama u osiguranju vlastitog učešća u provedbi EU projekata. Sredstva Fonda su bespovratna i namjenska, a usmjeravaju se za sufinanciranje provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini. Za korištenje bespovratnih sredstava mogu se kandidirati jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe u većinskom vlasništvu ili suvlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ustanove čiji su osnivači jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

MRRFEU također financira i infrastrukturne projekti komunalne, prometne i društvene infrastrukture.

Ministarstvo turizma - Fond za razvoj turizma, Hrvatska turistička zajednica

Ministarstvo turizma dodjeljuje poticaje i potpore za više programa kojima se sufinanciraju programi i projekti koji doprinose zaštiti, obnovi i vrednovanju kulturne i prirodne baštine (Baština u turizmu), zatim stvaranju novih turističkih proizvoda i promociji izvornih suvenira putem poticanja tradicionalnih i umjetničkih obrta (Tematski putovi i Izvorni suvenir). Nadalje, sufinanciraju se programi namijenjeni izgradnji turističke infrastrukture, kao prepostavke za daljnji razvoj turizma te programi i projekti namijenjeni razvoju i unaprjeđenju selektivnih oblika turizma, razvoju novih turističkih proizvoda i novih tehnologija u turizmu, turističke manifestacije, marketing i edukativne aktivnosti.

Ministarstvo poljoprivrede

Ministarstvo poljoprivrede potiče hrvatske poljoprivrednike putem brojnih instrumenata dodjele bespovratnih sredstava te financira projekte kapitalnih ulaganja, edukaciju poljoprivrednih proizvođača, projekte u okviru Programa ruralnog razvoja te projekte iz područja lovstva i ribarstva. Također, daje izravne potpore za očuvanje izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja, ekološku poljoprivrednu proizvodnju, integriranu poljoprivrednu proizvodnju, potpore za područja s težim uvjetima gospodarenja u poljoprivredi te potpore za očuvanje izvornih i zaštićenih vrsta i kultivara poljoprivrednog bilja.

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju provodi mjere nacionalnih potpora i programa za poljoprivredu i ruralni razvoj, a provodi i mjere Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije kroz program ruralnog razvoja.

Ministarstvo gospodarstva

Ministarstvo gospodarstva, prema Vladinom Programu poticanja malog i srednjeg poduzetništva i Operativnom planu poticanja malog i srednjeg poduzetništva, koji se donosi za svaku godinu, provodi projekt Izgradnja poduzetničkih zona u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, a isti je namijenjen jedinicama lokalne i regionalne samouprave i sastoji se od sufinanciranja izrade projektne dokumentacije i izgradnje prometne i komunalne infrastrukture. Ministarstvo sufinancira do 50% troškova, dok preostalih 50% pribavljuju jedinice lokalne i područne samouprave iz vlastitih ili drugih izvora.

Ministarstvo poduzetništva i obrta

Temeljem Programa poticanja poduzetništva i obrta – „Poduzetnički impuls“ - finansijski pomaže projekte uvođenja novih tehnologija, inovacija, standarda kvalitete, certificiranja, edukacije te umrežavanja poduzetnika i obrtnika, a provodi i financiranje za provedbu Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“ (OPULJP) i Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ (OPKK) U nadležnosti Ministarstva je HAMAG INVEST- Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, koja dodjeljuje potpore malom i srednjem poduzetništvu.

Ministarstvo kulture

Ministarstvo kulture sufinancira projekte održavanja i promicanja hrvatske kulturne baštine te razvoja kulturnog stvaralaštva, i to: izgradnja/adaptacija/opremanje kulturnih objekata, sanacija/adaptacija sakralnih objekata, istraživanja i zaštita kulturno povijesnih lokaliteta i objekata, te projekte razvoja novih kulturnih programa i sadržaja

Ministarstvo branitelja

Ministarstvo branitelja potiče zapošljavanje i samozapošljavanje hrvatskih branitelja i djece poginulih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja te podupire rad braniteljskih udruga i zadruga.

Ministarstvo graditeljstva

Ministarstvo graditeljstva putem natječaja dodjeljuje finansijska sredstva županijama, gradovima i općinama za izradu prostornih planova te dodjeljuje finansijska sredstva za poticanje razvoja komunalnog gospodarstva i komunalnog standarda.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta finansijski podupire izgradnju, modernizaciju i opremanje odgojno – obrazovnih objekata i školsko – sportskih dvorana te projekte izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja.

Ministarstvo socijalne politike i mladih

Ministarstvo socijalne politike i mladih podupire izgradnju, modernizaciju i opremanje objekata socijalne skrbi, projekte razvoja institucionalnih i izvaninstitucionalnih usluga socijalne skrbi te projekte socijalnog uključivanja marginaliziranih skupina stanovništva.

Ministarstvo zdravlja

Ministarstvo zdravlja podupire projekte zdravstvenih organizacija, projekte iz područja ovisnosti, projekte iz područja psihosocijale te one iz područja zdravstva.

Hrvatske vode

Hrvatske vode podupiru projekte izgradnje sustava vodoopskrbe i odvodnje te projekte iz područja upravljanja vodama.

Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost

Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, temeljem provedenog javnog natječaja, raznim mjerama (odobravanje zajmova, subvencija, finansijske pomoći i donacija) potiče projekte i slične aktivnosti u području zaštite okoliša, energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije, kao što su: projekti korištenja obnovljivih izvora energije, projekti povećanja energetske učinkovitosti, projekti nabave komunalne opreme, projekti zaštite okoliša i sl.

Hrvatske ceste financiraju projekte izgradnje i modernizacije državnih i županijskih prometnica te prometnih objekata.

HBOR

HBOR je značajnim dijelom također usmjerena na kreditiranje pojedinih razvojnih programa jedinica lokalne samouprave i poduzetničkog sektora, i to osiguranjem finansijskih sredstava po uvjetima povoljnijim od komercijalnih. Za realizaciju projekata od interesnog značaja za lokalna područja, potencijalnim korisnicima na raspolaganju su i specifične kreditne linije poslovnih banaka, poput kreditnih linija Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR): kreditna linija za financiranje projekata vodoopskrbe i odvodnje, program kreditiranja projekata Europskih strukturnih i investicijskih fondova javnog sektora, program kreditiranja komunalne infrastrukture, program kreditiranja projekata zaštite

okoliša, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije, program kreditiranja energetske obnove zgrada, kreditiranje EU projekata ruralnog razvoja, ribarstva i vinske omotnice, program kreditiranja projekata Europskih strukturnih i investicijskih fondova privatnog sektora, program kreditiranja mikro poduzetnika, program kreditiranja turističkog sektora, kreditiranje pripreme poljoprivredne proizvodnje, program kreditiranja gospodarstva, program kreditiranja nove proizvodnje, program kreditiranja brodarstva, program kreditiranja ženskog poduzetništva, program kreditiranja poduzetništva mlađih, program kreditiranja poduzetnika početnika te program kreditiranja razvijaka malog i srednjeg poduzetništva

HAMAG BICRO -Pruža finansijsku podršku za pokretanje, razvoj i unaprjeđenje tehnolojskih infrastrukturnih institucija, koje osiguravaju prostorije, savjete, usluge i podršku za komercijalizaciju znanstveno-istraživačkih rezultata, transfer tehnologije i pomoć novoosnovanim inovativnim trgovackim društvima u većinskom vlasništvu države ili JLS-e, kako bi ona postala uhodana i profitabilna.

Program TEHCRO – Glavni cilj Programa za razvoj tehnološke infrastrukture (TEHCRO) je povećanje konkurentnosti hrvatske ekonomije kroz razvoj učinkovitih potpornih institucija, koje će svojim djelovanjem stvoriti povoljno okruženje za transfer tehnologije i povećati mogućnosti rasta i održivosti inovativnih tehnoloških poduzeća, naročito onih koja nastaju kao tzv. «start-up» ili «spin-off» poduzeća utemeljena na znanju, rezultatima znanstvenog istraživanja i korištenju novih tehnologija. U sklopu programa TEHCRO razlikuju se četiri programske linije: tehnolojski inkubatori, tehnolojsko-poslovni centri, Centri kompetencije i Razvojno-istraživački centri.

Uz navedene oblike financiranja, koriste se i ostali izvori.

Jedan od dostupnih oblika financiranja projekata obuhvaćenih Strateškim razvojnim programom temelji se na društveno odgovornom poslovanju. Društveno odgovorno poslovanje je koncept u kojem poslovni subjekt odlučuje na dobrovoljnoj osnovi doprinositi društvenom razvoju i zaštiti okoliša, a u interakciji s ostalim dionicima. Primjenom društveno odgovornog poslovanja tvrtke se integriraju u okruženje u kojem djeluju i doprinose razvoju lokalnih zajednica, i to ne samo kroz osiguranje radnih mjeseta ili plaćanje poreza. Primjere osiguranja finansijskih sredstava za projekte kroz društveno odgovorno poslovanje nalazimo kroz brojne natječaje u Republici Hrvatskoj, kojima se tvrtke nastoje uključiti u život lokalne zajednice, a čime doprinose rastu socijalnog kapitala. Neke od najvećih tvrtki, koje kontinuirano razvijaju i potiču društveno odgovorno poslovanje, su: INA d.d., HEP d.d., Zagrebačka banka, Privredna banka d.d., Croatia osiguranje d.d., Holcim, Hrvatska pošta, Hrvatska lutrija d.o.o. i Hrvatski telekom.

Natječaji koje provode navedene tvrtke, ali i brojne druge, usmjereni su na financiranje projekata udruga i organizacija mlađih, projekata iz područja kulture i sporta, obrazovanja, zaštite okoliša i ljudskih prava te financiranje humanitarnih i drugih akcija.

6.1.7 Financiranje iz EU fondova

Mogućnosti financiranja nakon pristupanja Europskoj uniji otvaraju posve novo poglavlje za Hrvatsku, u smislu količine raspoloživih sredstava kao i opsega aktivnosti koje se mogu financirati tim sredstvima. Međutim, to financiranje ne bi smjelo biti samo sebi svrhom, već mehanizam ostvarenja širih ciljeva politike EU-a.

U osnovi, o ciljevima politika Unije odlučuje se unutar okvira širih europskih strategija, koje od zemalja članica zahtijevaju određene aktivnosti i jasnu definiciju njihovih dugoročnih prioriteta. EU im, zauzvrat, omogućuje pristup fondovima kojima se mogu služiti u provedbi planiranih ciljeva.

Temeljni dokument Europske unije, koji određuje usmjeravanje finansijskih sredstava raspoloživih u proračunu Unije za finansijsko razdoblje 2014.-2020., je Europa 2020. Europski fondovi i instrumenti financiranja subvencionirat će projekte kod kojih se može pokazati jasna povezanost s ciljevima i prioritetima strategije Europa 2020. Dugoročni vremenski horizont važan je za potencijalne korisnike fondova, jer omogućava planiranje sufinanciranja. Strategijom Europske unije za 2020. postavlja se strateški okvir za 2020. Europa 2020 strategija je Europske unije za dugoročan rast zamišljena kao partnerstvo između EU-a i njegovih država članica, s nizom ciljeva usmjerenih na prioritete pametnog, održivog i uključivog rasta i posebnim sustavom za ostvarenje ciljeva. Strategijom je obuhvaćeno pet međusobno povezanih glavnih ciljeva koje EU do 2020. mora postići²³.

EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI

Republike Hrvatske započela je s korištenjem Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova za razdoblje 2014.-2020. godine.

Europska komisija potvrdila je Sporazum o partnerstvu s Republikom Hrvatskom, kojim je stavljen naglasak na poticanje stvaranja novih radnih mjesta i snažnijeg i konkurentnijeg gospodarstva, za što je Republici Hrvatskoj na raspolaganju 10,676 milijardi eura iz ESI fondova. Sporazum o partnerstvu predviđa korištenje 8,377 milijarde eura iz proračuna EU-a u razdoblju 2014.-2020. za ciljeve kohezijske politike EU-a, 2,026 milijarde eura za poljoprivredu i ruralni razvoj, koji bi se trebali prvenstveno usmjeriti prema realnom gospodarstvu, te 252,6 milijuna eura za razvoj ribarstva.

Republika Hrvatska je u cilju povlačenja sredstva iz ESI fondova donijela Zakon o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u finansijskom razdoblju 2014. – 2020. (NN 92/14).

Zakonom se, u svrhu provedbe Uredbe (EU) br. 1303/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom

²³ 1.Zapošljavanje - minimalno 75% ljudi u dobi od 20-64 godine mora biti zaposleno

2.Inovacije - minimalno 3% BDP-a treba ulagati u istraživanje i razvoj

3.Okoliš - smanjiti emisiju stakleničkih plinova za najmanje 20%, povećati udio obnovljivih izvora energije za najmanje 20% i poboljšati energetsku učinkovitost za 20%

4.Obrazovanje - smanjiti stopu preranog napuštanja škole ispod 10% i povećati udio mladih osoba sa tercijarnim stupnjem obrazovanja na minimalno 40%

5.Društvo - smanjiti opasnost od siromaštva i socijalne isključenosti za najmanje 20 milijuna ljudi

socijalnom fondu, Kohezijskom fondu, Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i o utvrđivanju općih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo, uspostavlja institucionalni okvir za upravljanje i korištenje europskih strukturalnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u finansijskom razdoblju 2014. – 2020., i to za:

- Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) – regionalni razvoj
- Europski socijalni fond (ESF) – socijalna uključenost i dobro upravljanje
- Kohezijski fond (KF) – gospodarska konvergencija manje razvijenih regija
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)
- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)

Ovdje donosimo pregled najznačajnijih fondova i programa :

Europski fond za regionalni razvoj (ERDF)

Cilj ERDF-a, fonda namijenjenog zemljama članicama EU, je ojačati gospodarsku i socijalnu koheziju u Europskoj Uniji smanjivanjem nejednakosti između regija. U načelu, kroz ERDF se može financirati:

- Pomoći (malim i srednjim) poduzećima u svrhu stvaranja održivih radnih mesta,
- Infrastruktura povezana s istraživanjem i razvojem, telekomunikacijama, okolišem, energijom i prometom,
- Financijski instrumenti poput fondova za lokalni razvoj, kojima se potiče regionalni i lokalni razvoj te suradnja između gradova i regija,
- Tehnička pomoć.

Uvjeti sudjelovanja

Republika Hrvatska ima pristup Europskom fondu za regionalni razvoj po svom ulasku u EU u svojstvu zemlje članice. Namjena sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj ovisi o operativnim programima koje će Hrvatska definirati za određena područja. Još se ne zna točno koliko će sredstava biti Hrvatskoj na raspolaganju iz ERDF-a (pretpostavlja se da će za razdoblje od 2014. do 2020. godine Hrvatskoj biti na raspolaganju 11,7 milijardi eura iz strukturalnih fondova i Kohezijskog fonda), ali se zna da će postotak sufinanciranja iz fonda biti iznad 75% za neprofitne projekte, a za profitne (poduzeća i investicije s više od 25% dobiti) od 10% do 50%.

Vrste projekata koji se mogu financirati:

- Kapitalna ulaganja u poslovnu, turističku i kulturnu infrastrukturu,
- Poticanje poduzetništva,
- Poboljšanje gospodarskog potencijala i
- Razvoj turizma temeljenog na prirodnim resursima i kulturnoj baštini.

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD)

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD) dostupan je Republici Hrvatskoj nakon pristupa članstvu u EU. Za sada se za njegovu provedbu pripremalo kroz program IPARD. Njegov cilj

je, u skladu sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom, financirati programe ruralnog razvoja zemalja članica Unije. EAFRD se usredotočuje na četiri prioritetne osi:

1. Poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i šumarstva,
2. Poboljšanje okoliša i krajolika,
3. Kvaliteta života u ruralnim područjima i diversifikacija ruralnog gospodarstva,
4. LEADER pristup.

Uvjeti sudjelovanja

Za pretpostaviti je da će uvjeti finansiranja iz EAFRD-a biti slični onima koji su sada na raspolaganju u sklopu IPARD-a. U tom slučaju, na raspolaganju će biti sljedeća finansijska sredstva relevantna za ovaj projekt:

1. finansijska sredstva za provedbu LEADER pristupa, za LAG-ove koji su se osnovali i koji su izradili svoju lokalnu razvojnu strategiju, u svrhu poboljšanja ruralnih životnih i radnih uvjeta, stvaranja novih, održivih mogućnosti zarade, očuvanja i stvaranja novih radnih mesta te diversifikacije gospodarskih djelatnosti;
 2. finansijska sredstva za poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture, poput izgradnje, rekonstrukcije ili opremanja sustava kanalizacije i/ili pročišćavanja otpadnih voda ili izgradnje i/ili rekonstrukcije javnih lokalnih nerazvrstanih cesta;
 3. finansijska sredstva za diversifikaciju i razvoj ruralnih gospodarskih aktivnosti, kroz ruralni turizam, tradicijske obrte, izravnu prodaju poljoprivrednih proizvoda ili njihovu preradu.
- Sredstva su namijenjena za LAG-ove, jedinice lokalne samouprave do 10.000 stanovnika te fizičke i pravne osobe registrirane za određenu djelatnost u rangu mikro-poduzeća. Iznos sufinanciranja se kreće od 50% do 100%.

Vrste projekata koji se mogu finansirati:

- Projekti ulaganja u malu infrastrukturu poput nerazvrstanih cesta ili vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanja otpadnih voda, koje kandidiraju jedinice lokalne samouprave;
- Ulaganja u društvenu i obrazovnu infrastrukturu;
- Rekonstrukcija kulturnih/ prirodnih dobara u svrhu turizma, opremanje eko-sela, druga mala turistička infrastruktura, projekti osposobljavanja stanovništva za pružanje usluga u turizmu;
- Privatna ulaganja pojedinačnih poduzetnika u opremanje ugostiteljskih ili smještajnih kapaciteta, u opremu potrebnu za tradicionalnu obrtničku proizvodnju te u opremu za prerađivanje.

Europski socijalni fond (ESF)

Svrha Europskog socijalnog fonda (ESF-a), namijenjenog EU članicama, je postići visoku razinu zaposlenosti, ravnopravnost između muškaraca i žena, održivi razvoj te ekonomsku i socijalnu koheziju. ESF se usredotočuje na:

1. prilagodbu radnika i poduzeća – cjeloživotno učenje, stvaranje i širenje inovativnih organizacija rada,
2. olakšavanje pristupa zapošljavanju nezaposlenim osobama, tražiteljima zaposlenja, ženama i ostalim teško zapošljivim skupinama,

3. socijalnu integraciju osoba u nepovoljnem položaju i suzbijanje diskriminacije na radnom mjestu te
4. osnaživanje ljudskog kapitala kroz reforme obrazovnog sustava i mreže obrazovnih ustanova.

Uvjeti sudjelovanja

Prihvatljivi prijavitelji projekta mogu biti jedinice lokalne samouprave, javne ustanove, poslodavci, obrazovne ustanove ili udruge. Iznos sufinanciranja može biti i preko 80%, ovisno o cilju konvergencije, odnosno razvijenosti regije.

Vrste projekata koji se mogu financirati

- Osposobljavanje stanovništva (nezaposlenih osoba, žena) za bolji pristup tržištu rada,
- Projekti poticanja poduzetništva, uključujući samozapošljavanje,
- Kreiranje novih obrazovnih programa u skladu s potrebama lokalnog tržišta rada te
- Poboljšanje sustava obrazovanja na svim razinama; razvoj novih programa, opremanje učionica i praktikuma, edukacija nastavnika.

Kohezijski fond (KF)

Kohezijski fond je instrument namijenjen najmanje razvijenim državama članicama Europske unije za provedbu projekata kojima se poboljšavaju okoliš i prometna infrastruktura, koja je dio transeuropske prometne mreže.

Sa gotovo 80% sredstava namijenjenih za pomoć državama članicama, to je jedan od najizdašnijih i najvažnijih instrumenata, a specifičan je po tomu što pravo na sufinanciranje imaju samo države članice čiji je bruto domaći proizvod manji od 90 posto prosjeka Europske unije i koje primjenjuju nacionalni program konvergencije prema gospodarskoj i monetarnoj uniji. Upravo je zato otvoren Grčkoj, Portugalu i Španjolskoj (koja se nalazi u tzv. izlaznoj fazi), a nakon posljednjeg vala proširenja Europske unije u svibnju 2004. godine i novim državama članicama Unije.

Uvjet korištenja: BDP po stanovniku < 90% EU prosjeka

Namjena: ulaganja u prometnu infrastrukturu i zaštitu okoliša

Iz tog se fonda mogu financirati:

1. transeuropske transportne mreže (Trans-European Transport Networks) i paneuropski koridori;
2. transportna infrastruktura (izvan TEN-T mreža) koja pridonosi okolišno održivom urbanom i javnom prometu, interoperabilnosti transportnih mreža diljem EU i potiče intermodalne prometne sustave;
3. okolišna infrastruktura radi preuzimanja EU standarda zaštite okoliša;
4. učinkovito korištenje energije i obnovljivih izvora energije.

Korisnici: tijela javne vlasti.

Tablica 39. Pregled finansijskih alokacija usmjerenih na politike EU (I.)

ESI FOND	ALOKACIJA (EUR)	POLITIKA EU
EERR,KF,ESF	8,397 milijardi	Kohezijska politika
EPFRR	2,026 milijardi	Poljoprivreda i ruralni razvoj
EFPR	252,6 milijuna	Ribarstvo

Izvor:Maletić,I.:2016.

Tablica 40. Pregled finansijskih alokacija usmjerenih na politike EU (II.)

ESI FOND	ALOKACIJA (u milijunima eura)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321,5
Kohezijski fond (KF)	2.559,5
Europski socijalni fond (ESF)	1.516,0
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026,2
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252,6
UKUPNO	10.675,9

Izvor:Maletić,I.:2016.

Zadaci ESI fondova te područje i način primjene njihove potpore, a u vezi s ciljem politika EU koje promiče pojedini fond, regulirani su uredbama Europskog parlamenta i Vijeća, koje se daju u donjem prikazu:

Tablica 41. Pregled ESI fondova i Uredbi kojim se definiraju pravila njihove provedbe

ESI FOND	ALOKACIJA (u milijunima eura)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	UREDDBA (EU) br. 1301/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 17. prosinca 2013. o Europskom fondu za regionalni razvoj i o posebnim odredbama o cilju „Ulaganje za rast i radna mjesta” te stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 1080/2006
Kohezijski fond (KF)	UREDDBA (EU) br. 1304/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 17. prosinca 2013. o Europskom socijalnom fondu i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1081/2006
Europski socijalni fond (ESF)	UREDDBA (EU) br. 1304/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 17. prosinca 2013. o Europskom socijalnom fondu i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1081/2006
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	UREDDBA (EU) br. 1305/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 17. prosinca 2013. o potpori ruralnom razvoju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1698/2005
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	UREDDBA (EU) br. 508/2014 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 15. svibnja 2014. o Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i stavljanju izvan snage uredbi Vijeća (EZ) br. 2328/2003, (EZ) br. 861/2006, (EZ) br. 1198/2006, (EZ) br. 791/2007 i Uredbe (EU) br. 1255/2011 Europskog parlamenta i Vijeća

EFRR, KF, ESF, EPFRR, EFPR (Zajednička uredba)	UREDJA (EU) br. 1303/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu, Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i o utvrđivanju općih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo te o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1083/2006
---	---

Izvor: Maletić, I.: 2016.

Zakon o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj propisuje strukturu i organizaciju institucija koje sudjeluju u procesu korištenja ESI fondova, koje obuhvaćaju:

- Koordinacijsko tijelo (Središnje tijelo državne uprave nadležno za poslove regionalnoga razvoja i fondova Europske unije),
- tijela u Sustavu upravljanja i kontrole za provedbu Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“,
- tijela u Sustavu upravljanja i kontrole za provedbu Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“,
- tijela u Sustavu upravljanja i kontrole za provedbu Programa: „prekogranične suradnje“, „transnacionalne suradnje“ i „međuregionalne suradnje“,
- tijela u Sustavu upravljanja i kontrole za provedbu Operativnog programa za ribarstvo,
- tijela u Sustavu upravljanja i kontrole za provedbu »Programa ruralnog razvoja« te
- Neovisno revizijsko tijelo.

Tablica 42. Institucionalni okvir RH za korištenje strukturnih instrumenata

FOND	Operativni program/ Prioritetna os	Upravljačko tijelo	Posredničko tijelo razine I	Posredničko tijelo razine II
EFDF	Regionalni razvoj- promet	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture	Središnja agencija za financiranje i ugovaranje (SAFU)
ERDF Kohezijski fond	Regionalni razvoj- zaštita okoliša-vode i otpadne vode	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode	Ministarstvo poljoprivrede	Hrvatske vode
	Regionalni razvoj- zaštita okoliša/ gospodarenje otpadom		Ministarstvo zaštite okoliša i prirode	Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost Središnja agencija za financiranje i ugovaranje (SAFU)

ERDF	Regionalni razvoj-regionalna konkurentnost	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU	Ministarstvo gospodarstva, Min. poduzetništva i obrta, Min. znanosti, obrazovanja i športa Min. regionalnog razvoja i fondova EU, Min. turizma	Središnja agencija za financiranje i ugovaranje (SAFU)
ESF	Razvoj ljudskih potencijala	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Ministarstvo socijalnih politika i mladih	Hrvatski zavod za zapošljavanje Agencija za strukovno obrazovanje Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva

Izvor: Pravila i propisi za provođenje EU projekata u Gradu Zagrebu, 2014.

Sredstva ESI fondova u Republici Hrvatskoj koriste se na temelju sljedećih Programa:

1. Programi kojima se podržava cilj „Ulaganje za rast i radna mjesta“;
 - a) Operativni program „Konkurentnost i kohezija“, financiran iz EFRR-a i Kohezijskog fonda
 - b) Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“, financiran iz ESF-a
2. Programi kojima se podržava cilj „Europska teritorijalna suradnja“, uključujući programe u okviru vanjskih finansijskih instrumenata Unije: *programi prekogranične suradnje* („Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora“, „Hrvatska – Srbija“, „Mađarska – Hrvatska“, „Slovenija – Hrvatska“, „Italija – Hrvatska“, financirani iz EFRR-a), *programi transnacionalne suradnje* („Središnja Europa“, „Mediteran“, „Dunav“ i „Jadransko jonski“, financirani iz EFRR-a), *programi međuregionalne suradnje* („INTERREG EUROPE“, „INTERACT“, „URBACT“ i „ESPON“, financirani iz EFRR-a)
3. Operativni program za ribarstvo, kojim se podržavaju ciljevi Zajedničke ribarstvene politike i Integrirane pomorske politike, financiran iz EFPRa
4. „Program ruralnog razvoja“ kojim se podržavaju ciljevi Europske unije za ruralni razvoj, financiran iz EPFRR-a.

Operativni program „Konkurenost i kohezija“(OPKK)

Operativni program: „Konkurenost i kohezija 2014. – 2020.“ temeljni je strateški dokument za korištenje 6,9 milijardi eura iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Kohezijskog fonda (KF). *Investicijski prioriteti* na koje se prema prioritetnim osima (PO) mogu usmjeriti sredstva iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda su:

Prioritetna os 1: Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija

- 1a Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta za istraživanje i inovacije
- 1b Promicanje poslovnih ulaganja u inovacijama i istraživanjima te razvoj veza i sinergija između poduzeća, IR centara i visokog obrazovanja, osobito razvoja proizvoda i usluga, tehnološko

povezivanje, socijalna inovacija, ekološka inovacija, kulturna i kreativna industrija, usluge javnog servisa, umrežavanje, klasteri, tehnološko jačanje i primijenjeno istraživanje, pilot linije i sl.

Prioritetna os 2: Korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije

- 2a Proširenje dostupnosti širokopojasnog pristupa i izgradnja mreža velikih brzina te podrška usvajaju novih tehnologija i mreža za digitalno gospodarstvo
- 2b Jačanje aplikacija informacijskih i komunikacijskih tehnologija za e-vladu, e-učenje, e-uključenost, e-kulturu i e-zdravlje

Prioritetna os 3: Poslovna konkurentnost

- 3a Promicanje poduzetništva, posebno olakšavajući ekonomsko iskorištavanje novih ideja i poticanje stvaranja novih poduzeća, uključujući putem poslovnih inkubatora
- 3d Podupiranje kapaciteta MSP-ova za rast na regionalnom, nacionalnom i međunarodnom tržištu te angažiranost u inovacijskim procesima

Prioritetna os 4: Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije

- 4b Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u poduzećima
- 4c Podupiranje energetske učinkovitosti, pametnog upravljanja energijom i korištenje OIE u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade i u stambenom sektoru
- 4d Razvoj i provedba pametnih sustava distribucije koji djeluju pri niskim i srednjim razinama napona

Prioritetna os 5: Klimatske promjene i upravljanje rizicima

- 5a Podupiranje ulaganja za prilagodbu na klimatske promjene, uključujući pristupe temeljene na ekosustavu
- 5b Promicanje ulaganja koja se odnose na posebne rizike, osiguranje otpornosti na katastrofe i razvoj sustava za upravljanje katastrofama

Prioritetna os 6: Zaštita okoliša i održivost resursa

- 6c Očuvanje, zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine
- 6e Aktivnosti kojima se poboljšava urbani okoliš, revitalizacija gradova, obnova i dekontaminacija nekadašnjeg industrijskog zemljišta(uključujući prenamijenjena područja), smanjenje zagađenja zraka i promocija mjera za smanjenje buke
- 6i Ulaganje u sektor otpada kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrđile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve
- 6ii Ulaganje u vodni sektor kako bi ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrđile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve
- 6iii Zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje eko usluga, uključujući NATURA 2000 i „zelenu“ infrastrukturu

Prioritetna os 7: Povezanost i mobilnost

- 7a Podupiranje multimodalnog jedinstvenog europskog prometnog prostora ulaganjem u TEN-T

- 7b Poboljšavanje regionalne mobilnosti povezivanjem sekundarnih i tercijarnih čvorišta s infrastrukturom TEN-T-a, uključujući multimodalna čvorišta
- 7i Podupiranje multimodalnog jedinstvenog europskog prometnog prostora ulaganjem u TEN-T
- 7ii Razvoj i unaprjeđenje prometnih sustava prihvatljivih za okoliš i prometnih sustava s niskim emisijama CO₂, uključujući unutarnje plovne putove i pomorski prijevoz, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu, radi promicanja održive regionalne i lokalne mobilnosti
- 7iii Razvoj i obnova sveobuhvatnih, visokokvalitetnih i interoperabilnih željezničkih sustava te promicanje mjera za smanjenje buke

Prioritetna os 8: Socijalno uključivanje i zdravlje

- 9a Ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu što pridonosi nacionalnom, regionalnom i lokalnom razvoju, smanjujući nejednakosti u smislu zdravstvenog statusa, promičući socijalnu uključenost, kulturne i rekreativne usluge te prelazak s institucijske skrbi na skrb u zajednici
- 9b Pružanje podrške fizičkoj, gospodarskoj i socijalnoj obnovi ugroženih zajednica u urbanim i ruralnim područjima

Prioritetna os 9: Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje

- 10a Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje kroz razvoj infrastrukture za obrazovanje i osposobljavanje

Prioritetna os 10: Tehnička pomoć

Za Tehničku pomoć ne postoje investicijski prioriteti

- Specifični cilj TA1 Osiguranje odgovarajućih i učinkovitih ljudskih resursa za provedbu operativnih programa
- Specifični cilj TA2 Podrška učinkovitoj provedbi, praćenju i evaluaciji programa
- Specifični cilj TA3 Podrška informiranju javnosti i podizanju kapaciteta potencijalnih korisnika za pripremu projekata i njihovu provedbu

Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“ (OPULJP)

Operativni program: „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“ temeljni je strateški dokument za korištenje 1,5 milijardi eura iz Europskog socijalnog fonda. Investicijski prioriteti na koje se prema prioritetnim osima (PO) mogu usmjeriti sredstva iz Europskog socijalnog fonda su:

Prioritetna os 1: Zapošljavanje i mobilnost radne snage

8.i: Pristup zapošljavanju za osobe koje traže posao i neaktivne osobe, uključujući one koji su dugotrajno nezaposleni i one koji su daleko od tržišta rada, kao i provedbom lokalnih inicijativa za zapošljavanje i potpore za mobilnost radne snage

8.ii (YEI): Održiva integracija mladih na tržište rada, posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade

8.ii (ESF): Održiva integracija mladih na tržište rada, posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade

8.vii: Modernizacija ustanova tržišta rada, kao što su javne i privatne službe za zapošljavanje, te bolja usklađenost s potrebama tržišta rada, uključujući putem djelovanja koja povećavaju transnacionalnu mobilnost radne snage, kao i putem programa mobilnosti, te bolja suradnja institucija i relevantnih dionika

Prioritetna os 2: Socijalno uključivanje

9.i: Aktivna uključenost, uključujući s ciljem promicanja jednakih mogućnosti te aktivnog sudjelovanja i poboljšanja zapošljivosti

9.iv: Poboljšanje pristupa pristupačnim, održivim i visokokvalitetnim uslugama, uključujući usluge zdravstvene skrbi i socijalne usluge od općeg interesa

9.iv: Promicanje društvenog poduzetništva i strukovne integracije u društvenim poduzećima te socijalne ekonomije i ekonomije solidarnosti radi olakšavanja pristupa zapošljavanju

Prioritetna os 3: Obrazovanje i cjeloživotno učenje

10.ii: Poboljšanje kvalitete i učinkovitosti tercijarnog i ekvivalentnog obrazovanja te pristupa njemu radi povećanja sudjelovanja u njemu i njegova stjecanja, posebno za skupine u nepovoljnem položaju

10.iii: Povećanje jednakog pristupa cjeloživotnom učenju za sve dobne skupine u formalnom, neformalnom i informalnom okruženju, unaprjeđenje znanja, vještina i kompetencija radne snage, promicanje fleksibilnih načina učenja, između ostalog profesionalnim savjetovanjem i potvrđivanjem stečenih kompetencija

10.iv: Poboljšanje značaja obrazovnih sustava i sustava osposobljavanja za tržište rada, olakšavanje prijelaza iz škole na posao, jačanje sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te njihove kvalitete, između ostalog mehanizmima za predviđanje vještina, prilagodbom nastavnih planova i programa te uvođenjem i razvojem sustava učenja koji se temelje na radu, uključujući dualne sustave učenja i programe naukovana

Prioritetna os 4: Dobro upravljanje

11.i: Ulaganje u institucionalne kapacitete te u učinkovitost javnih uprava i javnih usluga na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini s ciljem reformiranja, boljeg uređivanja i dobrog upravljanja

11.ii: Izgradnja kapaciteta za sve dionike koji osiguravaju obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje, osposobljavanje te zapošljavanje i socijalne politike, uključujući uz pomoć sektorskih i teritorijalnih paktova radi omogućavanja reformi na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini

Prioritetna os 5: Tehnička pomoć

Specifični cilj 1: Osiguranje učinkovite pripreme, upravljanja, provedbe, praćenja, vrednovanja i kontrole Operativnog programa

Specifični cilj 2: Podrška potencijalnim korisnicima i regionalnim dionicima u uspješnom prijavljivanju i provedbi ESF projekata jačanjem njihovih kapaciteta i razvijanjem kvalitetne zalihe budućih projekata

Specifični cilj 3: Podrška komunikacijskim aktivnostima u svrhu djelotvorne provedbe Komunikacijske strategije i osiguranje kvalitetnog informiranja potencijalnih korisnika i voditelja projekata o mogućnostima i uvjetima financiranja u okviru Operativnog programa

Program ruralnog razvoja (PRR)

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. - 2020. je strateški dokument za korištenje sredstva iz EPFRR-a, a obuhvaća ukupno 16 mjera, prije svega usmjerenih na restrukturiranje i modernizaciju poljoprivrednog sektora i sektora prerade poljoprivrednih proizvoda radi povećanja konkurentnosti te na promicanje okolišno učinkovitog poljoprivrednog sustava i boljeg korištenja prirodnih resursa. Jedan od temeljnih ciljeva je smanjenje depopulacije povećanje kvalitete života u ruralnim područjima. Potencijalnim korisnicima iz PRR stavljeno je na raspolaganje 2382,8 milijuna eura, od čega je najveći dio (90%) osiguran iz EPFRR (2026 milijuna eura), a ostalo iz nacionalnih izvora putem državnog proračuna. Ovdje se daje prikaz mjera, alociranih sredstva i korisnika.

Tablica 43. Mjere Programa ruralnog razvoja

NAZIV MJERE	OKVIRNA ALOKACIJA SREDSTVA	KORISNICI
M1 - Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja	13,3 milijuna eura	Savjetodavna služba, privatne i javne institucije registrirane za djelatnost obrazovanja, udruge
M2 - Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima	21,2 milijuna eura	Savjetodavna služba
M3 - Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	7 milijuna eura	Aktivni poljoprivrednici uključeni u i sustav kvalitete, udruženja ekoloških poljoprivrednih proizvođača.

M4 - Ulaganja u fizičku imovinu	667 milijuna eura	Poljoprivrednici, proizvođačke grupe/organizacije, fizičke i pravne osobe , JLP(R)S, šumoposjednici i druge pravne osobe koje gospodare šumama.
M5 - Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim dogadjajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti	118 milijuna eura	Poljoprivrednici i skupine poljoprivrednika, JLP(R)S.
M6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja	262,9 milijuna eura	Mladi poljoprivrednici, poljoprivredna gospodarstva u rangu mikro i malih poslovnih subjekata, fizičke osobe u svojstvu nositelja ili člana obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva.
M7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	265,9 milijuna eura	JLS, trgovačka društva u većinskom vlasništvu JLS, javne ustanove nefinansnih karaktera u kojima su osnivači JLS, udruge/organizacije civilnog društva, vjerske zajednice i LAG-ovi.
M8 - Ulaganja u razvoj šumskega područja i poboljšanje održivosti šuma	92,8 milijuna eura	Šumoposjednici, trgovačka društva i druge pravne osobe koje gospodare šumama i šumskim zemljištima, udruženja šumoposjednika, obrti, mikro, mala i srednja poduzeća, udruge civilnog društva i druge pravne osobe aktivne u zaštiti prirode.
M9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija	8,9 milijuna eura	Proizvođačke grupe ili organizacije iz sektora poljoprivrede u rangu malih i srednjih poduzeća.
M10 - Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene	138,8 milijuna eura	Poljoprivrednici i grupe poljoprivrednika, javne ustanove koje obavljaju djelatnosti očuvanja biljnog i životinjskog genetskog materijala.
M11 - Ekološki uzgoj	128,3 milijuna eura	Poljoprivrednici ili grupe poljoprivrednika koji nastavljaju ekološku proizvodnju.
M13 - Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima	321,6 milijuna eura	Poljoprivrednici čije su površine upisane u ARKOD sustav.
M16 - Suradnja	8,3 milijuna eura	Pravne osobe registrirane u RH, fizičke i pravne osobe upisane u Upisnik poljoprivrednika, operativne skupine u poljoprivrednom i prehrabeno-prerađivačkom sektoru, udruge proizvođača, proizvođačke grupe/organizacije i zadruge iz poljoprivrednog sektora te druge pravne osobe koje sudjeluju u kratkim lancima opskrbe.
M17 - Upravljanje rizicima	56,7 milijuna eura	Fizičke ili pravne osobe ili grupe fizičkih ili pravnih osoba upisanih u Upisnik poljoprivrednika.

M19 - LEADER (CLLD)	67,5 milijuna eura	Lokalne akcijske grupe, nositelji projekata s područja LAG-a (koji su podnijeli zahtjev LAG-u) i odabrani LAG-ovi unutar podmjere 19.2.
M 20: Tehnička pomoć	64,7 milijuna eura	Ministarstvo poljoprivrede, APPRRR

Izvor: Maletić, I.: 2016.

Mjerom 19-LEADER, putem LAG-ova, alocirano je ukupno 67,5 milijuna eura (2,83%) iz PRR za podmjere: 3.1., 4.1., 4.2., 4.4., 6.2., 6.3., 6.4., 7.1., 7.2., 7.4., 8.5., 9.1., 16.2. i 16.4.

Poljoprivredni, proizvođačke grupe, druge pravne i fizičke osobe te JLS-e izravno se mogu natjecati za sredstva iz PRR, izvan operacija Leader, i to putem natječaja koje će objavljivati Ministarstvo poljoprivrede i APPRRR.

Tablica 44. Prikaz povezanosti prioriteta i mjera Strateškog razvojnog programa Općine Biskupija sa prioritetnim osima i investicijskim prioritetima operativnih programa Konkurentnost i kohezija i Učinkovitost ljudskih potencijala te mjerama iz Programa ruralnog razvoja

CILJEVI	PRIORITETI	MJERE	OPKK	OPULJP	PRR
Cilj 1. Podignuti razinu konkurenčnosti i održivosti gospodarstva općine	Prioritet 1.1. Razvoj poljoprivrede i ruralnog turizma	Mjera 1.1.1. Unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje	PO3 Ip3a		M3, M4, M6, M9
		Mjera 1.1.2. Razvoj ruralnog turizma	PO3 Ip3a		M6
	Prioritet 1.2. Razvoj ostalih gospodarskih sektora – diversifikacija gospodarstva	Mjera 1.2.1. Izrada planova za razvoj pojedinih sektora na području općine i usklađivanje sa dokumentima prostornog uređenja Mjera 1.2.2. Razvoj i potpora poduzetništva i obrtništva, s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo	PO3 Ip3a PO3 Ip3a		
Cilj 2. Poboljšanje infrastrukture i upravljanja prostornim resursima, zaštite okoliša, kulturne i prirodne baštine	Prioritet 2.1. Poboljšanje prometnog sustava i sustava veza	Mjera 2.1.1. Poboljšanje i obnova prometne infrastrukture			M7 pM 7.2
		Mjera 2.1.2. Unaprjeđenje lokalnog prometa			
		Mjera 2.1.3. Poboljšanje elektroničkih komunikacija i osiguranjem širokopojasnih instalacija			
	Prioritet 2.2. Podizanje kvalitete komunalne infrastrukture	Mjera 2.2.1. Poboljšanje sustava vodoopskrbe			M7 pM7.2
		Mjera 2.2.2. Poboljšanje sustava odvodnje			M7 pM7.2
		Mjera 2.2.3. Poboljšanje javne rasvjete	PO4 Ip4c		
		Mjera 2.2.4. Poboljšanje urbane opreme naselja			
		Mjera 2.2.5. Poboljšanje pogrebnih usluga			
	Prioritet 2.3. Poboljšanje energetskog sustava i korištenja obnovljivih izvora	Mjera 2.3.1. Poboljšanje niskonaponske mreže			
		Mjera 2.3.2. Osiguranje kapaciteta za dobivanje energije iz obnovljivih izvora	PO4 Ip4c		
		Mjera 2.3.3. Poboljšanje energetske učinkovitosti	PO4 Ip4c		
	Prioritet 2.4. Unaprjeđenje zaštite okoliša i prirode	Mjera 2.4.1. Poboljšanje regulacije bujičnog područja			
		Mjera 2.4.2. Unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom			
		Mjera 2.4.3. Jačanje sustava za upravljanje elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama			
	Prioritet 2.5 Unaprjeđenje upravljanja i gospodarenja kulturnom i prirodnom baštinom	Mjera 2.5.1. Očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine	PO6 Ip6c, 6iii		
		Mjera 2.5.2. Unaprjeđenje zaštite i očuvanja prirodne baštine			

Cilj 3. Povećanje kvalitete života, lokalnog upravljanja, ljudskog i socijalnog kapitala	Prioritet 3.1. Povećanje kapaciteta, poboljšanje uvjeta rada i kvaliteta sadržaja društvenih djelatnosti	Mjera 3.1.1. Osiguranje kapaciteta za rad u predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama	PO 9 Ip 10a	PO 3 Ip 10 iv.	M7 pM7.4
		Mjera 3.1.2. Osiguranje kapaciteta za rad u zdravstvenim i socijalnim ustanovama	PO 8 Ip 9a		
		Mjera 3.1.3. Poboljšanje uvjeta i poticanje kulturnih institucija i organizacija	PO 8 Ip 9a		M7 pM7.4
		Mjera 3.1.4. Poboljšanje uvjeta za razvoj športa i rekreacije	PO 8 Ip 9a		M7 pM7.4
	Prioritet 3.2. Jačanje institucionalnog kapaciteta i razvojnog upravljanja	Mjera 3.2.1. Poboljšanje stanja kataстра i zemljinskih knjiga			
		Mjera 3.2.2. Usklađivanje razvoja ljudskih potencijala s potrebama gospodarstva te omogućavanje cjeloživotnog stjecanja znanja i vještina		PO 4 Ip 11i	
		Mjera 3.2.3. Unaprijedenje sustava i jačanje kapaciteta strateškog planiranja i upravljanja razvojem u općini		PO 4 Ip 11i	
OPKK – Operativni program „Konkurentnost i kohezija“; OPULJP- Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“ PO – prioritetna os; IP – investicijski prioritet PRR -Program ruralnog razvoja; M – mjeru; pM -podmjeru.					

Programi Unije

Programi Europske unije su programi koji podržavaju politike Europske unije (EU) i imaju za cilj unaprjeđenje suradnje između država članica EU i njihovih građana u različitim sektorima: kulturi, znanosti, obrazovanju, prometu, energiji, zaštiti okoliša, zdravstvu, pravosuđu, fiskalnoj i carinskoj politici, itd. Za provedbu Programa Unije relevantne su opće uprave Europske komisije (DG - Directorate General). Provedba pojedinih programa Unije u Republici Hrvatskoj regulirana je posebnim Memorandumom o suglasnosti pa svaki program ima posebnu pravnu osnovu i različita provedbena pravila. Opće uprave provedbu programa povjeravaju specijaliziranim Izvršnim agencijama Europske komisije, koje tad obavljaju aktivnosti upravljanja programom pod nadzorom. U tim situacijama, Izvršne agencije odgovorne su za sljedeće: pripremu i objavu natječaja, financiranje, evaluaciju i predselekciju prijavljenih projekata, pripremu i potpisivanje ugovora, praćenje projekata, komunikaciju s prijavljenim korisnicima te kontrolu provedbe. U rijetkim slučajevima decentraliziranog upravljanja programom, provedbena struktura se prenosi na nacionalno tijelo u zemlji provedbe programa. Sudjelovanje u programima Unije predviđa uspostavljanje kontakt točke za program u zemlji sudionici s ciljem pružanja informacija o programu, podrške prijaviteljima i unaprjeđenja sudjelovanja zemlje u pojedinom programu. Sudjelovanje u programima EU ostvaruje se putem poziva za predaju projektnih prijedloga i dodjeljivanja darovnica odabranim projektima. Projekti podržani u okviru programa EU uobičajeno zahtijevaju sudjelovanje nekoliko partnera iz više zemalja članica programa, kao i djelomično sufinanciranje projekata od strane prijavitelja.

Tablica 45. Prikaz programa Unije 2014-2020

Sektor	Naziv programa	Ukupan proračun (EUR)	Tijelo zaduženo za koordinaciju programa u RH
Znanost kroz sve sektore	Obzor2020	78,6 milijardi	
Obrazovanje i mladi	Erasmus Plus	14,7 milijardi	Agencija za mobilnost i programe EU
Kultura	Kreativna Europa	1,5 milijardi	Ministarstvo kulture
Civilno društvo	Europa za građane2014.-2020.	229 milijuna	Ured zaudrugeVladeRH
Socijalna politika	Zapošljavanje i socijalne inovacije	919 milijuna	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
Zdravstvo	Zdravlje za rast	449 milijuna	Ministarstvo zdravlja, Hrvatski zavod za javnozdravstvo
Zaštita potrošača	Potrošač 2014.-2020.	197 milijuna	Ministarstvo gospodarstva
Zaštita okoliša	ŽIVOT	3,5 milijardi	Ministarstvo zaštiteokoliša i prirode
Konkurentnost i inovativnost	COSME-Program za konkurenčnost poduzetništva i MSP-a	2 milijarde	Ministarstvo poduzetništva i obrta
Financije	HERKUL III	110 milijuna	Ministarstvo financija
	PERIKLO 2020	7,7 milijuna	
Porezna politika	FISCALIS 2020	234 milijuna	Ministarstvo financija–Porezna uprava
Carinska politika	CARINE 2020	547 milijuna	Ministarstvo financija–Carinska uprava
Pravosuđe	PRAVOSUĐE	378 milijuna	Ministarstvo pravosuđa
	TEMELJNA PRAVA I DRŽAVLJANSTVO	439 milijuna	

Izvor: I. Maletić, 2016.

6.2 Provedba strategije

6.2.1 Organizacijska struktura za provedbu Strategije

Strateški razvojni program je temeljni dokument Općine Biskupija za provođenje općinske politike razvoja i korištenje regionalnih i nacionalnih izvora te strukturnih fondova EU, kojima se provode zajedničke politike EU. Kod razrade ovog Strateškog razvojnog programa korišten je pristup i metodologija strukturnih fondova, odnosno korišten je pristup partnerstva i pristup „odozdo prema gore“ te participativna metoda uključivanja svih zainteresiranih sukladno načelima „LEADER“ pristupa, odnosno smjernicama lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice.

U provedbi Strateškog razvojnog programa primjenjuju se načela partnerstva, kao što su: konsenzus i međuovisnost, jednakost i različitost. Posebno se naglašava odgovornost, po kojoj Općina Biskupija

ima krajnju odgovornost za pripremu i provedbu Strateškog razvojnog programa te obvezanost, prema kojoj je Općina Biskupija u potpunosti obvezna na proces i načela Strateškog razvojnog programa, koji predstavlja okvir za srednjoročni društveno ekonomski razvoj Općine Biskupija. Općina Biskupija obvezna je uključiti i staviti na raspolaganje sve potrebne resurse za izradu i provedbu Strateškog razvojnog programa. Izrada i provedba Strateškog razvojnog programa obavljaju se na transparentan i otvoren način te uz odgovarajuće izvještavanje javnosti. Uz transparentnost, posebno su važni partnerstvo i konzultacije sa zainteresiranim stranama, i to na način da sve relevantne zainteresirane strane na nacionalnoj i lokalnoj razini trebaju biti konzultirane u svakoj ključnoj fazi izrade i provedbe projekata. U osiguranju partnerstva primjenjuju se načela „Europskog kodeksa ponašanja za partnerstvo u okviru ESI fondova (Delegirana uredba komisije ERU br.240/2014).

Institucija lokalne razine, odnosno Općina Biskupija, ključna je institucija razvojnog upravljanja. Cjelokupno upravljanje Strategijom na razini donošenja odluka odgovornost je Općine Biskupija, koja je na čelu s načelnikom, odgovorna za uspješnu provedbu Strategije prema objektivno provjerljivim pokazateljima. Odgovornosti i uloga Općine Biskupija u provedbi Strategije ogleda se u sljedećem: uspješna provedba prepoznatih prioriteta i mjera Strategije te odgovornost za predviđeni utjecaj Strategije na lokalno stanovništvo, poduzetnike i ostale relevantne dionike u vrijem izrade i formuliranja Strategije. Općina ima obvezu osigurati sredstva, materijalna i ljudski potencijal za provedbu mjera Strategije, za što može imenovati posebno tijelo. Općina je obvezna provoditi godišnju evaluaciju Strategije, na temelju koje može donositi odluke o promjeni, reviziji i unapređenju Strategije, te provoditi srednjoročnu (interim) evaluaciju i završnu (ex-post) evaluaciju. Radi transparentnosti i javnosti rada potrebno je organizirati redovne javne konzultacije sa svim dionicima o provedbi Strategije.

Upravljačka struktura sadrži tri osnovne komponente: političko-izvršnu (načelnik i općinsko vijeće) upravna tijela i mjesna samouprava. Za obavljanje javnih usluga lokalna samouprava osniva trgovačka društva.

Ključnu ulogu u razvojnom upravljanju ima Općinsko vijeće, predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave, koje raspravlja i donosi temeljne razvojne dokumente. Jednako tako važnu ulogu u sustavu lokalnog razvoja ima čelnštvo lokalne izvršne vlasti - Općinski načelnik sa zamjenikom. Izvršna komponenta lokalnog političkog sustava ima presudnu ulogu u formuliranju, predlaganju i implementaciji razvojne politike, odnosno razvojnih projekata.

Značajni dionici u izradi Strategije su i organizacije civilnog društva, čije polje interesa predstavljaju svi segmenti društva, a prvenstveno područje ljudskih prava, zaštite prirodne i kulturne baštine te razvoja ljudskih resursa. Isto tako, nužno je uzeti u obzir potrebe privatnog sektora, kao realnog sektora, odnosno onog koji predstavlja okosnicu ekonomskog razvoja. Svrha je Strategije stvoriti preduvjete za što kvalitetnije djelovanje privatnog sektora, što se prvenstveno ostvaruje djelovanjem javnog sektora kroz obrazovni sustav, sustav tržišta rada, podršku kroz razne programe edukacije i

poticaja, osiguravanje infrastrukture itd. Stoga je sudjelovanje dionika iz privatnog sektora u pripremi i provedbi Strategije od velikog značaja.

Za praćenje provedbe Strategije, analizu učinaka njene provedbe te prijedloga odabira projekata za bazu projekta bit će nadležno Partnersko vijeće.

Na području Općine ne postoje odgovarajuće stručne institucije razvojnog upravljanja (agencije i sl.) pa je, obzirom na skromnu strukturu upravno-stručnog tijela u Općini, kapacitet lokalnih institucija za razvojno upravljanje i planiranje nedostatan. Općina se stoga oslanja na pribavljanje usluga od strane specijaliziranih profesionalnih institucija stručnih konzultanata.

Zakonom o regionalnom razvoju definirana je mogućnost osnivanja Lokalne razvojna agencije, a u svrhu učinkovite koordinacije i poticanja lokalnog razvoja.

Lokalne razvojne agencije obavljaju sljedeće poslove od općeg gospodarskog interesa:

- koordiniraju izradu strategija razvoja jedinica lokalne samouprave,
- koordiniraju izradu akcijskih planova za provedbu strategija razvoja jedinica lokalne samouprave,
- prate provedbu strategija razvoja jedinica lokalne samouprave,
- potiču pripremu razvojnih projekata na području jedinice lokalne samouprave,
- sudjeluju u izradi razvojnih projekata i strateških projekata regionalnog razvoja statističke regije,
- surađuju s drugim lokalnim razvojnim agencijama i regionalnim koordinatorima radi stvaranja i provedbe zajedničkih projekata,
- sudjeluju u provedbi programa Ministarstva i drugih središnjih tijela državne uprave te
- obavljaju i druge poslove sukladno zakonu.

6.2.2 Akcijski plan provedbe

Akcijski plan provedbe

Akcijski plan (AP) je dokument kojim se omogućuje cjelovit pregled i struktura svih aktivnosti potrebnih za provedbu Strategije u određenom razdoblju. Akcijskim planom treba detaljno razraditi mјere i projekte sa finansijskim okvirom. Razradu mјera i projekata treba izvesti prema logičkoj matrici.

Akcijski plan pokriva razdoblje od druge polovice 2016. do polovice 2018. godine. Akcijskim planom su određene aktivnosti Općine Biskupija u pripremi projekata do razine podobnosti za prijavu na natječaje regionalne (županijske) i nacionalne razine te ESI fondove. Nakon evaluacije, koja će se obaviti polovicom 2018. godine, izradit će se novi akcijski plan do kraja 2020. godine, uz eventualnu izmjenu i dopunu Strategije.

Akcijski plan provedbe 2017. - 20120.

CILJ	PRIORITETI	MJERA	PROJEKT	STANJE DOKUMENTACIJE	AKTIVNOSTI	VREMENSKI PLAN PROVEDBE				
						2017.	2018.	2019.	2020.	
1.	1.1.	1.1.2. Razvoj poljoprivrede i ruralnog turizma	1.1.1. Unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje							
			Projekt 4. Etno selo Popovići	Arh-konz. dokumentacija	Izrada arhitektonske dokumentacije s arhitektonskim snimkom i konzervatorskim smjernicama					
					izrada izvedbenog projekta					
					provođenje postupka nabave					
			Projekt 16. Turistička zona Ramljane	UPU u izradi, Idejni projekt	uređenje kuća					
					Izgradnja i opremanje					
			Projekt 23. Vila za odmor i rekreaciju Pliskovo	Izrađen idejni projekt	Sanacija i opremanje					
			Projekt 24. Restoran Markovac	Izrađen idejni projekt	Radovi na sanaciji i adaptaciji restorana					
			Projekt 25. Sanacija poljskih putova	Elaborat	Održavanje					
			Projekt 14. Uređenje gospodarske i turističke zone Vrbnik i Biskupija	Izrada projektne dokumentacije u tijeku	Izgradnja Uređenje					
			1.1.3. Osiguranje tematske turističke ponude							
	1.2.		1.2.1. Izrada planova za razvoj pojedinih sektora na području općine i usklađivanje sa dokumentima pr. uređenja							
			1.2.2. Razvoj poduzetništva i obrtništva s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo							
			1.2.3. Stvaranje poticajnog poduzetničkog okruženja							
2.	2.1.	2.1.2. Unaprjeđenje lokalnog prometa	2.1.1. Poboljšanje i obnova prometne infrastrukture							
			Projekt 2. Sanacija i modernizacija nerazvrstanih cesta	Tender dokumentacija	Pripremni radovi, provođenje javne nabave, izvođenje radova, nadzor i primopredaja radova					
			Projekt 8. Asfaltiranje nerazvrstanih cesta	Izrađena projektna dokumentacija	Sanacija cjevovoda mjesne vodovodne mreže za naselje Markovac					
			2.1.3. Poboljšanje elektroničkih komunikacija osiguranjem širokopojasnih instalacija							

			Projekt 3. Vodoopskrba naselja Vrnik I. i II. faza	Potvrda glavnog projekta	Pripremni radovi, provođenje javne nabave, izvođenje radova, nadzor i primopredaja radova				
		2.2.1. Poboljšanje sustava vodoopskrbe	Projekt 5. Vodovod Vrnik – lokalna mreža	U planu izrada dokumentacije	Izgradnja vodovodnih priključaka za domaćinstva na glavni vodovod				
			Projekt 6. Rekonstrukcija vodovoda u naselju Markovac	Izrađena projektna dokumentacija	Sanacija cjevovoda mjesne vodovodne mreže za naselje Markovac				
			Projekt 11. Vodovod Pliskovo	Glavni projekt	Izvođenje radova izgradnje vodoopskrbnog cjevovoda za naselje Pliskovo				
2.2.2. Poboljšanje sustava odvodnje									
2.2.3. Poboljšane javne rasvjete									
2.2.4. Poboljšanje urbane opreme naselja									
2.2.5. Poboljšanje pogrebnih usluga									
	2.3.	2.3.1. Poboljšanje niskonaponske mreže							
	2.3.	2.3.2. Osiguranje kapaciteta za dobivanje energije iz obnovljivih izvora							
	2.3.	2.3.3. Poboljšanje energetske učinkovitosti							
	2.4.	2.4.1. Poboljšanje regulacije bujičnog područja							
	2.4.	2.4.2. Unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom	Projekt 10. Transfer stanica Ramljane i reciklažno dvorište	Izrađena projektna dokumentacija					
	2.4.	2.4.2. Unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom	Projekt 15. Sanacija ilegalnih deponija građevinskog otpada	Izrađen program sanacije	Radovi na sanaciji divljih odlagališta otpada				
	2.4.	2.4.3. Jačanje sustava za upravljanje elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama							
	2.5.	2.5.1. Očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine	Projekt 17. Potporni zid kod crkve sv. Trojice	Lokacijska dozvola	Radovi izgradnje potpornog zida oko mjesnog groblja u Biskupiji				
	2.5.	2.5.2. Unaprjeđenje zaštite i očuvanja kulturne baštine							
3.	3.1.	3.1.1. Osiguranje kapaciteta za rad u predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama	Projekt 22. Rekonstrukcija škole u Ramljanima	Izrada projekta sanacije	Konstruktivna sanacija				

		3.1.2. Osiguranje kapaciteta za rad u zdravstvenim i socijalnim ustanovama	Projekt 9. Dom za starije i nemoćne osobe	Projektna dokumentacija u pripremi	Izgradnja				
			Projekt 18. Ambulanta Orlić	Idejno rješenje	Adaptacija i opremanje				
		3.1.3. Poboljšanje uvjeta i poticanje kulturnih institucija i organizacija	Projekt 1. Inovacijsko središte Veleučilišta Marko Marulić	Potvrda glavnog projekta	Izgradnja inovacijskog središta i nadzor radova, opremanje Inovacijskog središta, kontrola provedbe projekta i izrada Plana rada Inovacijskog središta, promidžba i vidljivost, upravljanje projektom i administracija				
			Projekt 7. Rekonstrukcija doma kulture Popovići	Izrađena projektna dokumentacija	Sanacija i rekonstrukcija (izvođenje radova)				
			Projekt 12. rekonstrukcija doma Vrbnik	Izrađena projektna dokumentacija	Izvođenje radova na sanaciji doma kulture				
			Projekt 13. Program pomoći starim i nemoćnim						
		3.1.4. Poboljšanje uvjeta za razvoj športa i rekreacije	Projekt 19. Igralište Orlić	Elaborat	Izgradnja				
			Projekt 20. Igralište Vrbnik	Elaborat	Izgradnja				
			Projekt 21. Sportski centar Kosovo	Projektna dokumentacija u izradi	Radovi na sanaciji sportske dvorane, radovi na sanaciji nogometnog igrališta				
	3.2.	3.2.1. Poboljšanje stanja katastra i zemljišnih knjiga							
		3.2.2. Usklađivanje razvoja ljudskih potencijala s potrebama gospodarstva te omogućavanje cijeloživotnog stjecanja znanja i vještina							
		3.2.3. Unaprjeđenje sustava i jačanje kapaciteta strateškog planiranja i upravlja razvojem u općini							

Kriterij za ocjenjivanje projekata

Projekti su onaj dio okvira Strategije koji proizlaze iz vizije, ciljeva, prioriteta i mjera. Strategija Općine Biskupija sadrži bazu projekta koji su predloženi od strane Općine te drugih pravnih i fizičkih osoba za vrijeme izrade Strategije. Baza podataka je otvorena za prijem novih projektnih ideja, odnosno Općina Biskupija će trajno imati otvoren javni poziv za prikupljanje projekata, koji mogu prijaviti fizičke i pravne osobe, a koji su od interesa za provođenje ciljeva ovog strateškog razvojnog programa, odnosno koji doprinose povećanju kvalitete života stanovništva na području Općine Biskupija, koji unaprjeđuju i razvijaju održivo gospodarstvo te doprinose održivom gospodarenju prirodnim i kulturnom baštinom. Prijedlozi projekata identificiraju se i prikupljaju redovitom procedurom svakih 6

mjeseci, a potom se kroz proces vrednovanja i selekcije ažurira baza razvojnih projekata. Projekti koji se prijavljuju mogu biti na razini ideje ili u bilo kojoj drugoj fazi gotovosti, ali njihova implementacija mora biti planirana do kraja 2020. godine. U bazu ulaze svi projekti koji zadovoljavaju osnovni kriterij odabira: usklađenost sa Strategijom razvoja Općine Biskupija pojedinim ciljevima, prioritetima i mjerama, kroz koje je uključena i usklađenost s nacionalnim i programima EU.

Pristigle projektne ideje će se ocjenjivati temeljem sljedećih kriterija:

1. Relevantnost projektne ideje (ocjenjuje se usklađenost projektne ideje sa strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama koje su definirane strateškim razvojnim programom),
2. Kvaliteta metodologije projekta (koliko su planirane aktivnosti logički povezane s utvrđenim ciljevima i očekivanim rezultatima projekta),
3. Operativni i finansijski kapaciteti prijavitelja (ocjenjuje se kapacitet prijavitelja, odnosno njegova operativna sposobnost i iskustvo u provedbi sličnih projekata usporedive vrijednosti te finansijski kapacitet za provedbu projekta - iznos vlastitih sredstava i mogućnost financiranja projekta),
4. Finansijska i institucionalna održivost projekta (ocjenjuje se kako će se projekt nastaviti financirati po završetku projektnih aktivnosti te tko će nastaviti rukovoditi projektom i na koji način),
5. Horizontalni ciljevi (ocjenjuje se da li projekt doprinosi jednakim mogućnostima, inovacijama, zaštiti okoliša i demografskoj obnovi).

Kriteriji za vrednovanje projekata:

Relevantnost projekta	30 bodova
Kvaliteta metodologije	20 bodova
Operativni i finansijski kapaciteti prijavitelja	20 bodova
Finansijska i institucionalna održivost projekta	20 bodova
Horizontalni ciljevi	10 bodova

Pored navedenih temeljnih kriterija, moguće je dodati i posebne kriterije za pojedine prioritete ukoliko za to postoji argumentirano opravданje.

Za klasifikaciju projekta koji podrazumijevaju zahvate u prostoru važan je status provedbene dokumentacije, pri čemu se ocjenjuje pripremljenost projektne dokumentacije.

Odabrani projekti potom prolaze klasifikaciju prema stupnju spremnosti za provedbu te ih se razvrstava u tri osnovne skupine:

- a) Projekti potpuno spremni za provedbu imaju: cjelovitu projektnu dokumentaciju (građevinska dozvola, poslovni plan, troškovnici, potrebne studije), utvrđenu strukturu izvora financiranja i ispunjavaju sve potrebne uvjete u natječajima programa i fondova EU;
- b) Projekti u pripremi, kojima je dio projektno-tehničke dokumentacije u izradi, i to za sljedeće slučajeve:
 - lokacijska dozvola postoji, glavni projekt u izradi,
 - lokacijska dozvola i glavni projekt gotovi, u postupku je dobivanje građevinske dozvole,

- idejno projekt postoji, u postupku je dobivanje lokacijske dozvole,
 - idejno rješenje u izradi,
 - troškovnik je gotov (za projekte koji trebaju samo troškovnik).
- c) Projektne ideje kod kojih postoji samo osnovni opis ciljeva, aktivnosti i rezultata.

Na temelju gore navedenih kriterija, a na prijedlog Partnerskog vijeća, općinski načelnik donijet će odgovarajući akt, kojim će se odrediti procedura sa detaljno razrađenim kriterijima i bodovnom skalom za ocjenu i odabir projektnih ideja.

6.2.3 Praćenje i evaluacija provedbe strategije, kriteriji i indikatori za ocjenu uspješnosti i učinkovitosti

Strategija nije jedinstven, "konačan" dokument. To je dinamični dokument koji će se vremenom razvijati i koji će sukladno policy ciklusu zahtijevati prilagodbe, odnosno izmjene u odnosu na rezultate evaluacije, promjeni političkog, gospodarskog i institucionalnog okruženja, kao i poboljšanja u razumijevanju problema i ključnih pitanja. Strategija zapravo predstavlja opći okvir razvoja te procjenjivanja projekata i njihovih odgovarajućih prioriteta. Kako bi se osigurala učinkovita i transparentna provedba Strategije uspostavljen je sustav praćenja, evaluacije i izvještavanja o provedbi Strategije.

Svrha je sustava praćenja i izvještavanja osigurati dovoljno informacija za nositelje provedbe Strategije, uključujući općinskog načelnika i općinsko vijeće, za donošenje ocjena o sljedećim ključnim elementima:

- uspješnosti postizanja postavljenih ciljeva za tekuće razdoblje,
- razlozima za eventualno nepostizanje postavljenih ciljeva te o mogućim rješenjima,
- adekvatnosti planiranih resursa (materijalnih, ljudskih, finansijskih) za postizanje planiranih ciljeva, odnosno prijedlozima za eventualne re-alokacije resursa,
- relevantnosti planiranih prioriteta i mjera s obzirom na eventualne promijenjene okolnosti, odnosno temeljem iskustava iz provedbe,
- finansijskoj učinkovitosti provedbe mjera i
- uspješnosti procesa partnerstva s ključnim socio-ekonomskim dionicima.

Praćenje provedbe

Provedba strateškog razvojnog programa pratit će se godišnjim izvješćima, jer je to optimalan period u kojem se može vidjeti da li su projekti koji su prijavljeni za financiranje iz raznih fondova pozitivno ocjenjeni i da li je pokrenuta implementacija projekata, što je pozitivan signal, unatoč tome što nije u potpunosti završen projekt. Godišnje izvješće sadržavat će projekte koji su izvršeni te sve podatke o njima, a koji minimalno uključuju nositelja, izvor financiranja, visinu investicije, vrstu investicije te

ostvarene rezultate. Isto tako, u godišnjem izvješću će biti dan kratak pregled projekata koji su dobili financiranje i nalaze se u fazi implementacije.

Izvješća o napretku podnosit će Partnersko vijeće, a usvajat će ih Općinsko vijeće. Provedba će se mjeriti sukladno postavljenim pokazateljima u ovom dokumentu. Liste pokazatelja, koje su uspostavljene, mogu se dopuniti ili prilagoditi. Praćenje provedbe se obavlja kontinuirano tijekom čitavog razdoblja provedbe, a o rezultatima provedbe jednom godišnje izvješćuje se Općinsko vijeće.

Kako bi se osiguralo kvalitetno praćenje provedbe potrebno je uspostaviti skup mjerljivih pokazatelja postignuća, koji nedvosmisleno prikazuju u kojem obimu Strategija ostvaruje rezultate na strateškoj i operativnoj razini. Na razini ove Strategije uspostavljen je kvantificiran sustav praćenja ostvarivanja prioriteta, kojim se mjeri dugoročni utjecaj na društveno-gospodarski razvitak Općine.

Za svaki od navedenih prioriteta, definirani su kvantificirani pokazatelji koji će služiti kao ciljane vrijednosti, koje se u sklopu prioriteta trebaju postići do 2020. godine, i to kao rezultat provedbe planiranih mjera. Dolje naznačeni pokazatelji predstavljaju temelj za praćenje i kasniju evaluaciju uspješnosti provedbe Strategije.

Tablica 46. Pokazatelji provedbe Strategije

PRIORITET	POKAZATELJI
1.Razvoj poljoprivrede i ruralnog turizma	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj noćenja i dolazaka ◆ prosječna duljina boravka ◆ dnevna potrošnja ◆ površina novih turističkih smještaja, kategorija i vrsta ◆ broj novostvorenih radnih mjesta ◆ površina poduzetničke infrastrukture u funkciji ◆ finansijski pokazatelji poslovanja poduzetnika ◆ broj i veličina novih investicija ◆ hektari pod eko-proizvodnjom ◆ broj mladih poljoprivrednika ◆ broj novih malih poljoprivrednih gospodarstava ◆ broj investicija u fizičku imovinu ◆ visina investicija u fizičku imovinu
1.2. Razvoj ostalih gospodarskih sektora – diverzifikacija gospodarstva	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj novih nepoljoprivrednih djelatnosti ◆ broj uvedenih sustava kvalitete ◆ visina investicija u sustave kvalitete ◆ broj i vrsta poduzetničkih programa potpore ◆ broj programima obuhvaćenih poduzetnika ◆ finansijska vrijednost programa ◆ broj novih obrtnika ◆ broj novih poduzetnika ◆ broj tehnoloških i inovacijskih programa poduzetnika ◆ iznos ulaganja poduzetnika u kapitalne projekte
2.1. Poboljšanje prometnog sustava i sustava veza	<ul style="list-style-type: none"> ◆ km izgrađenih i obnovljenih cesta ◆ km izgrađenih i obnovljenih protupožarnih putova

2.2. Podizanje kvalitete komunalne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj kućanstava i gospodarskih subjekata priključenih na sustav javne odvodnje i vodoopskrbe ◆ km novih i obnovljenih cjevovoda javne vodoopskrbe i odvodnje otpadnih voda i broj uređaja/opreme u sustavu ◆ broj stanovnika s mogućnošću pristupa brzom internetu
2.3 Poboljšanje energetskog sustava i korištenja obnovljivih izvora	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj energetski certificiranih zgrada ◆ broj i površina zgrada koje su obnovljene na energetski učinkovit način ◆ broj programa energetske učinkovitosti
2.4. Unaprjedenje zaštite okoliša i prirode	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj zaštićenih područja ◆ broj održanih edukacija/radionica/seminara/tribina/foruma i sl. ◆ broj projekata koji se odnose na prezentaciju i interpretaciju posebno vrijednih područja ◆ pokazatelji kakvoće sastavnica okoliša
2.5. Unaprjedenje upravljanja i gospodarenja kulturnom i prirodnom baštinom	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj obnovljenih objekata kulturne baštine ◆ broj održanih edukacija o upravljanju i gospodarenju kulturnom i prirodnom baštinom ◆ broj obnovljenih objekata kulturne baštine ◆ broj novopisanih objekata kulturne/povijesne baštine ◆ broj popisane nematerijalne imovine
3.1. Povećanje kapaciteta, poboljšanje uvjeta rada i kvaliteta sadržaja društvenih djelatnosti	<ul style="list-style-type: none"> ◆ m² novih objekata sadržaja u kulturi ◆ m² novih objekata zdravstvenih sadržaja ◆ m² novih objekata odgojno obrazovnih sadržaja ◆ m² novih zelenih površina i parkova ◆ m² novih sportskih sadržaja
3.2. Jačanje institucionalnog kapaciteta i razvojnog upravljanja	<ul style="list-style-type: none"> ◆ broj i površina donesenih urbanističkih planova ◆ broj izdanih akata za građenje ◆ broj djelatnika lokalne uprave koji su završili odgovarajuće oblike edukacije javnog menadžmenta ◆ broj organizacija civilnog društva

Evaluacija

Proces vrednovanja mora zadovoljavati standardizirani sustav kvalitete, koji se temelji na sljedećim kriterijima: 1) Relevantnost – ocjenjuje primjerenošć ciljeva Strategije u odnosu na korisnike i ciljne skupine, 2) Djelotvornost – ocjenjuje odnos uloženih sredstava s obzirom na dobivenu vrijednost u vidu postignutih rezultata, 3) Učinkovitost – utvrđuje do koje su mjere ostvareni zadani prioriteti, 4) Utjecaj – ocjenjuje utjecaj na ciljnu skupinu, ali i šire regionalno okruženje, 5) Održivost – ocjenjuje potencijal dugoročnog utjecaja na predmetno područje, kao i kapacitiranost provoditelja za nastavak provedbe.

Evaluaciju provodi Partnersko vijeće u suradnji sa vanjskim stručnjacima. S obzirom na veliku važnost ovog strateškog dokumenta za razvoj Općine Biskupija, provest će se unutarnja i vanjska evaluacija, kako bi se dobila objektivna slika o uspjehu njegove provedbe. Unutarnja se evaluacija provodi nakon završetka svake mjere, čime se ocjenjuje uspješnost provedbe na operativnoj razini Strategije.

Rezultati unutarnje evaluacije dostaviti će se svim uključenim dionicima (strateški partneri, ciljne skupine i sl.), nakon čega će se putem odgovarajućeg konzultativnog procesa prikupiti njihovi stavovi o uspjehu provedbe, kao i prijedlozi za dodatna unaprjeđenja prilikom provođenja budućih aktivnosti.

Usporedbom stavova vanjskih dionika i rezultata unutarnjeg evaluacijskog tima stvoriti će se objektivnija slika o učinku provedbe strateških ciljeva te samom evaluacijskom postupku.

Vanjsku evaluaciju provodi vanjski stručnjak sa zadatkom izrade neovisne procjene o doprinosu postignutih rezultata na strateške prioritete, kao i sveukupne održivosti i utjecaja Strategije na predmetno područje.

Na kraju dvostrukog evaluacijskog postupka izraditi će se konačno izvješće, koje će se predati općinskom načelniku, a isto će biti dostupno i javnosti.

Prilikom provedbe evaluacijskog postupka preporuča se koristiti sljedeće metode: a) analiza podataka dobivenih praćenjem provedbe (interna izvješća, pokazatelji postignuća, finansijski podaci), b) analiza službenih podataka i vanjskih izvješća o provedbi projekata, c) analiza organizacijske strukture, d) konzultacije s dionicima i ciljnim skupinama / korisnicima.

Izvještavanje

Ključnu ulogu u procesu praćenja i izvještavanja ima Jedinstveni upravni odjel (JUO) Općine Biskupija i odgovarajuće stručno tijelo za praćenje provedbe Strategije. Izvještaji će se pripremati za općinskog načelnika i općinsko vijeće.

Godišnje izvješće će, pored pokazatelja izravnih rezultata na godišnjoj razini, posebnu pozornost posvetiti gore navedenim pokazateljima razvojnih učinaka.

Općina planira u budućnosti posvetiti još veću pažnju strateškom praćenju i vrednovanju razvojne strategije te cjelokupnom procesu upravljanja razvojem. Potrebno je uvesti moderni i cjeloviti sustav praćenja ostvarenih rezultata, kako na razini pojedinih projekata, tako i na razini mjera, odnosno razvojne strategije i drugih razvojnih programa.

7 PRILOZI

PRILOG 1. BAZA PROJEKATA

BAZA PROJEKATA

Projekt 1.

Naziv projekta	Inovacijsko središte Veleučilišta Marko Marulić		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izgradnja inovacijskog središta i nadzor radova, opremanje inovacijskog središta, kontrola provedbe projekta i izrada Plana rada inovacijskog središta, promidžba i vidljivost, upravljanje projektom i administracija</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	75.000.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.3.

Projekt 2.

Naziv projekta	Sanacija i modernizacija nerazvrstanih cesta		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Pripremni radovi, provođenje javne nabave, izvođenje radova, nadzor i primopredaja radova</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	2.625.000,00 kn		
	Cilj	Prioritet	Mjera

Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	2.	2.1.	2.1.2.
---	----	------	--------

Projekt 3.

Naziv projekta	Vodoopskrba naselja Vrbnik I. i II. faza		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Pripremni radovi, provođenje javne nabave, izvođenje radova, nadzor i primopredaja radova</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	7.500.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	2.	2.2.	2.2.1.

Projekt 4.

Naziv projekta	Etno selo Popovići		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izrada arhitektonske dokumentacije s arhitektonskim snimkom i konzervatorskim smjernicama, izrada izvedbenog projekta, provođenje postupka nabave, uređenje kuća</i>		

Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	15.000.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	1.	1.1.	1.1.2.

Projekt 5.

Naziv projekta	Vodovod Vrbnik – lokalna mreža		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izgradnja vodovodnih priključaka za domaćinstva na glavni vodovod</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	1.500.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	2.	2.2.	2.2.1.

Projekt 6.

Naziv projekta	Rekonstrukcija Vodovoda u naselju Markovac		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Sanacija cjevovoda mjesne vodovodne mreže za naselje Markovac</i>		

Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	489.722,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	2.	2.2.	2.2.1.

Projekt 7.

Naziv projekta	Rekonstrukcija doma kulture Popovići		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izvođenje radova na sanaciji doma kulture</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	892.692,08 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.3.

Projekt 8.

Naziv projekta	Asfaltiranje nerazvrstanih cesta		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>

Opis projekta/faze	<i>Izvođenje radova -Pojačano održavanje (sanacija i modernizacija) nerazvrstanih cesta</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	900.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	2.	2.1.	2.1.2.

Projekt 9.

Naziv projekta	Dom za starije i nemoćne		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze			
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	7.000.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.2.

Projekt 10.

Naziv projekta	Transfer stanica Ramljane i reciklažno dvorište	
	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA	Odgovorna osoba

Nositelj projekta	<i>Općina Biskupija</i>	<i>Općinski načelnik</i>			
Opis projekta/faze	<i>Radovi na sanaciji postojećeg odlagališta, radovi na izgradnji transfer stanice za razvrstavanje komunalnog otpada u sklopu regionalnog centra Bikarac</i>				
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	4.000.000,00 kn				
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera		
	2.	2.4.	2.4.2.		

Projekt 11.

Naziv projekta	Vodovod Pliskovo		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izvođenje radova izgradnje vodoopskrbnog cjevovoda za naselje Pliskovo</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	2.308.051,56 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	2.	2.2.	2.2.1.

Projekt 12.

Naziv projekta	Rekonstrukcija doma Vrbnik		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izvođenje radova na sanaciji doma kulture</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	840.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.3.

Projekt 13.

Naziv projekta	Program pomoći starim i nemoćnim		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Kontinuirani programi pomoći</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	Nije definirana		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.3.

Projekt 14.

Naziv projekta	Uređenje gospodarske i turističke zone Vrbnik i Biskupija		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izgradnja i uređenje</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	500.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	<i>1.</i>	<i>1.1.</i>	<i>1.1.2.</i>

Projekt 15.

Naziv projekta	Sanacija ilegalnih deponija građevinskog otpada		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Radovi na sanaciji divljih odlagališta otpada</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	150.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	<i>2.</i>	<i>2.4.</i>	<i>2.4.2.</i>

Projekt 16.

Naziv projekta	Turistička zona Ramljane		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izgradnja i opremanje</i>		
Orientacijska vrijednost projekta (u KN)	7.500.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	<i>1.</i>	<i>1.1.</i>	<i>1.1.2.</i>

Projekt 17.

Naziv projekta	Potporni zid kod crkve sv. Trojica Biskupiji		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Radovi izgradnje potpornog zida oko mjesnog groblja u Biskupiji</i>		
Orientacijska vrijednost projekta (u KN)	100.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	<i>2.</i>	<i>2.5.</i>	<i>2.5.1.</i>

Projekt 18.

Naziv projekta	Ambulanta Orlić		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Adaptacija i opremanje</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	250.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.2.

Projekt 19.

Naziv projekta	Igralište Orlić		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izgradnja</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	200.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.4.

Projekt 20.

Naziv projekta	Igralište Vrbnik		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Izgradnja</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	100.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.4.

Projekt 21.

Naziv projekta	Sportski centar Kosovo		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Radovi na sanaciji sportske dvorane, radovi na sanaciji nogometnog igrališta</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	1.000.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.4.

Projekt 22.

Naziv projekta	Rekonstrukcija škole u Ramljanim		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Konstruktivna sanacija</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	300.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	3.	3.1.	3.1.1.

Projekt 23.

Naziv projekta	Vila za odmor i rekreaciju Pliskovo		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Sanacija i opremanje</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	1.000.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	I.	1.1.	1.1.2.

Projekt 24.

Naziv projekta	Restoran Markovac		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Radovi na sanaciji i adaptaciji restorana u naselju Markovac</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	1.000.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	<i>I.</i>	<i>1.1.</i>	<i>1.1.2.</i>

Projekt 25.

Naziv projekta	Sanacija poljskih puteva		
Nositelj projekta	JLS/USTANOVA/ORGANIZACIJA		Odgovorna osoba
	<i>Općina Biskupija</i>		<i>Općinski načelnik</i>
Opis projekta/faze	<i>Održavanje</i>		
Orijentacijska vrijednost projekta (u KN)	800.000,00 kn		
Usklađenost projekta s ciljevima, prioritetima i mjerama	Cilj	Prioritet	Mjera
	<i>I.</i>	<i>1.1.</i>	<i>1.1.2.</i>